

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ : Καθολίκευσιν τῆς μετεκπα- δεύσεως	1
Γ. ΒΟΓΙΑΤΖΗ : Ὁργάνωσις καὶ λειτουργία κέντρων Διδλίας ἐνηλίκων ἀναλφαβήτων	2
Ι. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ : Τὸ παιγνίδι	8
Ε. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ : Ἡ πειθαρχία εἰς τὸ σχολεῖον	12
Α. ΤΑΤΣΙΟΠΟΥΛΟΥ : Οἱ βοηθητικὲς τάξεις στὰ σχολεῖα (συνέχεια)	13
Σ. ΣΚΟΥΛΟΥ : Οἱ τρεῖς ἱεράρχαι καὶ αἱ πε- ποιθήσεις των διὰ τὴν ἀ- γωγὴν	14
Γ. ΚΑΖΑ : Ὁ Ἰσοκράτης ὡς παιδαγωγός	15
Σ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΗ : Τὰ βιώματα τοῦ σχολ. βίου	18
Ν. ΓΙΑΝΝΟΥΛΗ : Ἡ κοινωνιολογικὴ μόρφωσις καὶ ἐπιμόρφωσις τοῦ δῆλου	21
Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ : Ἡ συμβολὴ τῆς ἐργασίας τῶν μαθητῶν εἰς τὸ scho- λικὸν κῆπον διὰ τὴν πρα- γματοποιήσιν τῶν σκοπῶν τοῦ σχολείου	24
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ : «Εἰκόνες μιᾶς ζωῆς» Κ. Ἀλι- φιράκη	31
«Ὁμιλῖαι εἰς Ἑθνικὰς ἐορ- τάς» Θ. Σπανοῦ	32
«Ὁ συγχρονισμὸς τῶν scho- λείων» Ν. Παντελιοῦ	32
«Παιδικὴ συμφωνία» Τ. Πα- παδοπούλου	32
«Ὁργάνωσις καὶ λειτουργία τῶν μαθητικῶν ἐξοχῶν καὶ κανασκηνώσεων» Ε. Στα- θοπούλου	32

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ - ΕΚΔΟΤΗΣ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15α ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 36-547

Διοικητικόν Συμβούλιον

ΗΛΙΑΣ ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ	Πρόεδρος
ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ	Ἀντιπρόεδρος
ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ	Γεν. Γραμματεὺς
ΜΗΝΑΣ ΣΤΡΑΤΗΣ	Ταμίας
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ	Ελθ. Γραμματεὺς
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΠΟΤΙΝΗΣ	Μέλος
ΠΕΤΡΟΣ ΤΖΑΒΑΡΑΣ	Μέλος

Επιστημονικόν Βήμα τοῦ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ
ΥΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΜΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15Α — ΑΘΗΝΑΙ
ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 38-547

ΕΤΟΣ Ζ' — ΤΕΥΧΟΣ 3^{ον} — 4^{ον}
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1959

Τιμή τεύχους Δρχ. 5
Συνδρομή διὰ μή μέλη 50

ΚΑΘΟΛΙΚΕΥΣΙΝ ΤΗΣ ΜΕΤΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Πατρίδος ἀπὸ τὴν ἐχθρικήν κατοχήν, ἰδίως ὅμως μετὰ τὴν καταστολήν τῆς ἀνταρσίας καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ χώρῃ, ἡ ἀναδιοργάνωσις καὶ βελτίωσις τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀπειτέλεσεν ἐν ἐκ τῶν σπουδαιότερων καὶ σοβαρωτέρων μελημάτων τῶν ἐκάστοτε μεταπελευθερωτικῶν Κυβερνήσεων. Αἱ δυσχερεῖς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν οἰκονομικαὶ συνθήκαι, ἡ στροφὴ τοῦ κυβερνητικοῦ ἐνδιαφέροντος πρὸς ἄλλους τομεῖς ἀναπτύξεως τῆς χώρας, δὲν ἄφησαν περιθώριον διὰ τὸν ἐκπαιδευτικὸν τομέα. Εἶναι ὅμως γεγονός ἀναμφισβήτητον διενέα σχολικὰ κτίρια ἀνηγέρθησαν, πολλὰ ἐπεσκευάσθησαν, ἐπεξετάθησαν καὶ κατεβλήθησαν προσπάθειαι διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τούτων μὲ ἐπιπλά, ὄργανα καὶ σκεύη, τὰ ὅποια εἶναι ἀπαράλιπτα διὰ τὴν ὁμαλήν καὶ ἀποδοτικὴν λειτουργίαν τοῦ σχολείου.

Ἡ μακρὰ καὶ σημαντικὴ αὕτη προσπάθεια ἐφθάσε τὸ ὕψηλότερον σημεῖον τῆς προσφάτως, διὰ τῆς λήψεως σειρᾶς μέτρων ἐκ τῶν ὁποίων δύο εἶναι τὰ σπουδαιότερα: Τὸ ἐν τούτων ἀποτελεῖ ἡ αὔξησις τῶν ὀργανικῶν θέσεων τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, ὥστε διὰ τοῦ τρόπου τούτου νὰ καλυφθοῦν σημαντικώτατα οὐσιαστικὰ κενὰ εἰς τὸ ἀνθρώπινον δυναμικὸν τῆς ἐκπαιδεύσεως. Τὸ ἄλλο ὑπῆρξεν ἡ ψήφισις σειρᾶς νομοθετικῶν μέτρων, διὰ τῶν ὁποίων σκοπεῖται ἡ βελτίωσις εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ εἰς τὴν ὅλην ὀργάνωσιν αὐτῆς.

Ἀναμφισβήτητως τὸ θέμα τῆς ὅλης βελτιώσεως τῆς Παιδείας δὲν ἐξαντλεῖται εἰς τὴν λήψιν τῶν μέτρων τούτων. Ὡς ἀρχὴ ὅμως πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς λύσεως τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ μας προβλήματος ἀποτελοῦν τὰ μέτρα ταῦτα σημαντικὸν βῆμα καὶ ὥς τοιαῦτα ἐχαιρετίσθησαν μὲ ἱκανοποιήσιν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἑλληνικὸν λαόν.

Πέραν ὅμως τῶν μέτρων τούτων καὶ ἐν σ-

τεχνία πρὸς αὐτὰ ἐπιβάλλεται καὶ ἡ προσεγμογὴ τῆς ὅλης Παιδείας πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ καιροῦ μας καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς σημερινῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας. Καὶ ἡ ἀνάγκη αὕτη δὲν ἡγνωσθή κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἐσχάτως ψηφισθέντων ἐκπαιδευτικῶν νομοσχεδίων.

Ὅμως ὑπάρχει καὶ μία ἄλλη ἀπαιτήσις ἡ μᾶλλον ἀνάγκη διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς Παιδείας, ἡ ὁποία δὲν ἐξετιμήθη εἰς ὅλην τὴν σοβαρότητα τὴν ὁποίαν ἔχει. Καὶ ἡ ἀπαιτήσις αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐμπυυχὸν ὅλικόν, εἰς τὸν φρενᾶ τῆς παιδευτικῆς ὁράσεως, εἰς τὸν ἐκπαιδευτικὸν λειτουργόν. Δὲν ἐννοοῦμεν μὲ τοῦτο τὸ ζήτημα τῆς ἱκανοποιητικῆς ὅλικῆς ἀμοιβῆς τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργοῦ, τὸ ὁποῖον ἀναμφισβήτητως ἔχει κεφαλαιώδη σημασίαν διὰ τὴν ἀπερρίσπαστον ἀφοσίωσιν εἰς τὸ ὕψηλόν καὶ ἑθνικὸν λειτούργημά του. Οὕτε καὶ τὴν τοποθέτησιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἐν γένει λειτουργοῦ εἰς τὴν ἀρμόζουσαν δι' αὐτὸν θέσιν ἐν τῇ κοινωνικῇ καὶ ὑπαλληλικῇ ἱεραρχίᾳ, ἀπαράλιπτον προϋπόθεσιν διὰ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ φρονήματος αὐτοῦ, ἵνα ἐκ τούτου μεταδῶσῃ καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς του.

Μὲ ὅσα γράφομεν ἀνωτέρω ἐννοοῦμεν καὶ ἄλλο: τὴν ἐνημέρωσιν τοῦ διδασκάλου εἰς τὰς συγχρόνους κατευθύνσεις τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς διδασκαλίας, τὴν ἐξοικειώσιν αὐτοῦ μὲ τὸ πνεῦμα τῶν σημερινῶν παιδαγωγικῶν ρευμάτων, μὲ τὴν ἀνανέωσιν καὶ συμπλήρωσιν καὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς συγκροτήσεώς του.

Διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο δὲν ἐπαρκεῖ οὕτε ἡ ἀναθεώρησις τῶν Προγραμμάτων τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν οὕτε ἡ πανεπιστημιακὴ μετεκπαίδευσις.

Εἶναι ἀπαραίτητος ἡ καθολικέυσις τῆς μετεκπαιδεύσεως.

Βεβαίως τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ὥς γίνεται σήμερον ἢ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ με-

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΚΕΝΤΡΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΩΝ

Δημοσιεύομεν κατωτέρω τὴν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Βογιατζῆ ὑπ' ἀριθ. 117452/270 ἐγκύκλιον διαταγὴν περὶ τοῦ τρόπου λειτουργίας τῶν κέντρων διδασκαλίας ἐνηλίκων ἀναλφαβήτων ἀπευθυνθεῖσαν πρὸς τοὺς κ. κ. Ἐπιθεωρητὰς Στοιχ. Ἐκπαιδείσεως.

ΘΕΜΑ: Ὁργάνωσις καὶ λειτουργία Κέντρων Διδασκαλίας Ἐνηλίκων ἀναλφαβήτων.

Ἐν συνεχείᾳ α) τῆς ὑπ. ἀριθ. 104899)15-9-59 ἐγκυκλίου ἡμῶν, παραγράφου ΧΙΤ, περὶ τοῦ τρόπου λειτουργίας ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1959)60 τῶν Κέντρων Διδασκαλίας ἐνηλίκων ἀναλφαβήτων καὶ β) τῶν ἐγγράφων τὰ ὅποια ἀπευθύναντο πρὸς τὰ Ὑπουργεῖα Γεωργίας (ὑπ' ἀριθ. 110647)25-9-59) καὶ Κοινωνικῆς Προνοίας (ὑπ' ἀριθ. 110649)25-9-59) καὶ ἐζητήσαμεν ἵνα ταῦτα ἐκδώσῃ πρὸς τὰς ὑπ' αὐτὰ ἀρμοδίας ὑπηρεσίας τῶν Νομῶν εἰς οὓς θὰ λειτουργήσῃ Κέντρα Διδασκαλίας Ἐνηλίκων, ἐγκύκλιον, δι' ἧς νὰ ζητῆται ἡ συνδρομὴ τούτων εἰς τὸ ἔργον τῶν Ν.Ε.Κ.Α. διὰ τοῦ ὁρισμοῦ τῶν ἀρμοδίων κοινοτικῶν ἱατρῶν, γεωπόνων, κοινωνικῶν λειτουργῶν καὶ διδασκαλιστῶν οἰκιακῆς οἰκονομίας, ἵνα οὗτοι ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Κέντρου δ)λου παρέχῃ τὴν μορφωτικὴν αὐτῶν δραστηριότητα εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Κοινότητος, εἰς ἣν θὰ λειτουργήσῃ τὸ Κέντρον, παρακαλοῦμεν ὅπως ἕκαστος ἐξ ὑμῶν εἰς τὴν ἔδραν τοῦ ὁποίου θὰ λειτουργήσῃ Κέντρον, εισηγήθῃ εἰς τὴν Ν.Ε.Κ.Α. τὴν ἀνάγκην τοῦ ὁρισμοῦ τῶν προσώπων τούτων ἐξ ἐκείνων οἵτινες ὑπηρετοῦσιν εἰς τὴν Κοινότητα εἰς ἣν θὰ

λειτουργήσῃ τὸ Κέντρον ἢ εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτοῦ.

Μετὰ τὸν ὁρισμὸν τῶν ὡς ἄνω στελεχῶν, τὸ πρόγραμμα διδασκαλίας καὶ ὁ τρόπος συνεργασίας τούτων μετὰ τοῦ διδασκάλου θέλει καθορισθῇ ἐν τῇ ἐξελίξει ὑπὸ τῶν ἰδίων βάσει τῶν οδηγιῶν τῶν παρεχομένων ὑμῖν διὰ τῆς κοινοποιουμένης κατωτέρω μελέτης περὶ ὁργανώσεως καὶ λειτουργίας Κέντρων Διδασκαλίας Ἐνηλίκων.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω προσώπων, ἀπάντων δημοσίων ὑπαλλήλων δυναμένων νὰ ἔρχωνται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου διὰ μορφωτικούς σκοποὺς τῆς ειδικότητός των, ἐκάστη Ν.Ε.Κ.Α. δύναται νὰ ὀρίσῃ καὶ ἕτερα πρόσωπα (τὸν ἱερέα, τὸν τὸν πρόεδρον τῆς Κοινότητος, ἐὰν πρόκειται περὶ μορφωμένου προσώπου, κ. ἄ.) δυνάμενα ἀναλόγως τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν νὰ παρέχῃ διὰ τοῦ Κέντρου, ἐπιμόρφωσιν εἰς τοὺς κατοίκους.

Διὰ τῆς δυνάμεως τῶν πληρεστέρων ἐξασφαλίσεως τῶν ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ ἡμῶν (ὑπ' ἀριθ. 104899) 997)15-9-1959 παραγρ. VII, περιληφθεισῶν προϋποθέσεων, τοῦ ὁρισμοῦ τῶν ἀναγκασιούτων, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη μορφωτικῶν στελεχῶν, τῆς ἐνδελεχοῦς μελέτης ὑπὸ τῶν ἐπικεφαλῆς τῶν Κέντρων δημ.)λων ἀπάντων τῶν, ἐν τῇ κοινοποιουμένῃ κατωτέρω ἀναλύσει τοῦ ἔργου, σημείων, καὶ τῆς ἐπιδείξεως ὑφ' ὑμῶν καὶ τῶν δημοδιδασκάλων πρωτοβουλίας διὰ τὴν ὁργάνωσιν τοῦ Κέντρου, θέλομεν νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἀπὸ

τεκμαίρεται. Ἀπαιτεῖται καὶ χρόνον καὶ δαπάνας, τὰς ὁποίας οὐδὲν κράτος εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀντιμετωπίσῃ, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι δυσχέρειαι ὅπως ἀνυπερέβλητοι ἐπιπροστίθενται.

Ἡμπορεῖ ὁμοῦ νὰ γίνῃ κάτι ἄλλο, τὸ ὁποῖον καὶ εἰς ἄλλας χώρας ἐφαρμόζεται μὲ ἐπιτυχίαν:

Νὰ ἀρχίσουν ὁργανοῦμενα καὶ παρ' ἡμῖν σεμινάρια —κατὰ τὸν καθιερωμένον διεθνῶς ὅρον— βραχείας διάρκειας —δύο ἕως τεσσάρων ἐβδομάδων— εἰς τὰ ὅποια νὰ συμμετέχουν οἱ ἐκπαιδευτικοὶ μὲς μικροτέρως ἢ μεγαλυτέρως περιοχῆς, εἰς τὰ ὅποια νὰ συζητοῦνται καὶ νὰ ἀναπτύσσονται παρ' εἰδικῶν ἐκάστοτε θέματα σχετιζόμενα μὲ τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς καὶ διὰ τῶν ὁποίων καὶ αἱ παλαιαὶ γνώσεις θὰ ἀνακαινίζονται καὶ αἱ νέαι ἰδέαι θὰ μεταλαμπαδεύονται εἰς τοὺς συμμετέχοντας εἰς τὰ σεμινάρια ταῦτα.

Ἵσως θὰ ἰσχυρισθῇ τις ὅτι τοῦτο γίνεται διὰ τῶν ὑπὸ τῶν Ἐπιθεωρητῶν ὁργανουμένων παιδαγωγικῶν συνεδρίων. Ἐχομεν τὴν γνώμην ὅτι ἡ σκέψις αὕτη δὲν εἶναι ὀρθή. Διότι τὰ θέματα μὲ τὰ ὅποια ἀσχολεῖται κάθε παιδαγωγικὸν τοπικὸν συνέδριον εἶναι διάφορα ἀπὸ τὰ συζητούμενα εἰς ἄλλο ἄλλης περιφερείας καὶ αἱ κατ' αὐτὰ συζητούμενα ἀπόψεις δὲν ὑπερβαί-

νουν τὸν κύκλον τῆς μορφώσεως καὶ τῆς ἐμπειρίας τῶν συνέδρων καὶ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ.

Τὴν ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω πνεῦμα μετεκπαιδεύουσιν νοοῦμεν ἡμεῖς γινομένην ἐπὶ τῇ βάσει καλῶς μελετημένου προγράμματος καταρτιζομένου ὑπὸ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τὰ θέματα ἐκάστου σεμιναρίου νὰ εἶναι τὰ αὐτὰ δι' ὅλους τοὺς ἐκπαιδευτικούς τῆς χώρας καὶ ἢ κατ' αὐτὰ ἐξέτασις νὰ ἐξαντλή ἕκαστον συζητούμενον θέμα ἀπὸ πάσης πλευρᾶς.

Ὑπὸ τοιοῦτον περίπου πνεῦμα προβλέπει καὶ ἡ κειμένη νομοθεσία τὴν συγκρότησιν συνεδρίων ἐγκρινομένων ὑπὸ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου, εἶναι ὁμοῦ ἀμφίβολον ἐὰν κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν ἐτηρήθῃ ἡ διάταξις τοῦ νόμου εἰς δύο ἢ τρεῖς περιπτώσεις. Σήμερον, μὲ τὴν ἰδρυσιν τοῦ Α.Σ.Ε.Π., ὁργάνου προωρισμένου νὰ ἀσχολεῖται ἀποκλειστικῶς μὲ τὸν ἐκπαιδευτικὸν προγραμματισμὸν ἐπιβάλλεται νὰ ἐξετασθῇ καὶ τὸ θέμα τῆς μετεκπαιδεύσεως ὁλοκλήρου τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προσωπικοῦ τῆς χώρας, μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι ἐκ τοῦ μέτρου τούτου θὰ ὠφεληθοῦν καὶ ἡ χώρα καὶ ὁ λαὸς μας.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

τοῦ ἔτους τούτου θὰ τεθῶσιν αἱ ἀναγκαιοῦσαι βάσεις διὰ τὴν ἐπίλυσιν τούτων.

Πᾶσαν ἀπορίαν ἢ δυσχέρειαν περὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς παρούσης ἐγκυκλίου θέλετε ἀναφέρει ἡμῖν ἵνα προβαίνωμεν εἰς τὰς ἐνδεικνυόμενας ἐνεργείας διὰ τὴν ἐπίλυσιν τούτων.

Οἱ κ.κ. Νομάρχαι πρὸς οὓς κοινοποιεῖται ἡ παρῶσα παρακαλοῦνται ὅπως λόγῳ τῆς ἰδιαίτερας σημασίας ἣν ἐνέχει διὰ τοὺς πληθυσμούς τῆς ὑπαίθρου τὸ ἔργον τῆς καταπολεμήσεως τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ καὶ ἡμιαναλφαβητισμοῦ καὶ τῆς γενικῆς καὶ εἰδικῆς ἐπιμορφώσεως τούτων, ἐπιδείξωσιν ὡς Πρόεδροι τῶν Ν.Ε.Κ.Α. ἀμέριστον τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῶν διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ὀργάνωσιν καὶ λειτουργίαν τῶν προγραμματισθέντων διὰ τὴν περιφέρειαν τῶν Κέντρων, διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῶν προτεινομένων ἐκάστοτε ὑπὸ τῶν κ.κ. Ἐπιθεωρητῶν Δημοτικῶν Σχολείων, μέτρων.

Λίαν προσεχῶς θέλει ἀποσταλῆ ὑμῖν εἰς ἰδιαίτερα φυλλάδια ἱκανὸς ἀριθμὸς τῆς κοινοποιουμένης κατωτέρω μελέτης πρὸς ἐφοδιασμὸν τῶν δημοδιδασκάλων καὶ παντὸς ἐνδιαφερομένου.

Ὁ Ὑπουργὸς
Γ. ΒΟΓΙΑΤΖΗΣ

ΜΕΛΕΤΗ

Περὶ τοῦ τρόπου ὀργανώσεως καὶ λειτουργίας Κ.Δ.Ε. (Κέντρων Διδασκαλίας Ἐνηλίκων).

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

Α. Γενικαὶ ἀρχαὶ ἐπιβάλλουσai τὴν λειτουργίαν Κ.Δ.Ε., Β. Προετοιμασίαι, Γ. Τύπος—Τρόφιμοι—Διάρκεια λειτουργίας, Δ. Γενικὸν πρόγραμμα ἐκπαιδεύσεως, Ε. Μέσα διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος ΣΤ. Μορφαὶ διδασκαλίας δι' ἐνηλίκους, Ζ. Διοικήσεις τῶν Κ.Δ.Ε., Η. Ψυχολογία ἐνηλίκων.

Α. Γενικαὶ ἀρχαὶ

Ὅ,τι ἀρχίζει διὰ πρώτην φορὰν χρειάζεται πίστιν, πλήρη γνῶσιν καὶ καλὴν ὀργάνωσιν.

Ἡ σωστὴ ἀρχὴ καὶ μὲ ὀλίγην πρόοδον ἀποτελεῖ θεβαίαν ἐπιτυχίαν. Ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ λειτουργία τῶν Κ.Δ.Ε. εἶναι νέα καὶ δύσκολος προσπάθεια. Εἶναι ὁμῶς σωτηρία δρᾶσις καὶ πρέπει νὰ ἐπιτύχῃ διότι ἡ μορφωτικὴ στάθμη ἑνὸς λαοῦ προσδιορίζει τὸ μέλλον του. Τὰ Κ.Δ.Ε. δὲν θὰ εἶναι σχολεῖα δι' ἐνηλίκους ἀλλὰ μορφωτικὰ καὶ ἐκπολιτιστικὰ κέντρα (ἐστὶ—λέσχαι—φάροι) τῆς Κοινότητος, τὰ ὅποια θὰ πολεμήσουν μεθοδικὰ τὸν ἀναλφαβητισμὸν καὶ ἡμιαναλφαβητισμὸν εἰς τὰς μεγαλυτέρας ἡλικίας (20 ἐτῶν καὶ ἄνω) καὶ εἰς τοὺς μὴ φοιτήσαντας εἰς τὰ νυκτερινὰ σχολεῖα νεωτέρους. Θὰ δίδουν γενικὴν ἐπιμόρφωσιν, συνεχῆ ἐνημέρωσιν εἰς θέματα ὑγείας, γεωργίας κ.λ.π. εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους, θὰ παρέχουν στοιχειώδους τεχνικὰς γνώσεις, θὰ προσφέρουν μίαν δυνατὴν ψυχαγωγίαν, θὰ ὀργανώνουν τὸν ἀθλητισμὸν, θὰ κυκλοφοροῦν ἐκλαϊκευμένα μικρὰ βιβλία, φυλλάδια καὶ περιοδικὰ τὰ ὅποια θὰ δίδουν λύσεις εἰς ἄμεσα προβλήματα τῆς ζωῆς, θὰ συζητῶνται ἐντὸς αὐτῶν μὲ πνεῦμα συνεργασίας τὰ τοπικὰ προβλήματα. Θὰ εἶναι οἱ ἐχθροὶ τῶν καφενείων, τοῦλάχιστον διὰ τοὺς νεωτέρους, θὰ γίνουν οἱ μόνιμοι φάροι διὰ τὴν μορφωτικὴν, ἐκπολιτιστικὴν καὶ γενικὴν πρόοδον τῆς κοινότητος μὲ τὴν συνεργασίαν ὅλων τῶν μορφωτικῶν παρα-

γόντων. Ἡ ὀργάνωσις τῶν Κ.Δ.Ε. δὲν εἶναι πολυτέλεια οὔτε δευτερευούσης φύσεως προσπάθεια. Εἶναι ἀνάγκη τῆς σημερινῆς ζωῆς. Ἀποτελεῖ δρᾶσιν ἥτις θὰ ὑποβοηθήσῃ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἐθνικῆς μας δραστηριότητος. Ἄς μὴ ὑπάρξῃ διασύνῃ νὰ ἐπαινεθῇ ἢ νὰ ἐπικριθῇ ἡ προσπάθεια αὕτη. Εἶναι πάντως πραγματικότης ὅτι εἰς πολλὰ κράτη μεγάλα καὶ μικρά, πλούσια καὶ πτωχὰ ἡ ἐπιμόρφωσις τῶν ἐνηλίκων ἀποτελεῖ βασικὴν καὶ εὐρείαν προσπάθειαν.

Ἡ προσπάθεια πρὸς γενίκευσιν τῆς ἐπιμορφώσεως τῶν ἐνηλίκων εἰς τὴν χώραν μας εἶναι νέα καὶ τὰ μέσα ἐλάχιστα. Θὰ παρουσιασθοῦν πολλὰ καὶ μεγάλα δυσκολία. Πιστεύομεν ὁμῶς ὅτι ἡ καταπολέμησις τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ εἰς τὰς μεγαλυτέρας ἡλικίας, 20 ἐτῶν καὶ ἄνω, αἱ ὁποῖαι ἡλικίαι εἶναι καὶ μέλλον ἀλλὰ καὶ παρὸν τῆς πατρίδος μας δὲν πρέπει νὰ ἐγκαταλειφθῇ. Ἡ παρακολούθησις τῶν ἀναλφαβήτων καὶ ἡμιαναλφαβήτων ἐνηλίκων εἰς τὰ Κ.Δ.Ε. εἶναι ἡ φυσικὴ ὁδὸς διότι οὔτε ὁ ἐξαναγκασμὸς ἐνδεῖκνυται οὔτε καὶ ἡ μονομερὴς προσέλκυσις τούτων εἶναι δυνατὴ. Προσέτι ἡ καταπολέμησις τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ ἀποτελεῖ μέσον διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ ὄχι σκοπόν.

Ὁ ἀναλφάβητος ἐνήλικος καὶ δὲν προσέρχεται μεμονωμένως ἀπὸ ἐντροπὴν νὰ μάθῃ γράμματα ἀλλὰ καὶ ἂν προσέλθῃ θὰ λησμονήσῃ ταχέως ὅ,τι ἔμαθε ἂν δὲν ἔχῃ συνεχῆ ἐπαφὴν μὲ μίαν μάθησιν εὐρυτέρας μορφῆς κολακευούσης τὸν ἐγωϊσμὸν του καὶ ἐγγιζούσης τὴν ἐμπειρίαν του, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄμεσα προβλήματα του. Προσέτι ἡ φοίτησις εἰς τὰ Κ.Δ.Ε. εἰς τὰ ὅποια θὰ παρακολουθοῦν καὶ ἐγγράμματοι ἐνθαρρύνει καὶ παρακινεῖ τοὺς ἐνηλίκους ἀναλφαβήτους καὶ ἡμιαναλφαβήτους.

Ἐλπίζομεν ὅτι μία καλὴ ἀρχὴ θὰ μονιμοποιήσῃ τὴν πολύμορφον μορφωτικὴν δρᾶσιν τῆς Κοινότητος καὶ μὲ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ χρόνου τὰ Κ.Δ.Ε. καὶ εἰς ὕλικά μέσα θὰ βοηθηθῶσιν ἀλλὰ καὶ οἱ παρακολουθῶντες αὐτὰ ἐνήλικοι θὰ τ' ἀγαπήσουν ὡς δεύτερα σπῖτια τῶν εἰς τὰ ὅποια τὰ μεγαλύτερα ἀλλὰ καὶ τὰ μικρότερα τέκνα τῶν θὰ εὐρίσκουν τὸν δρόμον τῆς πραγματικῆς μορφώσεως καὶ προόδου ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι ἄμεσα προνόμια θὰ ἔχουν. Ἡ ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς τῆς Διοικήσεως ἐπιδιωκομένη ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ δὲν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ μὲ διαταγὰς καὶ μὲ ἀναλφαβήτους ἢ χαμηλῆς μορφωτικῆς στάθμης πολίτας. Ἡ ὀλίγη κρατικὴ βοήθεια ἀποδίδει καὶ πολλαπλασιάζεται μόνον ὅταν οἱ πολῖται ἀντιληφθοῦν, πιστέψουν καὶ βοηθήσουν ταύτην πρὸς ἀτομικὸν καὶ γενικὸν ὄφελος.

Τὸ μορφωτικὸν κέντρον (ἢ ἐστία τοῦ χωρίου) δὲν εἶναι πολυτέλεια οὔτε οὐτοπία. Εἶναι πρωταρχικὴ, σπουδαία καὶ κατορθωτὴ προσπάθεια ἡ ὅποια θὰ βοηθηθῇ ἀπὸ τὸ κράτος ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν. Ἐχει ἀποδειχθῇ ὅτι κοινότητες μὲ μορφωτικῶς ἀνεβασμένον κοινὸν καὶ δραστηρίους παράγοντας κατώρθωσαν μὲ κρατικὴν βοήθειαν 100.000 δρχ. νὰ ἀποδώσουν ἔργον 200.000-300.000 δρχ. καὶ ἀντιθέτως ἄλλαι νὰ μηδενίσουν τὴν κρατικὴν βοήθειαν.

Τὰ μορφωτικὰ Κέντρα πρέπει ν' ἀποτελέσουν τὴν πραγματικὴν καὶ ὀργανωμένην ἐξωσχολικὴν δρᾶσιν τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ. Τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖ-

ον είναι θεδαίως ή πρωταρχική φροντίς δλων μας, αλλά και οι άριστοι ακόμη άποφοιτοι τί θα γίνουν όταν διακόψουν την έπαφήν των με την μάθησιν; Η πραγματικότης είναι πικρά. Οι κόποι των σχολείων έν πολλοίς χάνονται διότι δέν υπάρχει οργανωμένη φροντίς διά την περαιτέρω μορφωτικήν ανάπτυξιν των μη άποφοιτησάντων αλλά και των άποφοιτησάντων, ενώ ή ζωή συνεχίζεται με τά προβλήματά της.

Η Λαϊκή Έπιμόρφωσις ασφαλώς θα δημιουργήσιν ευνοϊκόν περιβάλλον διά την πρόδον του ήμερησίου σχολείου, αλλά και την ανάπτυξιν της Κοινότητος γενικώς.

Ο Έλληνικός λαός κρύβει δυναμισμόν και τό Κράτος καταβάλλει παντοειδείς προσπάθειας, αλλά παρά τους αγώνας και τάς θυσίας μας ή πρόδοος δέν είναι ή άναμενομένη, διότι ή μορφωτική στάθμη του λαού-μας είναι χαμηλή ενώ δυνάμεθα και αξίζομεν πολύ περισσότερον.

Ο αναλφαβητισμός είναι θεδαίως θέμα έθνικής έντροπής, αλλά και Λαϊκή Έπιμόρφωσις γενικώτερον είναι πρόβλημα έθνικόν, κοινωνικόν και οικονομικόν. Είναι σπουδαίον και πρωταρχικόν να γνωρίζουν όλοι οι Έλληνες γραφήν και ανάγνωσιν, αλλά μόνον διά τούτο οι ένήλικοι δέν προσέχονται. Ακόμη και άν μάθουν γραφήν και ανάγνωσιν δέν έπεται ότι είναι πλέον χρήσιμοι διά τόν έαυτόν των και τό σύνολον με τάς σημερινάς καταπληκτικάς τεχνικάς εξελίξεις αι όποίαι συνεπάγονται συνεχείς πολιτικάς, οικονομικάς και κοινωνικάς μεταβολάς. Ο σημερινός πολίτης χρειάζεται όπωσδήποτε συνεχή έν ημέρωσιν και άναπροσαρμογήν εις τάς νέας συνθήκας αι όποίαι τόν περιβάλλουν, διότι άλλως αναγκαστικώς θα προσαρμοσθή τυχαίως και μοιραίως με άποτελέσματα τόν άτομικισμόν, τόν άχαλίνωτον μοντερνισμόν και με τεταραγμένην ψυχοπνευματικήν κατάστασιν αλλά και με μικράν απόδοσιν.

Τό έργον της Λαϊκής Έπιμορφώσεως είναι δύσκολον και μακράς πνοής. Θέλει πίστιν, κατανόησιν, ύπομονήν και έπιμονήν. Όσον και άν θεωρείται ακόμη έπικουρική προσπάθεια, συντόμως ή ανάγκη θα την επιβάλη διότι ούτε τά άπολυτήρια και τά πτυχία άποτελούν σήμερα σίγουρα τεκμήρια πραγματικής μορφώσεως, χωρίς συνεχή έπαφήν με την μάθησιν και την γενικήν έπιμόρφωσιν.

Εις την παρούσαν διαφωτιστικήν μελέτην θα προσπαθήσωμεν να δώσωμεν έν συντομία ώρισμένας οδηγίας διά τόν τρόπον οργανώσεως των Κ.Δ.Ε., ως και διά την λειτουργίαν αυτών.

Β. ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΙ

1) Συγκρότησις έπιτροπής διά την προετοιμασίαν εις την έδραν του Κ.Δ.Ε. αποτελουμένης εκ του Δ)ντου του Κέντρου και λοιπών μορφωτικών παραγόντων της Κοινότητος (ιατρού, γεωπόνου, ιερέως, προέδρου ή κοινοτικού συμβούλου και λοιπών υπαλλήλων ή κατοίκων δυνάμενων να βοηθήσουν άρχικώς εις την διαφώτισιν και προσέλκυσιν των ένηλίκων εις τό Κ.Δ.Ε.

2) Λεπτομερής ανάπτυξις της έννοίας και του τρόπου οργανώσεως του Κ.Δ.Ε. εις τά μέλη της έπιτροπής υπό του Δ)ντου του Κέντρου.

3) Έναρξις συστηματικής διαφωτίσεως διά την προσέλκυσιν των κατοίκων εις τό Κ.Δ.Ε. α) δι' όμιλών των μελών της έπιτροπής β) διά προσωπικών έπαφών μελών έπιτροπής μετά αναλφαβήτων και ήμιαναλφαβήτων κατοίκων γ) δι' όμιλίας ένός μέλους της Ν.Ε.Κ.Α. εις τους κατοίκους της έδρας του Κέντρου.

4) Προσπάθεια άπογραφής αναλφαβήτων και ήμιαναλφαβήτων κατοίκων της έδρας του Κ.Δ.Ε. εις τάς ηλικίας 20-50 ετών.

5) Έξεύρεσις κτιρίου ή αίθούσης διά την λειτουργίαν του Κ.Δ.Ε. εκτός του σχολείου άν είναι δυνατόν.

6) Όργάνωσις έσωτερική του Κέντρου (καθίσματα, συνθήματα, φωτογραφία).

7) Έπιγραφή του Κ.Δ.Ε. «Μορφωτικόν και Έκπολιτιστικόν Κέντρον Κοινότητος».

8) Έγκαίνια λειτουργίας Κ.Δ.Ε.

Γ. Τύπος Κ.Δ.Ε. Τρόφοι και διόκεια

1) Όχι τύπος σχολείου, αλλά μορφωτική έστία, κέντρον, λέσχη.

2) Τρόφοι τριών κατηγοριών α) αναλφάβητοι β) ήμιαναλφάβητοι μη περατώσαντες τό Δημοτικόν Σχολείον και γ) λοιποί κάτοικοι επιθυμούντες έπιμόρφωσιν.

3) Λειτουργία: 1.30-2 ώρας ήμερησίως από 5ης - 7ης, 6ης - 8ης ή 6ης και 30' - 8ης και 30' αναλόγως της έποχής και των άσχολιών των κατοίκων, 2 ή 3 φορές εβδομαδιαίως, κατά προτίμησιν Τρίτην - Πέμπτην και Παρασκευήν. Έναρξις από αρχάς Νοεμβρίου έως τέλος Μαρτίου ή Απριλίου αναλόγως των άσχολιών των κατοίκων εκάστης έδρας Ν.Ε.Κ.Α. και μερικώτερον εκάστης έδρας Κ.Δ.Ε.

Τό απόγευμα της Κυριακής ή και ανά δεκαπενθήμερον όμαδικά εκδηλώσεις (εί δυνατόν καθ' όλον τό έτος). Ψυχαγωγία - Αθλητισμός - Βιβλιοθήκη Έκδρομοι - Διαλέξεις - Πληροφορία εις θέματα γεωργίας, ύγιεινής κ.λ.π. Κοινωνική έργα (κατασκευή και συντήρησις κοινοτικών λουτρών και άποχωρητηρίων, καθαρισμός όδών, έπούλωσις αναγκών σχολείου, εκκλησίας) βοήθεια εις αδυνάτους κ.λ.π.

Δ. Γενικόν Πρόγραμμα Έκπαιδευσεως

Τό πρόγραμμα εκπαίδευσως ένηλίκων είναι αρκετά έκτεταμένον, ή διδακτέα έν τούτοις ύλη δύναται να διαιρεθί εις τάς κάτωθι κατηγορίας, ήτοι:

1) Έκμάθησις άναγνώσεως και γραφής εις αναλφαβήτους (υπεύθυνος ό διδάσκαλος) α) διδασκαλία μηχανισμών άναγνώσεως και γραφής, β) τελειοποίησις των μηχανισμών τούτων, γ) άνετος άναγνώσις κειμένων και γραφή.

2) Γενική Έπιμόρφωσις (υπεύθυνος ό διδάσκαλος) α) Έλληνική γλώσσα, β) Πρακτική Αριθμητική, γ) Ιστορία, δ) Γεωγραφία, ε) Στοιχεία Φυσικής, στ) Πολιτική Αγωγή, η) Συνεταιριστική ιδέα, θ) Τουρισμός.

3) Εϊδική Εκπαίδευσις α) Τγεία και Τγεινή (υπεύθυνος ό ιατρός).

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΘΕΜΑΤΩΝ ΤΓΙΕΙΝΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΕΩΣ

1. Τό άνθρωπινον σώμα και αι λειτουργίαι αυ-

τοῦ, 2. Ἀτομικὴ καθαριότης, 3. Καθαριότης κατοικίας καὶ περιβάλλοντος, 4. Προστασία τοῦ ὕδατος, 5. Σημασία ἀποχωρητηρίων καὶ κατασκευὴ αὐτῶν, 6. Ἡ διατροφή μας, 7. Τὰ φρούτα, 8. Τὸ γάλα, 9. Ἔργασία - ἀνάπαυσις - ὕπνος, 10. Πρόληψις δυστυχημάτων, 11. Πρώτες βοήθειαι, 12. Γιατὶ πρέπει νὰ συμβουλευώμεθα τὸν ἱατρόν, 13. Γάμος καὶ κληρονομικότης, 14. Ὅταν πρόκειται νὰ γίνετε μητέρα, 15. Προστασία καὶ περιποίησις τοῦ βρέφους, 16. Θαλάσσια λουτρά καὶ ἡλιοθεραπεία, 17. Οἶνοπνευματώδη ποτὰ καὶ κάπνισμα, 18. Ψυχικὴ ὑγιεινὴ, 19. Τί εἶναι ἀσθένεια καὶ τρόποι μεταδόσεως, 20. Τρόποι προφυλάξεως - Ἐμβολιασμοί, 21. Φυματίωσις, 22. Ἐλονοσία, 23. Τυφοειδὴς πυρετός, 24. Λύσσα - Ἐχινόκοκος - Μελιταῖος πυρετός, 25. Διφθερίτις - Γρίπη, 27. Τραχώματα - Λέπρα, 28. Καρκίνος, 29. Τροφικαὶ δηλητηριάσεις, 30. Δόντια καὶ ὑγεία, 31. Εὐκαιριακαὶ ὁμιλίαι - ἐρωτήσεις.

6) Γεωργία: (ὑπεύθυνος ὁ γεωπόνος)

Κατάλογος θεμάτων

Γενικαὶ πληροφορίαι

1. Ζωὴ τῶν φυτῶν, 2. Διατήρησις τοῦ ἔδαφους, 3. Ἀντιδιαβρωτικαὶ μέθοδοι προστασίας τοῦ ἔδαφους, 4. Λιπάσματα, 5. Συντήρησις κόπρου - κοπροσωροί, 6. Γεωργικὰ μηχανήματα - συντήρησις αὐτῶν, 7. Ἀρδευτικὴ καλλιέργεια, 8. Μηχανικὴ καλλιέργεια.

Εἰδικαὶ καλλιέργειαι

1. Ἀμπελουργία, 2. Βαμβακοκαλλιέργεια, 3. Ἐλαιῶνες, 4. Ὄρυζοκαλλιέργεια, 5. Δενδροκομία, 6. Δημητριακά, 7. Ζωοτροφία, 8. Καπνοκαλλιέργεια, 9. Ξηροὶ καρποὶ (καρύδια, ἀμύγδαλα, φυστίκια κ.ἄ.).
Κτηνοτροφία

1. Κτηνοτροφία, 2. Μελισσοκομία, 3. Πτηνοτροφία, 4) Θρησκευτικὴ καὶ ἠθικὴ ἀγωγή (ὑπεύθυνος ὁ ἱερεὺς ὡς καὶ ἄλλα κατάλληλα πρόσωπα), 5) Πολιτικὴ ἀγωγή (ὑπεύθυνος ὁ ἀστυνόμενος ἢ ἄλλοι διοικητικοὶ ὑπάλληλοι).

Θέματα

Κράτος - Ὁργάνωσις - Ὑπηρεσίαι - Βουλὴ - Πολιτεύματα - Φόροι, 6) Ἀγωγή γυναικὸς (ὑπεύθυνος ἡ διδασκαλίς ἢ ἡ κοινωνικὴ λειτουργὸς ἢ ἡ διδασκάλισσα οἰκοκυρικῆς τῆς γεωργικῆς ὑπηρεσίας).

Θέματα

1. Ἡ καλὴ οἰκοκυρία, 2. Κοπτικὴ—ραπτικὴ, 3. Πλέξιμο, 4. Κλώσις—ὑφανσις, 5. Κονσερβαί, 6. Γάμος, περιποίησις βρέφους κ.λ.π. 7) Λαογραφία (ὑπεύθυνος ὁ διδάσκαλος) 1. Συλλογὴ παροιμιῶν καὶ γνωμικῶν, 2. Συλλογὴ ἐθίμων καὶ ἠθῶν, 3. Ἀναπαράστασις ἐνδυμασιῶν καὶ χορῶν τοῦ τόπου, 8) Ψυχαγωγία - Σπὸρ (ὑπεύθυνος ὁ διδάσκαλος ἢ ἄλλοι ἀγαπῶντες τὰ σπὸρ κυρίως νέοι).

1. Χοροὶ, 2. Τραγούδια, 3. Θεατρικαὶ παραστάσεις, 4. Ἐκδρομαί, 5. Ὁμαδικαὶ διασκεδάσεις (γλέντια) 6. Κλασσικὸς ἀθλητισμός, 7. Ποδόσφαιρον, 8. Ἀγῶνες (τοπικοὶ - περιφερειακοί), 9. Σκάκι 10. Πίγκ—πόγκ κ.λ.π. 9) Στοιχειώδης τεχνικὴ ἐκπαίδευσις κυρίως εἰς τοὺς νέους (ὑπεύθυνος εἰς τεχνικὸς τοῦ τόπου). Οἰκοδομικὴ - Ξυλουργικὴ - Ἠλεκτρισμός.

Τὸ ἐκτεθὲν γενικὸν πρόγραμμα ἐκπαιδεύσεως δίδει τὰς βάσεις ἀλλὰ ἐπιδέχεται καὶ συμπλήρωσιν καὶ

βεβελώσιν προσαρμοζόμενον πρὸς τὰς συνθήκας καὶ τὰ διαφέροντα ἐκάστης περιφέρειας Ν.Ε.Κ.Α. καὶ εἰδικώτερον ἐκάστου Κέντρου. Νομίζομεν, πάντως, ὅτι δίδει σοβαρὰν καὶ πολύμορφον εἰκόνα βοηθείας καὶ δὲν ἔχει μορφήν σχολικοῦ μαθήματος. Ἐξαρτᾶται βεβαίως ἀπὸ τὸν Δ)ντὴν τοῦ Κέντρου καὶ τοὺς λοιποὺς μορφωτικοὺς παράγοντας νὰ μὴ ἐκλαμβάνονται οἱ παρακολουθοῦντες τὸ Κέντρον ὡς μαθηταὶ σχολείου, οὔτε νὰ καλοῦνται νὰ εἰπουν τὸ μάθημα τῆς προηγουμένης. Θὰ πρέπει κυρίως νὰ κυριαρχῇ ἡ μορφή τῆς συζητήσεως καὶ τῆς λύσεως ἀποριῶν κατὰ τὴν ἐργασίαν καὶ ὅχι ἡ ἀφ' ὑψηλοῦ ὁμιλία.

Εἰς τὸ Κ.Δ.Ε. δύνανται νὰ συζητοῦνται καὶ ἄμεσα προβλήματα τῶν κατοίκων καὶ τῆς περιφέρειας ὅπως: ἡ ὕδρευσις, δρόμοι, σχολεῖον, ἐκκλησία, κοινοτικὰ λουτρά, ἀποχωρητήρια κ.λ.π.

Ε. Μέσα διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος

1) Ἀναγνωστικὰ κείμενα

α) Διὰ τὴν ἐκμάθησιν γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως εἰς ἐνηλίκους ἀναλφαβήτους χρειάζεται εἰδικὸν ἀλφαβητάριον, τὸ ὁποῖον συγγράφεται ἤδη καὶ θὰ ἐκδοθῇ ἐντὸς τοῦ ἔτους. Μέχρις τῆς ἐκδόσεώς του νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ ἀλφαβητάριον τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

6) Διὰ τοὺς ἡμιαναλφαβήτους καὶ λοιποὺς παρακολουθοῦντας δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν κατάλληλα ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἀναγνωστικῶν τῶν μεγαλύτερων τάξεων τοῦ Δημοτικοῦ.

γ) Χρήσιμα κρίνονται τὰ ὑπάρχοντα μικρὰ ἐκλαίκευμένα βιβλία καὶ φυλλάδια κοινωνικά, γεωργικά, ὑγιεινῆς, οἰκοκυρικῆς καὶ τεχνικῆς, ἐκδοθέντα ὑπὸ τῶν ὑπηρεσιῶν διαφωτίσεως τῶν Ὑπουργείων Γεωργίας, Προνοίας, Ἐργασίας, Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως, Ὁργανισμῶν καὶ Συλλόγων ὡς καὶ Ἰδιωτικῶν Ὁργανισμῶν. Καταβάλλεται προσπάθεια ὅπως εἰς τὸ ἄμεσον μέλλον ἐκδοθῶν καὶ νεώτερα εἰδικὰ καὶ γενικῆς μορφώσεως βιβλία καὶ φυλλάδια διὰ τῆς πρωτοδουλείας τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας.

δ) Προσέτι κατάλληλα ἄρθρα καὶ δημοσιεύματα ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν νὰ ἀποτελέσουν ἀναγνώσματα διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ Κ.Δ.Ε.

ε) Χρήσιμος θὰ ἦτο ἡ δημιουργία λευκώματος ἀπὸ τὴν δρᾶσιν τοῦ Κ.Δ.Ε. καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἢ ἐκδοσίς ἐφημερίδος εἰς μεγάλα κέντρα ἢ ὁμάδας κέντρων.

2) Ὁπτικο-ἀκουστικὰ μέσα

α) Οἱ φορητοὶ κινηματογράφοι τῶν Ὑπουργείων Παιδείας, Γεωργίας, Προνοίας καὶ τοῦ Στρατοῦ θὰ περιέρχονται τὰ Κ.Δ.Ε. διὰ τὴν προβολὴν μορφωτικῶν καὶ ψυχαγωγικῶν ταινιῶν δωρεάν.

6) Ἡ ἐξοικονόμησις προσέτι ἐνὸς ραδιοφώνου καὶ ἐνὸς γραμμοφώνου εἰς τὰ Κ.Δ.Ε. θὰ συνετέλει τὰ μέγιστα εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ψυχαγωγίαν τῶν παρακολουθούντων.

3) Βιβλιοθήκη

Ἡ δημιουργία μιᾶς κατ' ἀρχὴν μικρᾶς βιβλιοθήκης ἀποτελεῖ βασικὴν ἀπαιτήσιν τοῦ Κ.Δ.Ε. Ἡ ἀρχικὴ συγκρότησις τῆς βιβλιοθήκης πρέπει νὰ ἐπιτευχθῇ ὡς ἑξῆς: α) διὰ συλλογῆς προσφερομένων ὑπὸ τῶν δια-

φόρων Ὑπουργείων μορφωτικῶν ἐντύπων χορηγουμένων δωρεάν ὡς καὶ διὰ τῆς κατὰ εὐκαιρίας ἀγορᾶς καταλλήλων βιβλίων καὶ περιοδικῶν β) εἰδικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Κέντρου σὺν τῷ χρόνῳ δύναται νὰ καταστρώσῃ σχέδιον πλουτισμοῦ βιβλιοθήκης διὰ εἰδικῶν ἐφορῶν καὶ δωρεάν τῶν δυναμένων παραγόντων τῆς κοινότητος, ὁμογενῶν κ.λ.π.

Κατ' ἀρχὴν ἡ κινητὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας θὰ ἐπισκέπτεται τὰ Κ.Δ.Ε. καὶ θὰ ἀποτελέσῃ τὴν βάσιν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Κέντρου, ὡς καὶ τὰ ὑπάρχοντα φυλλάδια καὶ βιβλία τῶν ἀναφερθέντων ὑπουργείων, τὰ ὁποῖα δύνασθε νὰ ζητήσητε καὶ σὰς ἀποσταλοῦν δωρεάν.

Οἱ παράγοντες τοῦ Κ.Δ.Ε. δεόν ὅπως σὺν τῷ χρόνῳ προγραμματίσουν τὸν ἐξοπλισμὸν τοῦ Κέντρου καὶ ἰδίου κινηματογραφικοῦ προβολέως καὶ ἄλλων μέσων ψυχαγωγίας καὶ ἀθλητισμοῦ.

Βεβαίως τὰ ὑλικά μέσα χρειάζονται χρήματα καὶ ἡ προσέλκυσις τῶν ἐνηλίκων κόπους, πίστιν καὶ ἐπιμονήν.

Ἡ ζωὴ τοῦ Κέντρου δὲν θὰ εἶναι διὰ ὀρισμένον χρόνον ἀλλὰ θὰ ἔχῃ μορφήν μονιμότητος καὶ οὕτω μόνον θὰ λάβῃ τὸ Κέντρον τὴν θέσιν τῆς μορφωτικῆς λέσχης τῆς Κοινότητος ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ ἀναπηδᾷ κάθε πνευματικὴ ἀνάπτυξις, διωτικὴ πρόοδος καὶ κοινωνικὴ εὐημερία. Ἐπομένως ὅτι δὲν ἐπιτύχομεν τὸν πρῶτον χρόνον θὰ τὸ ἐπιχειρήσωμεν τὸν δεύτερον καὶ θὰ συμπληρώσωμεν ἀργότερον. Τὸ ὅτι εἰς τὴν προσέλκυσιν θὰ παρουσιασθῶν πλείσται δυσκολαὶ εἶναι βέβαιοι. Θὰ ἀρχίσωμεν μὲ τοὺς ὀλίγους, θὰ περιορισθῶμεν καὶ εἰς μικροτέραν δρασίν (ἀρχικῶς καὶ εἰς μίαν ἐβδομαδιαίως ἡμέραν λειτουργίας) ἀλλὰ νὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι εἰς τὴν Κοινότητα θ' ἀνάψῃ ἕνας φάρος.

Σ Τ. Μορφαὶ διδασκαλίας

Ὡς ἀνεφέρθη ἀνωτέρω ἡ διδασκαλία εἰς τὰ Κ.Δ.Ε. δεόν νὰ λάβῃ μορφήν φυσικὴν καὶ ἀβίαστον δι' ἐνηλίκους.

Δὲν ἐνδείκνυται ἡ αὐστηρότης, ὁ προσωπικὸς ἐλεγχος δημοσίων, ἡ αὐστηρὰ ἐξέτασις διδαχθέντων καὶ ἡ μονοτονία τοῦ μονολόγου.

Ἡ θέσις προβλημάτων ἀπὸ τὰ ἐνδιαφέροντα τῶν μελῶν τοῦ Κέντρου, ἡ ἐξεύρεσις πηγῶν καὶ παραδειγμάτων ἀπὸ τὴν ζωὴν, ἡ ἐπεξεργασία, ἡ ἐξαγωγή συμπερασμάτων καὶ ἡ προσπάθεια ἐφαρμογῆς αὐτῶν ἐντὸς τῶν δεδομένων συνθηκῶν, θὰ πρέπει νὰ κυριαρχῇ εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ Κέντρου.

Ἡ ὕλη δεόν ὅπως ἐπιλεγῇ κατὰ μεγάλας ἐνότητες ἀπὸ πηγαίαν λεπτομερείαν καὶ ἐπισυνωδῶν τμημάτων, π.χ. εἰς τὴν Ἱστορίαν νὰ διδασκῶν μεγάλοι ἱστορικοὶ σταθμοὶ τῆς ἀρχαίας, βυζαντινῆς καὶ νεωτέρας Ἑλλάδος, ὡς καὶ πρόσφατα διεθνῆ γεγονότα. Ὁ κύριος σκοπὸς μας θὰ εἶναι νὰ τονίσωμεν τὴν σημασίαν τῶν γεγονότων εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἰστορίας καὶ ὅχι ἡ λεπτομερειακὴ ἐξιστόρησις αὐτῶν, ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὴν μάχην τὰδε ἐφρονεῦθησαν τόσοι. Εἰς τὴν Γεωγραφίαν θὰ ἐξετάσωμεν μεγάλα γεωγραφικὰ διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος ἢ ἄλλων χωρῶν, μὲ τὰ κύρια φυσικά, πολιτικά, οἰκονομικά καὶ τεχνικά χαρακτηριστικά αὐτῶν ὡς καὶ τὴν σχέσιν τῶν μὲ τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα τῶν μελῶν τοῦ Κέντρου καὶ τῆς Ἑλλάδος γενικώτερον. Ἡ γεωγραφία διὰ τὸν ἐνήλι-

κὸν ἔχει σημασίαν ὅταν τοῦ δίδῃ λύσεις εἰς τόσα προβλήματα ποὺ τοῦ δημιουργεῖ ἡ σημερινὴ ζωὴ μὲ τὴν ταχείαν ἐπικοινωνίαν τῶν Ἠπειρῶν, ἡ ἐμπορικὴ ἀνταλλαγὴ, αἱ πολιτικαὶ σχέσεις κ.λ.π. καὶ ὅχι ὅταν τὸν διδάσκῃ πόθεν συνορεύει ὁ τάδε νομὸς ἢ πόσους κατοίκους ἔχει μία κωμόπολις τῆς Οὐραγονίας ἢ καὶ τῆς Μεσσηνίας.

Γενικῶς εἰς ὅλα τὰ μαθήματα οἱ ἐνήλικοι ἔχουν διαφορὰ διαφέροντα ἀπὸ τὸν ἀνήλικον καὶ ἄλλην δύναμιν ἀφομοιώσεως.

Διὰ τὴν λεπτομερεστέραν ἐπιλογὴν τῆς ὕλης δύνασθε νὰ συμβουλευθῆτε τὸ ἀποσταλὲν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ἀναλυτικὸν πρόγραμμα Κέντρων Διδασκαλίας Ἑνηλίκων.

Ἐν σοβαρὸν πρόβλημα διὰ τὴν ἐργασίαν τοῦ Κέντρου εἶναι ἡ ἐκμάθησις ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς εἰς τοὺς ἀναλφαβήτους καὶ ἡ προώθησις τῶν ἡμιαναλφαβήτων. Πρὸς τοῦτο δεόν ὅπως τὸ τμήμα αὐτὸ ἀπασχολῇ τὸν Δ)ντὴν τοῦ Κέντρου ἀποκλειστικῶς τὴν μίαν ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος. Τὴν δευτέραν καὶ τρίτην ἡμέραν (ἐὰν τὸ Κέντρον λειτουργήσῃ τρεῖς φορές ἐβδομαδιαίως), ὡς καὶ εἰς τὰς ἡμερικὰς ἐκδηλώσεις τῆς Κυριακῆς, τὸ τμήμα τῶν ἀναλφαβήτων καὶ ἡμιαναλφαβήτων θὰ συνεργάζεται μὲ τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ Κέντρου εἰς τὰ θέματα τῆς Γενικῆς Ἐπιμορφώσεως.

Διὰ τὴν ἐκμάθησιν τῶν μηχανισμῶν τῆς ἀναγνώσεως θὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ ἀλφαβητάριον τοῦ ἡμερησίου Δημοτικοῦ Σχολείου μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ εἰδικοῦ ἀλφαβηταρίου. Χρήσιμος εἶναι ἡ προάσκησις εἰς τὴν διάκρισιν τῶν πλέων εὐχρηστών λέξεων καὶ φράσεων π.χ. ὄνομα καὶ ἐπώνυμον, ὄνομα χωρίου κ.λ.π. καὶ ἡ ἀνάλυσις αὐτῶν εἰς συλλαβὰς καὶ γράμματα.

Ἡ ἄσκησις εἰς τὴν γραφὴν νὰ συμβαδίζῃ μετὰ τῆς ἀναγνώσεως.

Κρίνεται σκόπιμον, νὰ προετοιμασθῇ ἡ ἰδρυσις τοῦ Κέντρου μὲ τὴν εὐρύτεραν του προοπτικὴν, ν' ἀρχίσῃ ἐργαζόμενον μὲ τὴν συμμετοχὴν τῶν ἐπιθυμούντων κατοίκων γενικῶς καὶ σὺν τῷ χρόνῳ νὰ λειτουργήσῃ τὸ ἰδίαίτερον τμήμα τῶν ἀναλφαβήτων καὶ ἡμιαναλφαβήτων.

Ἐκ τῶν κυρίων ἐπιδιώξεων τοῦ Δ)ντοῦ τοῦ Κέντρου θὰ εἶναι βεβαίως ἡ λειτουργία τοῦ τμήματος αὐτοῦ, ἀλλὰ ἡ δυσκολία προσελκύσεως τῶν ἐνηλίκων ἀναλφαβήτων καὶ ἡμιαναλφαβήτων ἐπιβάλλει τὴν δημιουργίαν καταλλήλου περιβάλλοντος καὶ τὴν προσωπικὴν καὶ προσεκτικὴν παρακίνησιν αὐτῶν νὰ μάθουν νὰ διαβάζουν καὶ νὰ γράφουν.

Εἰς μίαν περιορισμένην μελέτην εἶναι δύσκολον νὰ ἀναπτυχθῶν ἅπασαι αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ ἐπιδιώξεις τῶν Κ.Δ.Ε.

Ἐκαστος Δ)ντῆς τοῦ Κέντρου βάσει τῶν ἀνωτέρω δύναται νὰ συντάξῃ λεπτομερέστερον πρόγραμμα ἐργασίας προσηρμοσμένον εἰς τὰς ἐπικρατούσας συνθήκας καὶ δυνατότητας εἰς τὴν ἔδραν τοῦ Κέντρου καὶ ὑποβάλλῃ τοῦτο εἰς τὸν ἐπιθεωρητὴν τῆς περιφέρειας του. Ἐν συνεχείᾳ ἕκαστος ἐπιθεωρητῆς θὰ ὑποβάλλῃ τὸ πρόγραμμα τῶν Κέντρων τῆς περιφέρειας του εἰς τὴν Ν.Ε.Κ.Α. πρὸς ἔγκρισιν καὶ τυχὸν συμπληρώσιν.

Ζ. Διοικήσεις τοῦ Κ. Δ. Ε.

Ἐκαστον Κ.Δ.Ε. δύναται νὰ διοικῆται ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἀποτελουμένης ἐκ τῶν διδασκόντων, τῶν διδασκομένων (μελῶν) καὶ ἄλλων τοπικῶν παραγόντων. Προσέτι διὰ ἐκάστην κυρίαν δραστηριότητα π. χ. ἀθλητισμόν, ψυχαγωγίαν, κοινωφελῆ ἔργα κ.λ.π. δύναται νὰ ὑπάρχουν ὑποεπιτροπαὶ αἱ ὁποῖαι θὰ ἔχουν ἀντιπρόσωπον εἰς τὴν ἐπιτροπὴν διοικήσεως τοῦ Κ.Δ.Ε.

Η. Ψυχολογία Ἐνηλίκων

Εἶναι προφανές ὅτι κάθε προσπάθεια ἐπιμορφώσεως ἐνηλίκων θὰ ἀποτύχῃ ἐὰν δὲν ἐνεργήσωμεν συμφώνως μετὰ τὴν ψυχολογίαν τοῦ ἐνηλίκου καὶ ὅχι τοῦ ἀνηλίκου.

Κατωτέρω θίγομεν ἐν συντομίᾳ μερικά κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ψυχολογίας καὶ νοοτροπίας τοῦ ἐνηλίκου καὶ ἰδίᾳ ἀναλφαβήτου καὶ ἡμιαναλφαβήτου.

1) Οἱ ἐνήλικοι ἀναλφάβητοι καὶ ἡμιαναλφάβητοι φορτωμένοι μετὰ βιοτικά προβλήματα ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀρκετὴν πεῖραν ζωῆς ἐρεθίζονται ἀφάνταστα ἀπὸ ἐγῶισμόν καὶ μειονεξίαν ὅταν ἀκούουν νὰ καλοῦνται εἰς σχολεῖα ὡς μαθηταί, προβάλλοντες παντοειδεῖς δικαιολογίας καὶ τελικῶς ἄρνησιν. Ὅταν ὅμως τὸ Κ. Δ.Ε. ἀναπτύξῃ δρᾶσιν εὐρύτερας μορφῆς καὶ ὅχι κλειστὸν τύπον σχολείου, τότε προσελκύονται εὐκολώτερον. Προσέτι οἱ ἐνήλικοι καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι ἀναλφάβητοι δύναται νὰ συζητήσουν τὰ προβλήματα τοῦ τόπου των καὶ νὰ δώσουν θαυμασίας γνώμας, δύναται καὶ θέλουν νὰ ψυχαγωγηθοῦν, νὰ κάμουν ἐρωτήσεις, ν' ἀκούσουν ὁδηγίας ἐιδικῶν αἱ ὁποῖαι θὰ τοὺς βοηθήσουν ἄμεσα εἰς τὴν ζωὴν των καὶ οὕτω θὰ ἐννοήσουν εὐκολώτερον ὅτι πρέπει καὶ μποροῦν νὰ μάθουν νὰ διαβάζουν καὶ νὰ γράφουν.

2) Πάντοτε μία προσωπικὴ κατάλληλος ἐπαφὴ κολακεύει καὶ παρακινεῖ τὸν ἐνήλικον περισσότερον ἀπὸ τὰς γενικὰς ὁμιλίας.

3) Οἱ ἐνήλικοι θέλουν νὰ μάθουν καὶ γνωρίζουν γιὰτὶ πρέπει νὰ μάθουν ἀλλὰ κρύβουν τὴν ἐπιθυμίαν των αὐτὴν καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν πρέπει νὰ ἀπογοητευώμεθα ἀπὸ τὴν πρώτην ἄρνησιν.

4) Οἱ ἐνήλικοι μαθαίνουν εὐκολώτερον διότι ἔχουν κρίσιν καὶ ἐμπειρίαν. Βεβαίως ὕστερον εἰς ἀπομνημόνευσιν ἀριθμῶν καὶ λεπτομερειῶν, ἀλλὰ μαθαίνουν συντομώτερον καὶ ἀσφαλέστερον καὶ δύναται νὰ συνδυάσουν τὰς γνώσεις των, κυρίως ὅταν αὐταὶ ἐγγίξουν βιοτικά των προβλήματα καὶ γενικώτερον τὸ περιβάλλον των καὶ δίδουν λύσεις εἰς συγχρόνους κοινωνικὰς, οἰκονομικὰς, πνευματικὰς, καὶ τεχνικὰς ἀπορίας.

5) Οἱ ἐνήλικοι ὅταν ἀποκτήσουν τὸ θάρρος τῆς γνώμης των δύναται νὰ ἀλληλοδιδασθεῖν διὰ τῆς ἐμπειρίας των.

6) Οἱ ἐνήλικοι ἔχουν μεγίστην εὐθιξίαν καὶ χρειάζεται πάντοτε λεπτὸς χειρισμὸς κατὰ τὴν συζητήσιν καὶ τὰς ἐρωτήσεις. Εἴμεθα τῆς γνώμης ὅτι αἱ ἐρωτήσεις πρέπει νὰ ἀπευθύνωνται πάντοτε γενικῶς καὶ ὅχι προσωπικῶς.

7) Οἱ πλείστοι τῶν ἐνηλίκων ἔχουν ἐν σχολικὸν σύμπλεγμα φόβου καὶ δυσκόλως ἀκούουν τὴν παρακλήσιν τῆς ὁμαδικῆς μαθήσεως.

8) Ἡ ἔλλειψις καὶ τῆς παραμικρῆς μορφωτι-

κῆς κινήσεως, εἰς τὴν ὑπαιθρον κυρίως, δὲν ἔχει συνηθίσει τοὺς ἐνηλίκους εἰς τὴν ἐπαφὴν μετὰ τὸ βιβλίον καὶ τὴν ἀνησυχίαν διὰ πνευματικὰ θέματα. Οὕτω δὲν δύναται εὐκόλως ν' ἀντιληφθεῖν ὅτι ἡ συνεχὴς μόρφωσις των θὰ βοηθῇ εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῶν βιοτικῶν των προβλημάτων.

9) Ὁ καταναγκασμὸς δὲν ἐνδείκνυται βεβαίως διὰ τοὺς ἐνηλίκους, ἀλλὰ ἡ θέσπισις προνομίων εἰς τοὺς παρακολουθοῦντας τὰ Κ.Δ.Ε. ἐπιβάλλεται καὶ τὸ θέμα τοῦτο θὰ τακτοποιηθῇ σὺν τῷ χρόνῳ. Ἡ σημασία τῶν ἤδη χορηγουμένων βεβαιώσεων δέον ν' ἀναπτυχθῇ δεόντως διότι ἡ ὠφελιμιστικὴ ὄψις τῶν θεμάτων ἀποτελεῖ τὸ κύριον κίνητρον εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ ἐνηλίκου.

Οἱ συνεχῶς προβαλλόμενοι λόγοι τῶν ἐνηλίκων ὅτι ἡ ὑπερβολικὴ ἀπασχόλησις εἰς τὰς ἐργασίας των τοὺς ἀφαιρεῖ τὸν χρόνον διὰ παρακολούθησιν εἰς τὸ Κ.Δ.Ε. ἔρχεται εἰς ἀντίθετον μετὰ τὸ γεγονός ὅτι εἰς ὠρισμένας ἐποχὰς ὑπάρχει τόσος ἐλεύθερος χρόνος εἰς τοὺς ἐνηλίκους ὥστε τὰ καφενεῖα νὰ εἶναι συνεχῶς γεμάτα. Πρέπει νὰ γίνῃ συνειδητὸν εἰς τοὺς ἐνηλίκους ὅτι τὰ παιδιὰ των θὰ τοὺς ἀκολουθήσουν τόσον εἰς τὸ κακὸν ὅσον καὶ εἰς τὸ καλόν.

Ἡ ἴδρυσις Κ.Δ.Ε. ἀποτελεῖ ἀνάγκην διὰ τὴν σημερινὴν ζωὴν διότι καθημερινῶς ὅλοι ἀποροῦμεν, ἐρωτῶμεν καὶ δυσκολευόμεθα. Τὸ «γρηάσκω ἀεὶ διδασκόμενος» δὲν ἐλέχθη τυχαίως ἀπὸ τοὺς σοφοὺς προγόνους μας.

Ἄς ἐδραιώσωμεν λοιπὸν μετὰ πίστιν καὶ ἐπιμονὴν τοὺς μορφωτικοὺς φάρους, κυρίως εἰς τὴν ζωοδότειραν ὑπαιθρον, καὶ νὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι οἱ καρποὶ ἴσως ἀργήσουν, ἀλλὰ θὰ εἶναι γλυκεῖς καὶ πλούσιοι.

Πρέπει νὰ πιστέψουν οἱ ἔχοντες τίτλους σχολείων ὅτι ἡ μάθησις δὲν τελειώνει ποτὲ ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγράμματοι ὅτι δὲν εἶναι δύσκολον οὔτε ἀργὰ νὰ μάθουν πολλὰ καὶ νὰ γίνουν εὐτυχέστεροι, ἀποδοτικώτεροι ἀλλὰ καὶ ἀντάξιοι τῆς ἐνδόξου Πατρίδος των καὶ τῆς φωτεινῆς Θρησκείας των.

Ἀθῆναι 24-9-1959

Μορφωμένος εἶναι ὁποῖος σὲ ὅλα τὰ στάδια τῆς ἀναπτύξεώς του, κατ'ὀρθωσιν νὰ ἀπαντήσῃ ἐλεύθερα σὲ ὅλα τὰ ἐρεθίσματα τοῦ περιβάλλοντος ὅπου ἔζη καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ ὅλας τὰς ἀνάγκας του.

R. COUSINET

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ ἀρθρῷ 6 § 1
τοῦ Α. Ν. 1092/1938

Ἐκδότης: Διδ. Ὁμοσπονδία Ἑλλάδος

Πρόεδρος: ΗΛ. ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Κατοικία: Τιμοξένους 10 — Ἀθήναι

ὑπεύθυνος Τυπογραφείου

Ἐκδοτικοῦ Οἴκου ΙΩΑΝ. ΚΑΜΠΑΝΑ

Ν. Σακουλίδης, Μπιρμπιλή, 10 Ἀθῆναι

ΤΟ ΠΑΙΓΝΙΔΙ

ΙΩΑΝ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ, Διδασκάλου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τὸ θέμα τοῦ παιγνιδιοῦ ἐνδιαφέρει καὶ πρέπει νὰ ἐνδιαφέρῃ ὄχι μόνο τοὺς ἐκπαιδευτικούς καὶ μάλιστα τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκογένεια, τὴν κοινωνία καὶ τὴν πολιτεία· εἶναι δηλ. θέμα γενικοῦ ἐνδιαφέροντος, ὥστε δάσκαλοι, γονεῖς, κοινωνία καὶ πολιτεία θὰ πρέπει νὰ διαφωτισθοῦν, νὰ ἐννοήσουν καὶ πιστεύσουν βαθειὰ πόσο τὸ παιγνίδι βοηθεῖ στὴν σωματικὴ, διανοητικὴ, συναισθηματικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνάπτυξιν τοῦ παιδιοῦ καὶ νὰ νοιώσουν ἔστι τις εὐθύνες καὶ τὸ γενικώτερο καθήκον τῶν γύρω ἀπ' αὐτό. Ἡ νεώτερη ψυχολογία ἀπέδειξεν ὅτι τὸ παιδί δὲν εἶναι οὔτε *tabula rasa*, οὔτε μεγάλος σὲ σμικρογραφία, ὅπως ἐπιστεῖτο παλαιότερα, καὶ ἀκόμη ὅτι ὁ ψυχικὸς κόσμος δὲν μπορεῖ νὰ ἀναλυθῇ στὰ ἐπὶ μέρους στοιχεῖα, ἀλλὰ παρουσιάζεται πάντοτε ὡς ὅργανικὴ ἐνότητα. Τὰ πορίσματα τῆς νεώτερης παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης, τῆς Βιολογίας καὶ ἰδιαίτερα τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδὸς διέλυσαν πολλὰς πλάνες πού εἶχαμε παλαιότερα, μᾶς ἐδίδαξαν ὅτι ἡ ἀγωγή πρέπει νὰ τείνῃ πρὸς τὴν ἐνότητα τοῦ ψυχοσωματικοῦ ὁργανισμοῦ πού ἀποτελεῖ ἓνα ἀδιαίρετον ὅλον καὶ μετέβαλαν ριζικὰ τις διαφορὰς μεθόδους ἐργασίας στὸ σχολεῖο, ἔτσι πού ἡ μόρφωσις τῶν μαθητῶν μας νὰ γίνεται κατὰ τὸν ἀβίαστον καὶ φυσικὸν τρόπον πού μαθαίνει κανεὶς στὴ ζωὴ. Τὸ παιγνίδι ἀντιπροσωπεύει μία μόνο μορφή μαθήσεως. Πολλὰ παιγνίδια εἶναι προβλήματα πού καλοῦνται τὰ παιδιά νὰ λύσουν, ἀφοῦ ἐπιστρατεύσουν καὶ χρησιμοποιήσουν ὅλες τὼν τίς δυνάμεις, σωματικὰς καὶ διανοητικὰς. Ὅταν τὸ παιδί παίξῃ ἐπιστρατεύει ὅλες τὼν τίς ψυχοσωματικὰς δυνάμεις, ὅλο τοῦ τὸ εἶναι.

Σωματικὴ ἀνάπτυξις. Πρῶτον, μὲ τὸ παιγνίδι τὸ παιδί ἀναπτύσσεται σωματικὰ. Ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος γίνεται ταχύτερα, ἡ ἀνταλλαγὴ τῆς ὅλης πληρέστερη καὶ ἐνδυναμοῦται τὸ νευρικὸ σύστημα. Ἀσκεῖται ὁ ὁργανισμὸς τοῦ καὶ τελειοποιοῦνται τὰ μέλη τοῦ σώματος. Ἀναπτύσσεται εὐκολία κινήσεων, χάρις καὶ εὐκαμψία τοῦ σώματος καὶ διάφορες δεξιότητες.

Διανοητικὴ ἀνάπτυξις. Δεύτερον, τὸ παιγνίδι ἀναπτύσσει τὸ παιδί διανοητικὰ, διότι πειθαρχεῖται τὸ πνεῦμα τοῦ, συγκεντρώνεται ἡ προσοχή του, ἀναπτύσσεται ἡ κρίσις, ὁ συλλογισμὸς, ἡ φαντασία τοῦ καὶ τὸνώνονται ὅλες οἱ διανοητικὲς λειτουργίαι τοῦ. Ὅταν τὸ παιδί παίξῃ, χρησιμοποιοῦνται ὅλες οἱ πνευματικὲς τοῦ ἐνέργειαι. Τὸ παιδί πού παίζει, εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ συγκεντρῶνῃ τὴν προσοχή του, νὰ ἀγρυπνῇ, νὰ ἀντιλαμβάνεται τὴν κατάστασιν ταχύτατα, νὰ παίρῃ πρωτοβουλία, νὰ ἀναλαμβάνῃ εὐθύνες καὶ νὰ ἀποφασίσῃ ταχέως.

Συναισθηματικὴ ἀνάπτυξις. Τὸ παιγνίδι προκαλεῖ στὸ παιδί εὐάρεστες συναισθηματικὰς καταστάσεις καὶ διώχνει λύπη. Ἡ χαρὰ πού δίδει στὸ παιδί τὸ παιγνίδι συντελεῖ πολὺ στὴν πνευματικὴν εὐφορία. Προκαλεῖ ζωηρὸν τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ συνεχή

καὶ περισσότερη δράσι καὶ γενικὰ ἡ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ πού παίζει σμιλεύεται καὶ ἐξευγενίζεται.

Τὸ παιγνίδι χρησιμεύει ἀκόμη στὸ παιδί ὡς μέσο γιὰ τὴν παροχέτευσι, τῆς ὀργῆς, τῆς ζηλοτυπίας, τῆς μνησικακίας καὶ ἄλλων βιαιῶν συναισθημάτων τοῦ. Ἀποτελεῖ ἀκόμη σπουδαίαν ἀσφαλιστικὴν δικλείδα τῶν ἀπωθημένων στὸ ὑποσυνείδητον ἐπιθυμιῶν. Μὲ τὸ παιγνίδι τὸ παιδί ἐπιτυγχάνει ἀνάλογον ψυχικὴν κάθαρσιν, ἀνακουφίζεται ἀπὸ τίς στενοχώρες, τίς λύπες, τὴν μελαγχολία καὶ ἄλλες δυσάρεστες συναισθηματικὰς καταστάσεις καὶ ἀποκαθίσταται ἡ συναισθηματικὴ ἰσορροπία τοῦ.

Κοινωνικὴ ἀνάπτυξις. Μὲ τὸ παιγνίδι ἀναπτύσσεται καὶ μορφώνεται τὸ κοινωνικὸν συναισθημα τοῦ παιδιοῦ, πού εἶναι τόσο ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἁρμονικὴ συμβίωσιν τοῦ ἀτόμου μέσα στὴν κοινωνία. Στὸ παιγνίδι, τὸ παιδί ἀναγνωρίζει τὰ δικαιώματα τῶν συμπαικτῶν τοῦ, συμμετέχει στὴν λύπην καὶ τὴν χαρὰ τῶν ἄλλων, ἀναπτύσσεται ἡ συνεργασία, ἡ ἀμοιβαία ἐκτίμησις, ὁ ἀλληλοσεβασμὸς, οἱ φιλικὲς σχέσεις, ἡ δικαιοσύνη καὶ τὸ ἀλτρουιστικὸν πνεῦμα. Καλλιεργοῦνται ἀρετὲς τιμῆς, γενναιότητος, αὐτοθυσίας καὶ εὐκρίνειας. Στὸ παιγνίδι, τὰ ἐγωιστικὰ τοῦ ἐνστικτοῦ καταστέλλονται, τὸ παιδί μαθαίνει νὰ συγκρατῇ τὸν ἑαυτὸν τοῦ, νὰ αὐτοπειθαρχῇ, νὰ ὑπομένῃ καὶ ἐπιμένῃ, νὰ δέχεται μὲ ψυχραιμία τὴν ἧτταν τοῦ καὶ γενικὰ μορφώνει καὶ ἀσκεῖ τὴν ψυχὴν τοῦ σὲ ἀνώτερα ἰδεώδη κοινωνικῆς ζωῆς.

Τέλος τὸ παιγνίδι ἀπευθύνεται στὴν πραγματικὴν ζωὴ τοῦ παιδιοῦ, ἀναπτύσσει τὴν ζωτικότητα τοῦ, στὸ ἀνώτερον δυνατόν ὄριο, δημιουργεῖ καλὰς συνήθειαι, χρήσιμες γιὰ τὸν μετέπειτα βίον τοῦ καὶ κάνει τὸ ἄτομον νὰ χρησιμοποιῇ ὅλες τίς πηγὰς τῆς δυνάμεώς του. Ὅταν παίξῃ, τὸ παιδί ζῇ ἔντονα. Οἱ σωματικὲς καὶ πνευματικὲς ἀσκήσεις—παιγνίδια εἶναι φυσικὲς καὶ προσαρμόζονται μὲ τίς ἀτομικὰς διαφορὰς τοῦ κάθε παιδιοῦ πού ἀσκεῖται.

Κατὰ τὸ παιγνίδι τὸ παιδί ἐκδηλώνει τὸν ἀληθινὸν ἑαυτὸν τοῦ· ἐκδηλώνει δηλ. τὰ τυχόν ἐγωιστικὰ τοῦ ἐνστικτοῦ, τὴν σκληρότητα, ὑπερβολικὴν ὑποτέλεια, φοβία, συμπλέγματα κατωτερότητος, συμπτώματα νευρασθενείας ἢ ἄλλων ψυχικῶν ἀνωμαλιῶν καὶ γενικὰ τὸν χαρακτήρα τοῦ. Ἔτσι, τὸ παιγνίδι ἀποτελεῖ ἄριστον μέσον γιὰ τὴν διάγνωσιν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ παιδιοῦ. Συντελεῖ ἀκόμη καὶ στὴν θεραπεία τῶν ψυχικῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ, δεδομένου ὅτι τὸ παιγνίδι χρησιμοποιεῖται ὡς θεραπευτικὸν μέσον τῶν νευρώσεων τῆς παιδικῆς ἡλικίας, μὲ τὴν μέθοδον πού, στὴν Ἀμερικὴ καὶ Μεγάλῃ Βρετανίᾳ, εἶναι γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα *Play therapy*.

Ἡ ἀνάλυσις τοῦ συμβολισμοῦ καὶ τῆς μεγάλης ἀξίας πού ἔχει τὸ παιγνίδι γιὰ τὴν ἁρμονικὴν ψυχοσωματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδιοῦ θὰ συντελέσῃ ὥστε ἡ οἰκογένεια, ἡ κοινωνία καὶ ἡ πολιτεία νὰ συνεργασθοῦν στενὰ γιὰ νὰ δημιουργήσουν εὐνοϊκὰς συνθῆκες γι' αὐτό. Πρέπει νὰ ἐξοικονομήσουν δηλ. καὶ δημιουργήσουν

ἐπαρκείς καὶ κατάλληλους χώρους γιὰ τὸ αὐθόρμητο καὶ ὀργανωμένο παιγνίδι. Κάθε σχολεῖο πού κτίζεται πρέπει ὑποχρεωτικά νὰ διαθέτῃ γήπεδο ἀπὸ μερικά στρέμματα χώρου, ὅπου οἱ μαθηταὶ θὰ ἔχουν τὴν εὐκαιρία νὰ γυμνάζωνται καὶ παίζουν μὲ ἄνεσι καὶ ἀσφάλεια. Μέσα στοὺς ἐλεύθερους αὐτοὺς σχολικοὺς χώρους, τὰ μεγάλα σχολικὰ προαύλια, τὰ παιδιὰ θὰ μποροῦν νὰ χαροῦν, χωρὶς τὸν φόβο νὰ σκοτωθοῦν ἢ τραυματισθοῦν ἀπὸ αὐτοκίνητα, μοτοσυκλέτες, ποδήλατα ἢ τράμ. Τὰ σχολικὰ προαύλια ἢ τὰ γυμναστήρια θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἐξοπλισμένα μὲ τὰ ἀπαραίτητα ἀπλὰ ὄργανα καὶ ὕλικά, ὥστε τὰ παιδιὰ νὰ ἐπιδίδωνται σὲ ἀγωνιστικά ἢ ψυχαγωγικά παιγνίδια. Τὸ σχολεῖο πρέπει νὰ συμβάλλῃ στὴν ἀνάπτυξι τοῦ παιδιοῦ ὡς ὅλου, νὰ τὸ ἀναπτύσῃ δηλ. διανοητικά, συναισθηματικά καὶ σωματικά. Τὸ σχολεῖο δὲν ἀποτελεῖ τόπον ὅπου τὸ παιδί καλεῖται νὰ ἀποθησαυρίσῃ γνώσεις, ἀλλὰ τόπος ἐνασχόλησος πλήρους ζωῆς. Στους σχολικοὺς χώρους καὶ τὰ γήπεδα πρέπει τὰ παιδιὰ νὰ παίζουν ὄχι μόνο κατὰ τὴν περίοδο τῆς λειτουργίας τοῦ σχολείου ἀλλὰ καὶ κατὰ τὶς θερινὲς καὶ ἄλλες διακοπές. Ἡ παιδικὴ ἡλικία ἔχει καὶ αὐτὴ τὶς ἀξιώσεις της. Κάθε χωριὸ καὶ προπάντων κάθε πόλις πρέπει νὰ φροντίσῃ σοβαρὰ γιὰ τὸ παιγνίδι τοῦ παιδιοῦ. Ὁ δάσκαλος πρέπει μὲ σχετικὲς διαλέξεις νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ δημοτικοῦ ἢ κοινοτικοῦ συμβουλίου, διαφόρων προσωπικοτήτων ἢ κοινωνικῶν ὁργανώσεων καὶ γενικὰ τοῦ λαοῦ, ὥστε σὲ κάθε χωριὸ καὶ συνοικία κάθε πόλεως νὰ δημιουργηθῇ ὁ κατάλληλος χώρος γιὰ τὸ παιγνίδι τῶν μικρῶν παιδιῶν. Τὸ Ἑργασίον Ἑθνικῆς Παιδείας θὰ πρέπει νὰ ἀποδείξῃ μὲ ἔργα, ψηφίζοντας εἰδικὲς πρὸς τοῦτο ἐπιχορηγήσεις, τὸ ἐνδιαφέρον του καὶ νὰ λάβῃ εἰδικὰ μέτρα γιὰ τὸ πρόβλημα τοῦτο. Μὲ τὴν δημιουργία καταλλήλων χώρων γιὰ παιγνίδι, πού θὰ εἶναι ὀργανωμένο, θὰ ἀπομακρυνθοῦν τὰ παιδιὰ ἀπὸ τοὺς δρόμους καὶ τὸ κάθε παιδί, ὀδηγούμενο ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ του ἔνστικτο, θὰ πηγαίῃ ἐκεῖ νὰ συναντᾷ καὶ συμπαιζῇ μὲ τοὺς φίλους καὶ συνομηθῆς του.

Στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς καὶ τὴν Μεγάλῃ Βρετανίᾳ ἡ κοινωνία καὶ ἡ πολιτεία μὲ τὴν δημιουργία καταλλήλων χώρων ἐφρόντισε νὰ καταργήσῃ τὸ καφενεῖο καὶ οἱ μεγάλοι, κατὰ τὶς ἡλιόλουστες ἡμέρες, ἀντὶ νὰ συνωθοῦνται στὴν πνιγερή ἀτμόσφαιρα τοῦ Καφενεῖου, ὅπως συμβαίνει στὴν χώρα μας, ἐξέρχονται καὶ περνοῦν τὶς ὥρες τῆς σκόλης τῶν στὸ ὑπαιθρο, παίζοντας διάφορα παιγνίδια κατάλληλα γιὰ μεγάλους.

Τὰ Δημοτικὰ σχολεῖα, τὰ Γυμνάσια, τὰ Κολλέγια καὶ τὰ Πανεπιστήμια καταβάλλουν κάθε προσπάθεια νὰ δημιουργήσουν δική των κοινωνικὴ ζωὴ, ὅπου ὁ μαθητὴς, ὁ σπουδαστὴς καὶ ὁ φοιτητὴς θὰ παίζῃ τέννις, φούτ—μπῶλ, μπάσκετ—μπῶλ, θὰ λάβῃ μέρος σὲ λεμβοδρομίες, θὰ κολυμπήσῃ, θὰ ἀγωνισθῇ, θὰ παίζῃ σχολικὸ θέατρο, θὰ τραγουδήσῃ, θὰ χορέψῃ καὶ γενικὰ θὰ ψυχαγωγηθῇ. Τὸ σχολεῖο εἴτε Δημοτικὸ εἶναι, εἴτε Γυμνάσιο, Κολλέγιον ἢ Πανεπιστήμιον πρέπει νὰ εἶναι ζωὴ, διότι μόνον ἔτσι θὰ προπαρασκευαστῇ γιὰ τὴν ζωὴ.

ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΣΤΑ ΜΙΚΡΑ ΠΑΙΔΙΑ. ΓΕΝΙΚΑ

Παλαιότερα, ἀκόμη καὶ σήμερα, πολλοὶ γονεῖς

βλέπουν τὸ παιγνίδι τῶν μικρῶν παιδιῶν ὡς τετριμμένη ἀπασχόλησι· τοῦτο ὁμῶς ἀποτελεῖ μεγάλη πλάνη. Ἄλλη εἶναι ἡ σημασία τοῦ παιγνιδιοῦ γιὰ τοὺς μεγάλους καὶ ἄλλη γιὰ τὰ μικρὰ παιδιά. Γὰ τοὺς μεγάλους, τὸ παιγνίδι ταυτίζεται μὲ τὴν ψυχαγωγίαν· εἶναι μιὰ εὐχάριστη ἀπασχόλησις μετὰ τὴν καθημερινὴν ἐργασία των, ἐνῶ γιὰ τὸ παιδί εἶναι ἡ ἴδια ἡ ὑπαρξὶς του καὶ τὸ σπουδαιότερο καὶ ἀποτελεσματικώτερο μέσο γιὰ τὴν ἀβίαστη σωματικὴ, πνευματικὴ, συναισθηματικὴ καὶ κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν του.

Ἄν παρατηρήσωμε τὰ παιδιά ὅταν παίζουν, θὰ ἰδοῦμεν ὅτι μεγάλο μέρος ἀπὸ τὶς ἐνέργειές των ἀπαιτεῖ προσοχή, σκέψιν, πείραμα· εἶναι δηλ. σοβαρὴ ἐργασία, ἄσχετα ἂν δὲν ἔχῃ οἰκονομικὴν ἀξίαν. Στὸ παιγνίδι τὸ παιδί μαθαίνει νὰ ἐργάζεται, νὰ συγκεντρῶνῃ τὴν προσοχή του καὶ νὰ ἐπιμένῃ μέχρις ὅτου ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν του. Μαθαίνει νὰ ἀνακαλύπτῃ τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ ἐμφυχοῦ καὶ ἄψυχου περιβάλλοντος, νὰ ἀποκτᾷ δεξιότητες καὶ νὰ ἐκφράσῃ τὰ διανοήματα καὶ συναισθήματά του μὲ ποικίλους τρόπους.

Τὸ παιγνίδι εἶναι μιὰ ἐνέργεια πού γίνεται γιὰ ἴδιο λογαριασμό, χωρὶς τὴν ἐπιδιώξιν ὀρισμένου σκοποῦ· ἡ ἀμοιβή του εἶναι τὸ ἴδιο τὸ παιγνίδι. Οἱ δημιουργικὲς ἐνέργειες τοῦ παιδιοῦ ἔχουν μιὰ τοπικὴ καὶ ὀρισμένη μορφή ἐκδηλώσεως, τὸ παιγνίδι. Ἡ ψυχὴ τοῦ παιγνιδιοῦ εἶναι κάτι τὸ ἀσύλληπτο, τοῦ ὁποῦν ἡ ἐπίδρασις συναντᾶται σὲ κάθε γωνία τῆς ζωῆς. Ὅμως, εἶναι γενικὰ παραδεκτὸν ὅτι ἡ παιδικὴ ἡλικία εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν σφαῖρα τοῦ παιγνιδιοῦ καὶ ὅτι τὸ κυριώτερον γνῶρισμα τῶν ἐνεργειῶν τοῦ παιδιοῦ εἶναι ὁ αὐθορμητισμός, δηλ. ἡ σχετικὴ ἀνεξαρτησία των ἀπὸ ἐξωτερικὰ ἐρεθίσματα καὶ ἀνάγκης. Τὸ παιγνίδι ὑπόκειται στὸν γενικὸ νόμον ὅτι κάθε αὐθόρμητῃ ἐνέργεια, ἐφ' ὅσον δὲν ματαιωθῇ ἢ ἀκρωτηριασθῇ ἀπὸ ἀντίξοες συνθήκες, τείνει πάντοτε σ' αὐξανομένη τελειότητα μορφῆς, σὲ πληρέστερη ἐκφραστικότητα καὶ μεγαλύτερη ἐνότητα. Ἔτσι, ὀδηγοῦμεθα στὴν ἰδέαν ὅτι ἡ φύσις ἐπενόησε τὸ παιγνίδι ὡς μέσον μὲ τὸ ὁποῖο ὄχι μόνο διοχετεύεται χωρὶς βλάβῃ ἡ πλεονάζουσα ζωτικότης τοῦ παιδιοῦ ἀλλὰ προετοιμάζεται ἐπίσης γιὰ τὴν ζωὴ.

Ἡ τυπικώτερη ἐκδήλωσις τῶν δημιουργικῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ παιγνίδι. Ὅχι μόνον ὁ ἀνθρώπος παίζει ἐφ' ὅσον εἶναι νέος, ἀλλὰ καὶ παραμένει νέος ἐφ' ὅσον παίζει. Δὲν εἶναι λοιπὸν τυχαῖο γεγονός τὸ ὅτι χρησιμοποιοῦμε τὸ ρῆμα «παίζω» στὸ θέατρο (τὸ θέατρο παίζει Αἰσχύλος) καὶ τὴν μουσικὴν (παίζει συμφωνία τοῦ Μπετόβεν). Ὅχι μόνον στὸ θέατρο καὶ τὴν μουσικὴν, ἀλλὰ καὶ στὶς ἄλλες τέχνες καὶ στὶς ἐπιστήμες ἀκόμη· ὁ ἀνθρώπος ἔχει ἐκδηλώσει τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο τῆς εὐχάριστης, τῆς αὐθόρμητης, τῆς περιπετειώδους καὶ δημιουργικῆς ἐνεργείας, πού ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τοῦ παιγνιδιοῦ. Τὸ μικρὸν παιδί αἰσθάνεται πλήρως τὸν ἑαυτὸν του μόνον ὅταν παίζῃ. Ἄς μὴ ξεχνῶμε πὼς καὶ οἱ μεγάλοι, ὅταν παίζωμε ἓνα διασκεδαστικὸν παιγνίδι, νοιώθουμε τότε εὐχαρίστησιν, ὥστε πολλὰ φορὲς νὰ καταπραῖνται ἓνας πονόδοτος ἢ πονοκέφαλος. Οἱ μεγαλύτερες τέρψεις πού αἰσθάνεται τὸ παιδί γεννῶνται ἀπὸ τὸ παιγνίδι. Τοῦτο συμβαίνει καὶ ὡς πρὸς τὴν δημιουργικὴν ἐργασίαν πού εἶναι προῖον τῆς φαντασίας,

τοῦ ἐφευρετικοῦ πνεύματος καὶ ἄλλων ιδιοτήτων, τῶν ὁποίων τὴν ἀνάπτυξιν βοηθεῖ πολὺ τὸ παιχνίδι. Ἔτσι, τὸ παιχνίδι εἶναι, ἂν ὄχι ἡ μητέρα κάθε ἐφευρέσεως, τὸ λιγότερο στενότερος συγγενής της.

Τὸ παιχνίδι ἀποτελεῖ ἀκόμη βασικὴ ἀνάγκη, ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται σ' ὅλες τὶς ἐκφράσεις τῆς ζωῆς. Ἡ διαρκὴς ἐργασία χωρὶς παιχνίδι κάνει τὸ παιδί ὄχι ὠλοκληρωμένον ἀλλὰ λειψὸν ἄνθρωπο. Σήμερα, εἶναι γενικὰ παραδεκτὸν ὅτι στὸ παιδί ὑπάρχει ἡ ὁρμή γιὰ παιχνίδι· ἡ ὁρμή δηλ. ἐντροπᾶ σ' αὐθόρμητες ἀπασχολήσεις, τὶς ὁποῖες ἐπιδιώκει καὶ ἀπολαμβάνει γιὰ ἴδιο λογαριασμό των.

Τὸ παιχνίδι δίδει στὸ παιδί χαρὰ καὶ εὐχαρίστησι, διότι βασίζεται στὴν ἱκανοποίησιν μιᾶς ἀνάγκης. Εἶναι δὲ γενικὸς νόμος πῶς, ὅ,τι συντελεῖ στὴν ἐξέλιξιν τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς προσωπικότητος, συνοδεύεται ἀπὸ τὴν εὐχαρίστησιν, τὴν χαρὰ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν. Τὸ παιχνίδι βοηθεῖ τὸ παιδί ἐπιτυχῶς νὰ διατηρήσῃ καὶ ἀναπτύξῃ τὰ διακριτικά, κατὰ τὴν γέννησίν του, γνωρίσματα καὶ νὰ ἐξελιχθῇ γενικὰ σ' ὁμαλὸν ἄνθρωπον.

Ἡ νεώτερη παιδαγωγικὴ, ἀφοῦ διερεῖνησε συστηματικὰ τὸ παιχνίδι, ἀποδίδει σ' αὐτὸ τεράστια σημασία ὡς μέσου ἀγωγῆς. Τὸ παιχνίδι στὶς διάφορες μορφές του (τὸ λειτουργικόν, τὸ δραματικόν, τὸ οἰκοδομικόν καὶ τὸ κοινωνικόν παιχνίδι) βοηθεῖ πολὺ στὴν πολὺπλευρὴ καὶ συνολικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρώπου. Χρησιμοποιεῖται ὡς κύριον μέσον ἢ σὲ μεγάλη κλίμακα γιὰ τὴν ἀγωγήν τῶν καθυστερημένων καὶ τὴν διάγνωσιν καὶ θεραπείαν τῶν ἀνωμάτων παιδιῶν· χρησιμεύει δηλ. ὡς θεραπευτικὸν μέσον τῶν νευρώσεων τῆς παιδικῆς ἡλικίας.

Ὅταν τὸ παιδί παίζει ἀτομικὰ ἢ ὁμαδικὰ, ἀποκαλύπτει τὶς δυσκολίες του, τὸν χαρακτήρα του καὶ τὴν ἀτομικότητά του· χρησιμεύει δηλ. τὸ παιχνίδι ὡς μέσον αὐτεκφράσεως τῆς προσωπικότητος τοῦ παιδιοῦ, γι' αὐτὸ καὶ ἡ σημασία του εἶναι σπουδαιότης. Ὅπως ὁ καλλιτέχνης ἐξωτερικεύει τὰ συναισθήματά του μὲ τὸν χρωστήρα, τὴν σμίλην ἢ τὸ στίχον του, ἔτσι καὶ τὸ παιδί μὲ τὸ παιχνίδι ἐξωτερικεύει τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον· ἐκφράζει τὶς ἀνησυχίες του, προβάλλει τὶς ἐσωτερικὰς δυσκολίες του καὶ ἐξομολογεῖται ἔμμεσα τὰ προβλήματά του. Ὁ διδάσκαλος, παρατηρώντας τὸ παιχνίδι τοῦ παιδιοῦ, ἀνακαλύπτει διάφορες γωνίες τῆς προσωπικότητός του. Ἔτσι, τὸ παιχνίδι γίνεται τὸ καλύτερον διαγνωστικὸν καὶ θεραπευτικὸν μέσον τῶν ψυχικῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ παιδιοῦ. Γι' αὐτὸ, τὸ σύγχρονον σχολεῖο φροντίζει, μὲ κάθε τρόπο, νὰ διευκολύνῃ τὸ παιχνίδι τῶν παιδιῶν. Ἐξασφαλίζει γήπεδα, πού ἐξοπλίζει μὲ κατάλληλα ὄργανα καὶ ὑλικά καὶ δίδει στὰ παιδιά τὴν εὐκαιρίαν καὶ τὸν ἀνάλογον χρόνον γιὰ νὰ παίζουν ἐλεύθερα. Στὶς μικρὰς τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου καὶ ἰδιαίτερα στὸ Νηπιαγωγεῖο δίδει τὰ κατάλληλα ὑλικά, ὅπως εἶναι ἡ ἄμμος, τὸ νερό, ὁ πηλός, ἡ πλάστιλιν ἢ κ.λπ. καὶ χρησιμοποιεῖ τὸ παιχνίδι ὡς κυρία μορφή τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς διδασκαλίας.

Τὸ παιχνίδι ξεκουράζει, ἀνακουφίζει, προπαιδεύει καὶ βοηθεῖ τὸ παιδί νὰ ὀλοκληρωθῇ καὶ ἀναπτυχθῇ σὲ μιὰ αὐτὺπαρκτη προσωπικότητα. Τὸ παιχνίδι βοηθεῖ στὴν αὐτοτελείωσιν τοῦ παιδιοῦ. Τὸ παιδί, ὅπως ξέρομε, κρύβει μέσα του ἔμφυτες προδιαθέσεις

καὶ δυνατότητες, οἱ ὁποῖες ἀναπτύσσονται μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ παιγνιδιοῦ. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς προσχολικῆς ἡλικίας του, τὸ παιχνίδι εἶναι γιὰ τὸ παιδί σοβαρὴ ἐργασία. Εἶναι τὸ μέσον μὲ τὸ ὁποῖον γνωρίζεται καὶ προσαρμόζεται μὲ τὸν περιβάλλοντα αὐτὸν κόσμον. Ἡ ζωὴ τοῦ μικροῦ παιδιοῦ διαιρεῖται σὲ δύο περιόδους: α) τὴν περίοδον ὅπου ἀσχολεῖται μὲ ζητήματα ρουτίνας, δηλ. νὰ τρώγῃ, νὰ κοιμάται κ.λπ. καὶ β) τὴν περίοδον τοῦ παιγνιδιοῦ. Ἀντίθετα μ' ὅ,τι συμβαίνει στὰ μεγαλύτερα παιδιά καὶ τοὺς μεγάλους, τὸ προσχολικὸν παιδί δὲν ἔχει ἀνάπαυσιν. Δὲν ἐπιθυμεῖ οὔτε καὶ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ ἀναπαυθῇ. Ἡ προσπάθειά του γιὰ νὰ μάθῃ νὰ χρησιμοποιῇ τὰ διάφορα ἀντικείμενα καὶ πρόσωπα πού τὸ περιβάλλον ἀπορροφᾷ τὸ παιδί τόσο πολὺ, ὥστε μόνον τὸ φαγητὸ καὶ ὁ ὕπνος εἶναι ὅλα ὅ,τι χρειάζονται γιὰ νὰ διακόψουν τὴν περίοδον τοῦ παιγνιδιοῦ του. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ὅλα τὰ ἀντικείμενα εἶναι ὑλικά χρήσιμα γιὰ τὸ παιχνίδι τοῦ μικροῦ παιδιοῦ. Κάθε ἄλλο ἀντικείμενον, πού ὑπάρχει στὸ σπίτι, ἔχει μεγάλην ἀξίαν γιὰ τὸ παιχνίδι τοῦ μικροῦ παιδιοῦ. Ὁ μέγας του πόθος εἶναι νὰ μπορέσῃ νὰ κἀνῃ ὅ,τι κάνουν καὶ οἱ μεγάλοι. Θέλει δηλ. νὰ ἀνοίγῃ τὰ συρτάρια τῶν τραπέζων, τὶς πόρτες καὶ τὰ παράθυρα, νὰ μεταφέρῃ στὸ τραπέζι πιάτα μὲ φαγητὸν ἢ ποτήρια μὲ νερό, νὰ κόβῃ χαρτιά μὲ ψαλλίδι, νὰ σιδερώνῃ ρούχα, νὰ κρεμάῃ τὸ πανωφόρι του στὴν κρεμάστρα, νὰ σκάδῃ τὸν κήπον, νὰ ποτίζει τὰ ἄνθη, νὰ πλέκῃ καὶ πλῆθος ἄλλα. Ἡ στέρησις ἀπὸ τὸ παιδί τῆς χαρᾶς καὶ ἱκανοποιήσεως πού αἰσθάνεται μὲ τὶς ἀσχολίες αὐτὰς ἔχει τόσο σοβαρὰς συνέπειας στὴν ὅλην ἀνάπτυξίν του, ὅσο καὶ ἡ ἀποστέρησις του ἀπὸ τὰ συνήθη παιγνίδια. Καὶ τὰ δύο τοῦ εἶναι ἀπαραίτητα. Νὰ μὴ λησμονοῦμεν ὅτι κάθε ἀντικείμενον φωνάζει στὸ μικρὸν παιδί «κοίταξέ με! ἄκου με! πιάσε με! ἐξέτασέ με μὲ κάθε τρόπο!» Καὶ ἐμεῖς οἱ μεγάλοι, ξεχνώντας δὲ αὐτά, βομβαρδίζομε τὸ παιδί μὲ τὰ ἀναρίθμητα «μὴ» μὴ κάνεις τοῦτο, μὴ κάνεις ἐκεῖνο.

ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΩΣ ΦΥΣΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Ἡ νεώτερη Παιδαγωγικὴ θεωρεῖ τὸ παιχνίδι ὡς φυσικὴ μέθοδον, μὲ τὴν ὁποία τὰ μικρὰ παιδιά μαθαίνουν καὶ ἀποκοτῶν ἐμπειρίας καὶ φροντίζει νὰ διαποτίσῃ τὴν διδασκαλίαν τῆς μὲ τὴν χαρούμενη ἀτμόσφαιρα τοῦ παιγνιδιοῦ. Γενικὰ, τὸ σύγχρονον σχολεῖο ἔχει τὴν τάσιν νὰ ἐπινοῇ καὶ χρησιμοποιῇ μεθόδους διδασκαλίας, πού κάνουν τὰ παιδιά ἱκανὰ νὰ μαθαίνουν μὲ τὸν ἴδιον ἐνθουσιασμόν πού χαρακτηρίζει τὸ αὐθόρμητον παιχνίδι των. Αὐτὸ βέβαιον δὲν σημαίνει ὅτι μὲ τὶς μεθόδους αὐτὰς τὰ παιδιά κάνουν ὅ,τι θέλουν. Οἱ μέθοδοι αὐτὰς χρησιμοποιοῦν τὴν ὁρμὴν τοῦ παιδιοῦ γιὰ παιχνίδι, οἱ ἐνέργειες δὲ πού ἐκπηγάζουν ἀπ' αὐτὸ εἶναι κάθε ἄλλο παρὰ ἄσκοπες καὶ περιττές· εἶναι ἐνέργειες σοβαρὰς, ἔντονες καὶ αὐθόρμητες· εἶναι ἀνάλογες μὲ τὶς ἐνέργειες τοῦ παιγνιδιοῦ, σὲ ὑψηλότερον ὅμως ἐπίπεδον, ἀποτελοῦν δηλ. ἐργασίαν ἀνώτερης μορφῆς. Ὅταν τὸ παιδί μαθαίνει παίζοντας, μοιάζει μὲ τὸν καλλιτέχνη, ἢ διάκρισις δηλ. μεταξύ παιγνιδιοῦ καὶ ἐργασίας χάνεται.

Κάνεις ἀληθινὸς παρατηρητὴς δὲν ἀμφιβάλλει σήμερον ὅτι ἡ διδασκαλία εἶναι πῶς τελεσφόρα, ἂν ὁ

δάσκαλος μάθη καὶ ἀσκηθῇ νὰ ἐκμεταλλεύεται τὴν διανοητικὴν ἐνέργεια πού ἀπελευθερώνεται τόσον ἄφθονα στὸ παιγνίδι. Κάθε διδακτικὴ μέθοδος πρέπει συνειδητὰ νὰ ἀποσκοπῇ στὴν τροφοδότησι τῆς ὁρμῆς γιὰ διανοητικὸ παιγνίδι. Μ' αὐτὸ—τονίζουμε ξανά—δὲν ἐννοοῦμεν ὅτι θὰ πρέπει νὰ ἐνθαρρύνωμεν ἢ καὶ ἀπλῶς νὰ ἀνεχώμεθα τὴν διανοητικὴν ἀσυνείδητα τοῦ παιδιοῦ, ἀλλ' ὅτι ἡ ὁρμὴ τοῦ παιδιοῦ γιὰ πειραματισμὸ καὶ ἐρευνα στὴ ζωὴ θὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς ὁδηγὸς στὴν διδασκαλίαν μας. Καθῆκον μας, εἶναι νὰ δημιουργήσωμεν, κατὰ τὴν σχολικὴν ἐργασίαν, τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ παιγνιδιοῦ. Στὰ πολὺ καλὰ σχολεῖα μόλις ξεχωρίζει κανεὶς τὴν ἐργασίαν ἀπὸ τὸ παιγνίδι. Διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ «ἐργάζονται» διότι θέλουν νὰ ἐργασθῶν καὶ διότι ἐπιθυμοῦν νὰ ἀποκτήσουν γνώσεις καὶ δεξιότητες. Καταναγκασμὸς δὲν ὑπάρχει: ἡ ἐργασία γίνεται μέσα σ' ἀτμόσφαιρα χαρᾶς, τὰ παιδιὰ δοκιμάζουν πλήρη ἀπόλαυσι γιὰ τὰ ἐπιτεύγματά των καὶ τὸ μάθημα εἶναι «τόσο εὐχάριστο ὅσο τὸ παιγνίδι». Εὐτυχὴς ὁ διδάσκαλος πού μπορεῖ καὶ ἐργάζεται μὲ τέτοιον τρόπο.

Παρ' ὅτι ὅλοι σχεδὸν οἱ διδάσκαλοι γνωρίζουν ὅτι ἡ διδασκαλία στὶς μικρὲς τάξεις πρέπει νὰ παίρνῃ παιγνιώδη μορφή καὶ νὰ γίνεται ἔτσι ἐλκυστικῇ, στὴν καθημερινὴ σχολικὴ πράξι λησμονοῦν, ἀτυχῶς, τοῦτο σχεδὸν ὅλοι. Καὶ ὅμως, τὸ σύγχρονο σχολεῖο θὰ πρέπει, στὶς μικρότερες τάξεις, νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν παιγνιώδη μορφή διδασκαλίας πέρα ὡς πέρα. Δὲν εἶναι σωστό, ὅπως γράφει καὶ ὁ Rollin «νὰ θυσιάζωμε τὸ παρὸν γιὰ ἓνα ἀβέβαιον μέλλον, πού παραφορτώνει τὸ παιδί μὲ ξύλα—κούτσουρα κάθε λογῆς καὶ ἀρχίζει νὰ τὸ κἀνῃ δυστυχισμένο γιὰ νὰ τοῦ προετοιμάσῃ ἀργότερα δὲν ξέρω καὶ ἐγὼ μιὰ ὑποθετικὴ εὐτυχία...». Ἀντὶ τοῦ αὐταρχισμοῦ καὶ τοῦ καταναγκασμοῦ πού ὁδηγεῖ στὴν πλῆξι καὶ τὴν ἀνία, κάνει τὸ ἄτομο νευρικό καὶ μετατρέπει τὸ σχολεῖο σὲ φυλακὴ τῶν παιδιῶν, θὰ πρέπει τὸ παιγνίδι νὰ γίνῃ (στὶς μικρότερες πρὸ παντὸς τάξεις) ἡ κυρία μορφή τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς διδασκαλίας. Ἡ μέθοδος τοῦ καταναγκασμοῦ, τῆς πειθαρχικῆς καὶ ἄκαμπτης Παιδαγωγικῆς πρέπει νὰ ἐξοστρακισθῇ πᾶν ἀπὸ τὸ σχολεῖον, διότι μ' αὐτὴ καὶ ἡ ἀπόκτησις τῶν γνώσεων εἶναι δύσκολη καὶ ἡ ἀφομοίωσις τούτων εἶναι δυσκολωτάτη. Ὄταν ἡ διδασκαλία παίρνῃ τὸν χαρακτῆρα τοῦ παιγνιδιοῦ, τότε κερδίζεται ἡ αὐθόρμητη συνδρομὴ τοῦ πνεύματος, ἡ προσοχὴ τοῦ παιδιοῦ εἶναι συγκεντρωμένη καὶ ἡ ψυχολογικὴ του δύναμις γιὰ προσπάθεια μεγάλη, ἡ προόσκησις τῶν γνώσεων γίνεται εὐκολὴ καὶ ἡ ἱκανότης τοῦ πνεύματος γιὰ ἀφομοίωσι τῶν γνώσεων ὁλοκληρωμένη. Μὲ μιὰ τέτοια διδασκαλία ὅχι μόνον διεγείρεται ἡ ἐνεργητικότης τοῦ παιδιοῦ, ἀλλ, ἀκόμη γεννᾶται ἡ ἀγάπη του γιὰ μάθησι· αὐτὴ δὲ τὴν διάθεσι καὶ ἐπιθυμία γιὰ μάθησι τὸ παιδί τὴν παίρνει μαζί του καὶ μετὰ τὴν ἀποφοίτησί του ἀπὸ τὸ σχολεῖο καὶ δὲν συμβαίνει τὸ θλιβερὸ φαινόμενο πού παρατηρεῖται σήμερα, ὅπου οἱ περισσότεροι μαθηταὶ φεύγουν ἀπὸ τὸ σχολεῖο φορτωμένοι μὲ κομμα-

τιασμένες καὶ ἄχρηστες γνώσεις καὶ μεταφέρουν στὴν ζωὴ των τὸ αἶσθημα τοῦ κόρου καὶ τῆς ἀηδίας. Ὄταν τὸ σχολεῖο γεννᾶ στὸ παιδί τὴν φιλομάθεια, ἔχε ἤδη ἐπιτύχει πολὺ στὸ ἔργον του, διότι ἡ φιλομάθεια, ὡς γνωστόν, ὁδηγεῖ στὴν πολυμάθεια.

Σήμερα γνωρίζομεν ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέλημα τοῦ διδασκαλοῦ εἶναι νὰ διεγείρῃ τοὺς μαθητὰς, ὥστε νὰ λάβουν ἐνεργὸ μέρος στὴν ὅλη σχολικὴν ἐργασίαν, ὅπου ὁ διδάσκαλος θὰ εἶναι ὁ διευθύνων νοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ θὰ κάνουν τὴν περισσότερην ἐργασίαν. Ὑπάρχουν χίλιοι δυὸ τρόποι γιὰ νὰ διεγείρωμε τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ παιδιοῦ στὴν σχολικὴν ἐργασία. Μὲ τὴν πρόκλησι τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ μαθητοῦ, τὸ μάθημα γίνεται εὐχάριστη ἐργασία, γίνεται παιγνίδι. Τὸ παιγνίδι εἶναι τὸ μεγάλο δῶρο ποὺ ἡ φύσις ἐχάρισε στὸ παιδί. Ὡς διδάσκαλοι πρέπει νὰ ἀξιοποιῶμε τὴν ὁρμὴ τοῦ παιδιοῦ γιὰ παιγνίδι γιὰ τὴν πλήρωσι παιδαγωγικῶν σκοπῶν. Ἡ παιδαγωγικὴ ἀξία τοῦ παιγνιδιοῦ εἶναι πολὺ μεγάλη· τὰ παιδιὰ μὲ τὸ παιγνίδι μποροῦν νὰ ἀποκοτῶν γνώσεις καὶ δεξιότητες πού τὸ σχολεῖο δὲν μπορεῖ ἢ δὲν δίδει. Τὸ παιγνίδι πηγάζει ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν φύσι καὶ δὲν ὑπῆρχε ἀνάγκη νὰ ἐπινοηθῇ.

Ὁ διαπρεπὴς Ἑλβετὸς ψυχολόγος Edouard Claparède γράφει: «Τὸ κυριώτερον σφάλμα πού κάνομε ὅταν ζητοῦμε νὰ καταβάλῃ τὸ παιδί μιὰ προσπάθεια ἀπὸ ἀπλὴ ἀγάπη πρὸς τὸν καθῆκον, ἀπὸ ἀπλὸ σεβασμὸ γιὰ τὴν ἀφηρημένη πειθαρχία (τάξι) εἶναι πὼς ξεχνοῦμε ὅτι τὸ παιδί δὲν εἶναι ἄνθρωπος καὶ πὼς τὶς ἐπιδόσεις πού συναντοῦμε στὸν ἐνήλικον δὲν τὶς συναντοῦμε καὶ στὸ παιδί, μὰ σ' αὐτὸ βρίσκουμε ἄλλες. Αὐτὲς οἱ πολλαπλὲς ἐπιδόσεις πού ἀντιστοιχοῦν στὶς ἀνάγκες τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐργασίας, στὴν ἠθικὴ ἢ αἰσθητικὴ πλευρὰ τῆς ἐνεργητικότητος, στὸ ἰδανικὸ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἐπιστήμης, στὴν ἠθικὴ, κοινωνικὴ ἢ οἰκονομικὴ ὑποχρέωσι δὲν ὑπάρχουν γιὰ τὸ παιδί καὶ δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχουν. Μιὰ ἀπλὴ καὶ μοναδικὴ λειτουργία τὶς ἀναπληρῶνει ὅλες: τὸ παιγνίδι. Στὸ παιδί ἐργασία εἶναι τὸ παιγνίδι. Αὐτὸ εἶναι τὸ καλὸ, τὸ καθῆκον, τὸ ἰδεώδες τῆς ζωῆς. Σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν ἀτμόσφαιρα τὸ ψυχολογικὸ του εἶναι θὰ μπορέσῃ νὰ ἀναπνεύσῃ καὶ κατὰ συνέπεια νὰ δράσῃ.

Εἶναι ἀλήθεια πὼς μποροῦμε μὲ τὸν καταναγκασμὸ νὰ πετύχουμε σὲ μερικοὺς ὑπάκουους μαθητὰς κάποιες σχολικὰς ἐπιδόσεις. Μὰ δεῖτε ἀργότερα τὰ ἀποτελέσματά τους!

Ἀποκαμωμένα, ἀηδιασμένα, χωρὶς πρωτοβουλία, ἀνίκανα γιὰ μιὰ ἐνεργητικὴ δουλειά, τὰ δυστυχῆ αὐτὰ πλάσματα ποτὲ δὲν θὰ γίνοντε ἄνθρωποι γιατί ποτὲ τοὺς δὲν ὑπῆρξαν παιδιὰ.

Μὲ τὸ νὰ ἀπαιτοῦμε ἀπὸ τὸ παιδί μιὰ προσπάθεια γιὰ ἐργασία πού στηρίζεται σ' ἄλλο πρᾶμα ἔξω ἀπὸ τὸ παιγνίδι ἐνεργοῦμε σὰν ἐκείνον τὸν ἀνόητον πού ἀπὸ τὴν ἀνοιξιὰ τινάζει τὴ μηλιά γιὰ νὰ τοῦ δώσει κι ἀντὶ γι' αὐτὸ ρίχνει τὰ λουλούδια πού θὰ γινότανε καρποὶ τὸ Φθινόπωρον. (1)

(συνεχίζεται)

Η ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ΕΥΘ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

Υποδ/ντοῦ τῆς Παιδ. Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων

«Ἡ αὐτοπειθαρχία εἶναι προτιμωτέρα τῆς ἐπιβαλλομένης» ἀλλ' οἰαδήποτε αὐτῶν εἶναι καλυτέρα τῆς ἀπειθαρχίας.

Ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του ὁ ἄνθρωπος βαίνει βαθμῶδ' ἀπὸ ἐνὸς νέου κόσμου εἰς τὸν ὅποιον ζῇ εἰς ἓνα νεώτερον τοιοῦτον εἰς τὸν ὅποιον καλεῖται νὰ ζῇ· εἰς κάθε νεώτερον στάδιον ζωῆς διὰ νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῶν εἰς αὐτὸ ὑπαρχουσῶν εὐχεριῶν, ὀφείλει νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ νέους κανόνες ζωῆς· σκοπὸς τῶν ἐκαστοτε νέων κανόνων διαγωγῆς εἶναι ἡ αὐτογνωσία ἀφ' ἐνὸς καὶ ἡ ἀποφυγὴ τῆς καταπατήσεως τῶν δικαιωμάτων τῶν ἄλλων ἀφ' ἑτέρου.

Χρέος τῶν γονέων καὶ δ/λῶν εἶναι νὰ μάθουν τὰ παιδιὰ νὰ ζοῦν μὲ τοὺς ἐκαστοτε κρατοῦντας κανόνες ζωῆς· ἡ τοιαύτη καθοδήγησις εἶναι τὸ διὰ συνήθως ἀποκαλεῖται πειθαρχία· μερικοὶ ἀκούοντες τὸν ὄρον πειθαρχία δυσφοροῦν διότι προφανῶς συνδέουν τοῦτον μὲ τὴν ποινὴν, ἡ ὁποία πολλάκις ἀχρηστεύεται ἐκ τῆς καλῆς πειθαρχίας ἥτοι ἐκ τῆς συστηματικῆς ἐφαρμογῆς καὶ ἀσκήσεως κανόνων κοινωνικῆς ζωῆς, ἡ παραβίασις δηλ. ἡ μετ' ἀσυνεπείας ἐφαρμογὴ αὐτῶν ὁδηγεῖ εἰς τὴν κύρῳσιν ἢ τὴν ποινὴν. Διὰ τῆς πειθαρχίας τὸ παιδί εὐχαριστεῖται ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς του πρὸς τοὺς περὶ ἑαυτὸ καὶ οὗτοι ἱκανοποιοῦνται ἐξ αὐτοῦ, ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς τακτικῆς ὥρας κατακλίσεως. Διὰ τὴν ἀρμονικὴν συμβίωσιν τοῦ παιδὸς μετὰ τῶν ἐν κοινωνίᾳ βιούντων χρειάζεται νὰ ἀτονήσουν ἢ νὰ ἐξαγνισθοῦν διὰ διοχετεύσεως φυσικαὶ καὶ ἐνστικτώδεις τάσεις διαγωγῆς, καθιστῶσαι ταύτην ἄτακτον καὶ πρωτόγονον ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει.

Τὸ παιδί αὐξανόμενον διὰ τοῦ πάντοτε ἐπεκτεινόμενου κόσμου ἐντὸς τοῦ ὁποίου, ζῇ, δέχεται ὠθήσεις καὶ κίνητρα διὰ τὴν κατὰ κανόνες ζωὴν ἐξωθεν κατ' ἀρχάς· ἀργότερον ὁμως ἐκ τῶν ἑσῶ καὶ μέχρι τοῦ σημείου, πὺ τὸ παιδί θὰ εἶναι εἰς θέσιν, διὰ τῆς ἐπανελημμένης αὐτοκυβερνήσεως τῆς ζωῆς τῶν, νὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἰδικῆς του καὶ μόνον κρίσεως· τότε τὸ παιδί καθίσταται κοινωνικὸν καὶ πολιτισμένον ὄν, ὅταν αἱ μετὰ τῶν γονέων καὶ λοιπῶν ἀτόμων σχέσεις του εἶναι εὐχάριστοι καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν φοβεῖται νὰ ζῇ μὲ κανόνες.

Εἶναι ἄκρως ἐσφαλμένη ἡ παρὰ πολλῶν ὑποστηριζομένη ἀντίληψις ὅτι δέον νὰ ἀφίεται ἀνεμπόδιστος καὶ ἐλευθέρα ἡ ἔκφρασις τῶν ἐσωτερικῶν πρωτογόνων τάσεων τοῦ παιδὸς, πρὸς ἀποφυγὴν, ὡς λέγουν, καταπιέσεων καὶ ἐν συνεχείᾳ νευρώσεων· λησμονοῦν, προφανῶς, οὗτοι οἱ νεωτερίζοντες γονεῖς τε καὶ δ/λοι, ὅτι ὁ σύγχρονος τρόπος ζωῆς, λίαν περιττοῦ καταστάς, δὲν ἀποτελεῖ εἰμὴ ἄλλωσιν ἀλληλοδιαδόχων κανόνων καὶ κανονισμῶν πρὸς συμμόρφωσιν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν πρωτόγονον τρόπον ζῆν.

Πλείστοι ἐξ ἡμῶν συμμορφοῦνται, οἰοῦν αὐτομάτως πρὸς πράγματά τινα ὡς οἱ κανονισμοὶ κυκλοφο-

ρίας, σεβασμοῦ τῆς ξένης ιδιοκτησίας, καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου τῶν ἄλλων κλπ. ιδιότης ἡ ὁποία ἀρχίζει νὰ σταθεροποιῇται, ἀπὸ τοῦ 4-6 ἔτους τῆς ἡλικίας τοῦ παιδός.

Ἀρχαὶ ἀναπτύξεως πειθαρχίας:

Δύο εἶναι αἱ γενικώταται ἀρχαὶ αὐτοπειθαρχίας: ἡ καλωσύνη καὶ ἡ σταθερότης, ἡ δευτέρα εἶναι δυσκολωτέρα τῆς πρώτης ἀλλ' οὐδετέρα ἐνεργεῖ μόνη, ἡ σταθερότης προϋποθέτει συμφωνίαν τῶν γονέων ἢ τῶν δ/λῶν περὶ τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ διὰ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης διαγωγῆς τοῦ παιδός. Οὕτω ἐλλοττοῦνται αἱ περιπτώσεις συγκρούσεως μετὰ ἐπιθυμιῶν παιδίων καὶ γονέων ἢ δ/λῶν, διὰ τῆς ἀσφαλούς γνώσεως καὶ ἐρμηνείας τῶν παρεχομένων ἐλευθεριῶν καὶ τῶν τιθεμένων περιορισμῶν, τῶν ἀμοιβαίων προσδοκιῶν καὶ ἀπαιτήσεων ὡς καὶ τῶν περαιτέρω συνεπειῶν. Πρὸς τοῦτο χρειάζεται ἡ μετ' ἐλαστικότητος καὶ συνεπείας ἐφαρμοζομένη σταθερότης καὶ περιορισμῶν, πάντοτε ἀναλόγως πρὸς τὰς πραγματικὰς τοῦ παιδὸς ἱκανότητας.

Ἡ καλωσύνη συνίσταται εἰς τὴν χρῆσιν ὑποδείξεων καὶ ἐρωτήσεων μεθ' ὑπομονῆς καὶ αἰτιολογήσεως αὐτῶν, ἀντὶ διαταγῶν τοῦτο προδιαθέτει τὸ παιδί ὑπὲρ καὶ οὐχὶ κατὰ τοῦ ἐνηλίκου π.χ. «Τὸ ὥρολόγι δείχνει ὥραν κατακλίσεως» ἔχει θετικώτερα ἀποτελέσματα τοῦ «πῆγαινε γιὰ ὕπνον». Συνίσταται ἀκόμη εἰς τὰς ἀπλὰς καὶ σαφεῖς ἐξηγήσεις καὶ ὁδηγίας, «ἔλανε τοῦτο» καὶ οὐχὶ «μὴ κάνεις ἐκεῖνο», ὡς καὶ εἰς τὸν τόνον καὶ τὸν τρόπον τῆς ὁμιλίας.

Ἀκόμη συνίσταται ἡ καλωσύνη εἰς τὴν πρόληψιν τῶν ἀταξιῶν: πρὸς τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον νὰ γνωρίζῃ ὁ γονεὺς ἢ ὁ δ/λος, ποίας σωματικὰς ἱκανότητας, ποίας πνευματικὰς ιδιότητος, ποίαν ἔκτασιν προσοχῆς καὶ πείρας, ποῖον εἶδος διαφερόντων, κυριαρχοῦν τὴν ζωὴν τοῦ παιδὸς εἰς μίαν δεδομένην ἡλικίαν, ὥστε νὰ διαρρυθμίσῃ τὰ πράγματα καὶ τοὺς ὅρους τῆς οἰκογενειακῆς ἢ σχολικῆς ζωῆς κατὰ τοιοῦτον τρόπον, διὰ νὰ μὴ ἀντιτίθενται πρὸς τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ ἱκανοποιοῦν τὰς ἀνάγκας τοῦ παιδός π.χ. ὁ πειρασμὸς ἢ τὸ ἰδίωμα τῆς χρήσεως κιμωλιῶν καὶ γραφῆς ἐπὶ τῶν τοίχων μειοῦται ἢ καὶ ἐξουδετεροῦται ἂν ὁ παῖς ἔχει ἴδιον ἀχρηστον χάρτην δι' ἐλευθέραν γραφὴν ἐπὶ τοῦ πατώματος ἢ τοῦ τοίχου. Ὅμοιως προλαμβάνεται τὸ μελάνωμα τῶν τετραδίων ἢ τῶν ρούχων διὰ τῆς ὑπάρξεως ἐπὶ τοῦ θρανίου ἀπορροφητικοῦ χάρτου κ.λπ. Τὰ παιδιὰ βλέποντα ὅτι αἱ ὑποδείξεις τῶν ἐνηλίκων πραγματοποιοῦνται μετ' ἀγαθῶν ἀποτελεσμάτων ἀρχίζουν. νὰ ἐμπιστεύονται εἰς αὐτούς.

Ἡ καλωσύνη τέλος συνίσταται εἰς τὴν δεδομένην ἐλευθερίαν πρὸς αὐτοανάπτυξιν· ἡ εὐκαιρία δι' ἀνεξαρτησίαν ἐλαττώνει τὰς προστριβὰς προάγει τὸ συναίσθημα τῆς αὐτοευθύνης. Ὅς ἀφίνωμεν πρὸς τοῦτο τὰ παιδιὰ νὰ δοκιμάζουν τὰς δυνάμεις τῶν καὶ

ΟΙ ΒΟΗΘΗΤΙΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Οἱ ἐσπερινὲς ὥρες, οἱ ὁποῖες πρέπει νὰ θεωροῦνται ὥρες ἀναπαύσεως, οἰκογενειακῶν συζητήσεων καὶ ἐλευθέρως μελέτης δὲν προσφέρονται γιὰ μελέτη στὸν ἀνίκανο καὶ ἀδοήθητο μαθητὴ. Ἀλλὰ καὶ τὰ Φροντιστήρια κουράζουν καὶ τὰ κατ' οἶκον ἰδιαίτερα μαθήματα καταπονοῦν τὸσον τὶς μεσημβρινές, ὅσον καὶ τὶς νυκτερινές ὥρες. Ἡθικῆς ἀγωγῆς στεροῦνται οἱ περισσότεροι τῶν μαθητῶν καὶ ἡ συναίσθησις τῆς εὐθύνης ἀπαντᾷται εἰς τοὺς ἐλαχίστους. Ἐλάχιστοι ἡμποροῦν νὰ βοηθήσουν τὸν ἀδύνατο μαθητὴ καὶ εἶναι τόσοι, πού τὸν ζημιώνουν μὲ τὶς ἀνεύθυνες ὑποδείξεις τους. Ἔτσι καὶ σύστημα «μελέτης» εἶναι ἀναγκαῖον γιὰ τὸν μαθητὴ καὶ ὥρολόγιον πρόγραμμα τῆς «μελέτης» εἶναι ἀναγκαῖον γιὰ τὸν μαθητὴ καὶ ὥρολόγιον πρόγραμμα τῆς «μελέτης» πρέπει νὰ συνταχθῇ καὶ ἡ «μελέτη» τῶν ἀνικάνων μαθητῶν νὰ διευθύνεται ἀπὸ ἐκπαιδευτὴ. Τοῦτο δέ, σχετικὰ μὲ τὴν σχολικὴν διδασκαλίαν, εἶναι, ὅτι ἡ χώνευσις τῶν τροφῶν εἰς τὸν στόμαχον, σχετικὰ μὲ τὴν τροφήν. Ὅπως ἡ χώνευσις ἀποτελεῖ λειτουργίαν ἀνεξάρτητον, ρυθμικὴν καὶ ἀναγκαίαν, ἡ ὁποία δὲν ἔχει σχέσιν μὲ τὶς προσπάθειες ἐξευρέσεως, παρασκευῆς καὶ γεύσεως τῆς τροφῆς, ἔτσι καὶ ἡ «μελέτη» ἀποτελεῖ τὴν «χώνευσιν» καὶ ἀξιοποίησιν τῶν διδασκθέντων. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀνεξάρτητος ἔχει ἀνάγκην ρυθμοῦ καὶ καθίσταται ἀναγκαῖα. Σ' ὅλες τὶς προηγμένες χώρες ἔχουν γίνῃ εἰδικὲς διαρρυθμίσεις καὶ σὲ πολλὰς ἀπ' αὐτὰς ἔχουν ὁργανωθῇ βοηθητικὲς τάξεις γιὰ τὴ «μελέτη» καὶ τὴν βαθμιαία προώθησιν τῶν ἀδυνάτων μαθητῶν. Ἡ κίνησις αὐτὴ δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀφήσῃ ἀδιαφόρους. Ἄν δὲν εἴμεθα πρωτοπόροι, ὅπως οἱ Ἀρχαῖοι πρόγονοί μας, ἂς εἴμεθα τουλάχιστον καὶ βραδύτεροι. Τὸ ἡμερήσιον ὥρολόγιον πρόγραμμα τῶν σχολείων πρέπει νὰ γίνῃ πρόγραμμα πρωϊνὸν διὰ τὴν διδασκαλίαν ἢ προσφορὰς τῆς ὕλης τῶν μαθημάτων καὶ πρόγραμμα ἀπογευματινὸν «μελέτης» ἢ ἐμπειρώσεως καὶ ἀξιοποιήσεως τῆς ὕλης τοῦ Προγράμματος. Εἰς τὰ Γυμνάσια οἱ εἰδι-

.....
«μπάτσα» εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν καὶ περιοδικῶς, ἀποκαθιστᾷ τὴν διαταραχθεῖσαν συναισθηματικὴν ἰσορροπίαν τῶν διαπροσωπικῶν σχέσεων ἐνηλίκου—ἀνηλίκου, ἐκ τῆς μὴ ἐφαρμογῆς τῶν κανόνων συμβιώσεως καὶ ἀποκαθαίρει αὐτὰς διὰ πολλὰς ἐβδομάδας.

Γονεῖς καὶ δ)λοι παραδέχονται ἐξ ἄλλου ὅτι συχνὴ χρῆσις τῆς σωματικῆς ποινῆς καὶ κατὰ τρόπον ἐξευτελλίζοντα τὴν προσωπικὴν ἀξίαν τοῦ ἀτόμου, οὐδὲν ἀποτελεσματικόν, ὡς ἐκ τῆς ἐξοικειώσεως καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ψυχικῆς ἀποσκληρύνσεως, φέρει καὶ ἐνθαρρύνει διαγωγὴν χαμερπῆ καὶ ὑπουλον πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ποινῆς.

Ἡ σωματικὴ ποινὴ τ.ἔ. ἀποτελεῖ διὰ τὴν ψυχικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδὸς μέσον ἀναλόγου ἀξίας καὶ χρήσεως, πρὸς τὴν ἐγχείρισιν ἐπὶ σωματικῆς ἀναπτύξεως. Ἡ δὲ ἐπιδοκιμασία καὶ ἐνθάρρυνσις θετικῶν ἐνεργειῶν διακυβερνήσεως τῶν ἐσωτερικῶν ὁθήσεων, μετὰ τῶν μνημονευθειῶν ἀρχῶν μορφώσεως πειθαρχημένης ζωῆς, παραμένουν ἀναμφισβήτητου ἀξίας μέσα, ὁμαλῆς ἀναπτύξεως τοῦ παιδὸς.

νὰ ἐκφράζουν τὰς δημιουργικὰς τῶν δυναμικότητας. Δυνατὸν τὰ δημιουργήματα τῶν παιδιῶν νὰ μὴ ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἐνηλίκων ἀλλὰ προφυλλάσσουν αὐτὰ ἀπὸ τῆς ἀρνήσεως καὶ τῆς ἐμφύτως ὑπαρχούσης ἀντιστάσεως. Οὕτω ἡ ὑποταγὴ εἰς περιορισμοὺς ὅταν ἡ ἀνάγκη ἀπαιτῇ οἰκονομίαν χρόνου ἢ ὅρα ἐνεργείας δι' ἀσφάλειαν ἢ ὅταν αὐτοὶ οἱ παῖδες ζητοῦν βοήθειαν πρὸς ὑπερπήδησιν τῶν δυσκολιῶν, δὲν γίνονται ἐπαναστατικοὶ καὶ βίαιοι. Ὅσον τακτικώτερον εἶναι τὸ παιδί τὸσον ὀλιγωτέρας δυσκολίας ἀντιμετωπίζει. Ὅμοιως ὅσον ὀλιγώτεροι ἀπραγματοποιήτοι καὶ ἀόριστοι ἀπειλαὶ ἐκτοξεύονται κατὰ τοῦ παιδὸς τὸσον περισσότερο ἐμπιστοσύνην ἀναπτύσσουν πρὸς τοὺς ἐνήλικας. Διότι διὰ νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ μία ἀπειλητικὴ προειδοποίησις πρέπει νὰ ἐκτελεῖται. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐκτελεῖται πρέπει νὰ χρησιμοποῖται κατ' ἀραιὰ χρονικὰ διαστήματα καὶ διὰ σοβαρὰ συνειδητὰ παραπτώματα. Οὕτω ἀναπτύσσεται ἡ συνείδησις τοῦ παιδὸς περὶ τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ κακοῦ, τοῦ ἐπιτρεπτέου ἢ μὴ, τοῦ ἐπιδοκιμαζομένου ἢ τοῦ ἀποδοκιμαζομένου.

Μόρφωσις συνειδήσεως
Τὸ παιδί γεννᾶται μὲ ἐμφύτους δυνατότητας καὶ οὐχὶ μὲ τετελεσμένας ιδιότητες. Μέγα μέρος τῶν ἐνεργειῶν τοῦ συνεπῶς, πού δημιουργοῦν ἀταξίας, δὲν γίνονται πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀλλὰ γίνονται πρὸς πλήρωσιν ἐσωτερικῶν ἀναγκῶν—ἀναγκῶν ἀναπτύξεως κυρίως. Πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐλευθέρως ἀναπτύξεως λοιπόν, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ συναισθήματος ἀσφαλείας καὶ ἀγάπης, ὀφειλομέν νὰ ἱκανοποιῶμεν πᾶσαν ἀνάγκην καὶ πᾶσαν ἐπιθυμίαν ἀκόμη τοῦ παιδὸς τοῦ 2-3 ἔτους τῆς ἡλικίας του. Ἀπὸ τῆς ἡλικίας αὐτῆς ἀρχίζομεν νὰ ἀναστέλλωμεν ἢ καὶ νὰ ματαιοῦμεν βαθμιαίως τὰς ἐπιθυμίας τῶν παιδιῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ συναισθήματος τῆς ἀνοχῆς τῶν ἐκ περιορισμῶν καὶ ἀπαγορεύσεων ἀπογοητεύσεων. Ἀπαραιτήτως δὲ πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς συνειδήσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ μεσολαβεῖ ποινὴ καὶ συνδέεται αὕτη μὲ τὴν διάπραξιν τοῦ κακοῦ. Διὰ τοῦ συνειρμοῦ τοῦ δυσαρέστου ἀποτελέσματος τῆς ποινῆς μετὰ τῶν συνεπειῶν τῆς πράξεως, δημιουργεῖ τάσιν ἀποφυγῆς πρὸς ἐπανάληψιν τῆς πράξεως καὶ συνειδησιν τοῦ μὴ ἐπιτρεπομένου—τοῦ κακοῦ, ὡς καὶ τάσιν προβλέψεως τῶν πιθανῶν συνεπειῶν τῶν πράξεων του.

Προσθέτω: ἡ ποινὴ εἶναι ἀναγκαῖα διότι καὶ ἂν δεχθῶμεν ὅτι πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ συναισθήματος τῆς πειθαρχίας, ἐφηρμόσθησαν αἱ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαι ἀρχαί, ἔχομεν τὸ χρέος νὰ σταματήσωμεν ἐνεργείας ὑπερβαινούσας τὰ τεθέντα ὅρια παραδεκτῆς διαγωγῆς. Οὕτω ὁ παῖς ἀποκτᾷ πείραν περὶ τοῦ ποῖαι πράξεις δὲν πρέπει νὰ ἐπαναληφθοῦν. Αὕτη ἡ βεβαιότης περὶ τοῦ ἐπιτρεπομένου ἢ μὴ καὶ τῶν ἀφενκτῶν συνεπειῶν δημιουργεῖ τὸ ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ διὰ τὴν ὁμαλὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδὸς, συναισθημα ἀσφαλείας καὶ τὸ ψυχικὸν σθένος διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς ἀπαραδέκτου διαγωγῆς.

Οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ ὅτι ἡ ποινὴ εἶναι πολλάκις ἀναγκαῖα· ὀφείλει νὰ μάθῃ ὁ παῖς ὅτι οἱ γονεῖς καὶ οἱ δ)λοι ἔχουν τὸ χρέος καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐφαρμόζουν τοὺς τεθέντας κανόνας διὰ τὴν ἁρμονικὴν συμβίωσιν καὶ δι' ἐξαναγκασμοῦ καὶ δι' ἐπιβολῆς κυρώσεων.

Μία προσεκτικὴ καὶ μετὰ ψυχραιμίας δεδομένη

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΑΙ ΚΑΙ ΑΙ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΓΩΓΗΝ

Ἡ 30ῃ Ἰανουαρίου εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν μνήμην τῶν τριῶν μεγάλων Ἱεραρχῶν: Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, οἵτινες συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῆς πίστεως, εἰς τὴν ἐναρμόνισιν τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς πνευματικῆς κληρονομίας μετὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τῶν ψυχῶν—τὸν χριστιανισμόν—καὶ τὸ θεῖον διδάγμα τῆς ἀγάπης καὶ οἱ ὅποιοι σὺν τοῖς ἄλλοις προβάλλουν καὶ ὡς πρότυπα τῆς ἀληθοῦς χριστιανικῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας.

Ἡ 30ῃ Ἰανουαρίου εἶναι ἡ ἑορτὴ τῶν μεγάλων τούτων ἱεραρχῶν εἶναι ἡ ἑορτὴ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ χριστιανικῶν γραμμάτων, εἶναι ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἑλληνο-χριστιανικοῦ ἰδεώδους, τοῦ ὁποῦν πιστοὶ εἶναι ὅλοι δσοὶ πιστεῦν εἰς τὸν ἀνώτερον ἀνθρώπινον βίον. Οἱ τρεῖς ἱεράρχαι συνέδεσαν διὰ τῆς σπουδῆς των περὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, τοῦ βίου των καὶ τοῦ πνευματικοῦ ἔργου των τὸν χριστιανισμόν καὶ τὸν Ἑλληνισμόν εἰς μίαν φωτεινὴν ὁλότητα. Ἐνεστερνίσθησαν τὰ δημιουργήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ ἔδωσαν εἰς αὐτὰ τὸ κύρος τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν. Ὑψωσαν εἰς περιωπὴν αὐταποδείκτου ἀληθείας καὶ ὁρθῆς πίστεως τὸ χριστιανικὸν δόγμα καὶ τὸ ἐθωράκισαν μετὰ ἀκαταμάχητα ἀξιώματα τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Διὰ τοῦ ὑπερόχου τούτου καὶ Θεοπνεύστου συνδυασμοῦ

καὶ τῶν διαφορῶν μαθημάτων καθηγῆται νὰ διευθύνουν καὶ νὰ ἐργάζωνται σὲ τμήματα μελέτης τῶν μαθημάτων τῆς εἰδικότητός των. Ἐκεῖ, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψίν των, θὰ μελετοῦν οἱ ἱκανοὶ μαθηταί, θὰ βοηθοῦνται οἱ ἀδύνατοι, θὰ διδάσκωνται οἱ ἀδίδακτοι καὶ θὰ ἐπιμορφώνωνται οἱ εὐφρεῖς. Εἰς τὰ πολυτάξια Δημοτικὰ Σχολεῖα, ὅπου ὑπηρετοῦν πολλοὶ διδάσκαλοι, εἶναι δυνατόν νὰ λειτουργήσουν καὶ εἰδικὰ τμήματα—τάξεις—μελέτης ἑνὸς ἢ δύο μαθημάτων. Τὸ ἀπογευματινὸν πρόγραμμα μελέτης εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τὸ μονοτάξιον Δημοτικὸν Σχολεῖον τοῦ χωριοῦ, ὅπου ὁ μαθητὴς ἀναγκάζεται εἰς δίωρον (ὅπως ἐδῶ) καὶ πλέον ἡμερήσιαν πορείαν, ὅπου διημερεύει εἰς τὸ διδασκῆριον καὶ ἔλλειπουν εἰς τὸ σπῆτι τοῦ τραπέζι, τὸ βιβλίον, ἡ καθοδήγησις, ἡ ὥρα καὶ τὸ φῶς.

Ἔτσι ἡμποροῦμε νὰ ἔχωμε καὶ ἡμεῖς βοηθητικὰς τάξεις μετὰ πρόγραμμα ἡμερήσιον, μετὰ μέθοδο, μετὰ διδασκάλους καὶ μετὰ ὠφέλιμα ἀποτελέσματα γιὰ τὴν διάδοσιν τῆς Παιδείας σὲ εὐφρεῖς καὶ καθυστερημένους, σὲ πλουσίους καὶ φτωχοὺς. Τότε οἱ νέοι θ' ἀγαπήσουν τὸ σχολεῖον καὶ ἡ μόρφωσις των θ' ἀποκτήσῃ ρυθμόν. Ἡ ἀτομικότης θ' ἀποκτήσῃ τὴν μορφὴν της, διότι καὶ ἡ πνευματικὴ ἐξέλιξις τοῦ ατόμου θὰ φθάσῃ εἰς τὸ ὕψος τῶν δυνάμεών του. Δύο προγράμματα, λοιπόν, εἰς τὰ σχολεῖα: πρόγραμμα διδασκαλίας καὶ πρόγραμμα «μελέτης» ἢ βοηθητικῶν τάξεων.

Δημαριῶ—Ἀρτης 3-7-59

Α. ΤΑΤΣΙΟΠΟΥΛΟΣ

Δημ.)λος

σκέψων καὶ πεποιθήσεων, νοῦ καὶ καρδίας, λογικῆς καὶ συναισθήματος ἀνέδειξαν τὸν χριστιανισμόν μὲν εἰς μοναδικὴν ἐν τῷ κόσμῳ Ἱεροσκειάν Ἀληθείαν, ἐ-αυτοὺς δὲ εἰς διδασκάλους τοῦ Θεοῦ λόγου καὶ στύλους τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ τρεῖς μεγάλοι κήρυκες τοῦ εὐαγγελίου, μεγάλοι φιλόσοφοι καὶ λόγιοι, δὲν ὑπῆρξαν μόνον θεωρητικοί· ὑπῆρξαν καὶ μεγάλοι ἄνθρωποι τῆς πρακτικῆς δράσεως πολυσχιδεῖς καὶ ἀκούραστοι. Ἀνέπτυξαν φι-λάνθρωπικὴν δρᾶσιν τοιαύτην, ὥστε νὰ γίνον, αὐτοὶ κυρίως οἱ ἡγήτορες τῆς μεγάλης κοινωνικῆς πολι-τικῆς τοῦ Βυζαντίου, «ὁμοίαν τῆς ὁμοίας» ὅπως εἶπεν εὐρωπαῖος ἱστορικὸς δὲν ἐγνώρισε μέχρι τοῦδε ὁ κό-σμος.

Ἡ ζωὴ καὶ ἡ δρᾶσις των παρουσιάζει πολλὰ τὰ κοινά, κατάγονται καὶ οἱ τρεῖς ἐκ Μ. Ἀσίας, καλύπτουν μετὰ τὴν δρᾶσιν των ὁλόκληρον τὸ δεύτερον ἡμῶν τοῦ 4 μ. χ. αἰῶνος. Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἡ Κων)πολις θεμελιώνειτῃ πολιτικῶς, ὁργανώνει τὴν νέαν κοινωνίαν ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς ἀρετῆς παρὰ τὸ γεγονός ὅτι οἱ Ρωμαῖοι εὐπατρίδαι τῆς παλαιᾶς Ρώ-μης ἐξηκολούθουν νὰ τρέφουν μετὰ ἀνθρώπους τὰς Σμύρνας, ὁ δὲ ρωμαϊκὸς λαὸς νὰ ἀρχῇται «εἰς ἄρτιον καὶ θεάματα».

Οἱ τρεῖς σοφοὶ πατέρες τῆς ἐκκλησίας «οἱ τὴν οἰ-κουμένην ἀκῶσι δογμάτων Θεῶν πυρσεύσαντας ἦσαν καὶ λάτρες τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος, τὸ Ἑλ-ληνικὸν πνεῦμα ἀναγεννᾶται οὕτω διὰ τῆς χριστιανικῆς Ἱεροσκειας, ἡ ὁποία ἀφ' ἐτέρου διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐξαπλοῦται ταχέως καὶ ἀποβαίνει Ἱεροσκει-α παγκόσμιος. «Ἀρετῆς ὁμοῖοι ἑρασταί».

Οἱ τρεῖς μεγάλοι τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας μας διδάσκαλοι θεωροῦνται καὶ οἱ κύριοι εἰσηγηταὶ καὶ θεμελιωταὶ ἑνὸς παιδαγωγικοῦ ἰδεώδους, τὸ ὁποῖον ἔκτοτε ἐπεβλήθη καὶ μετέβαλεν οὐσιωδῶς τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλληνικῆς Χριστιανικῆς Ἀγωγῆς.

Ἀπὸ τὸ παιδαγωγικὸν των ὕλικὸν τὸ ὁποῖον εἶναι ἐγκατεσπαρμένον εἰς τὰ ἔργα των προκύπτουν τὰ κά-τωθι:

Οὗτοι δίδουν μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν ἀγωγήν ἥτις εἶναι δυνατὴ καὶ ἀναγκαία, διότι πιστεύουν εἰς τὸ μορφώσιμον τοῦ ἀνθρωπίνου χαρακτῆρος διὰ συστη-ματικῆς ἐξωτερικῆς ἐπιδράσεως καὶ ὁμολογοῦν καὶ τὸ μεταβλητὸν αὐτοῦ διανοητικῶς καὶ ἠθικῶς. Διὰ τοῦτο νουθετοῦν, συμβουλεύουν καὶ συνιστοῦν ἀγωγήν βα-σιζομένην ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς ἀρετῆς - ἐπαναλαμ-βάνουν τὴν ρῆσιν τοῦ Ἀπόστολου Παύλου «πατέρες ἐκτρέφετε τὰ τέκνα ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ κυρίου» οὕτω κατὰ τὴν πεποιθήσιν των τριῶν ἱεραρχῶν ἡ ἀγωγή εἶναι δυνατὴ, χρησιμωτάτη καὶ ἀναγκαία, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἀρχῇ πολὺ ἐνωρὶς «ἀπλωτέρας οὐσῆς τῆς ψυχῆς» Ποῖον ὅμως πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἰδεῶδες μιᾶς τοιαύτης ἀγωγῆς; Τὸ ἰδεῶδες κατ' αὐ-τοὺς εἶναι «τὸ κατ' ἀρετὴν παιδείαν καὶ ἀνατρέφε-σθαι τὸν παῖδα».

Πῶς δὲ νοοῦν τὴν ἀρετὴν οἱ τρεῖς ἱεράρχαι; Βα-

Ο ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ ΩΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ

Τού κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΖΑ

Διδ/λου Περιφ. Γρεβενών

*«Τῆς παιδείας τὴν μὲν εἶζαν εἶναι πικρὰν
τὸν δὲ καρπὸν γλυκύν».*

Ίσοκράτης

Πολλά κατά καιρούς έχουν λεχθῇ καὶ ἀκόμη περισσότερο έχουν γραφῇ γιὰ τὶς κορυφές τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῆς σοφίας, λ.χ. τὸν Μέγα Ἀριστοτέλην ἢ γιὰ ἄλλους λιγώτερο σημαντικούς, οἱ ὁποῖοι πρῶτοι κατέστησαν τὴν παιδεία ἀντικείμενον συστηματικῆς διερευνήσεως καὶ μελέτης. Ἐλάχιστα ὅμως, ἀπὸ δσα γνωρίζω, γράφτηκαν γιὰ τὸν Ίσοκράτη, ὁ ὁποῖος χωρὶς βέβαια νὰ διεκδικῇ πρωτεία ἢ τουλάχιστον ἰσοτιμία πρὸς τοὺς πάρα πάνω, ἀρκετὰ προσέφερε στὴν προσπάθεια τῆς βελτιώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Δεινὸς χειριστὴς τῆς πέννας ὁ Ίσοκράτης ἐτράπη κατ' ἀρχὴν πρὸς τὴν λογογραφίαν, μᾶλλον ἐξ ἀνάγκης,

ἐνεκα τῆς ἀπολείας τῆς περιουσίας του κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ἀλλὰ γρήγορα τὴν ἐγκατέλειψε ἀφοῦ εὑρίσκει καμμιά εὐχάριστη σὺν εἶδος αὐτό· ἡ κλίσις του ἦτο στὴ ρητορικὴ καὶ παρ' ὅλο ὅτι ἦτο χαρακτῆρας δειλὸς μὲ φωνὴ ἐλαττωματικὴ ἐν τούτοις ἴδρυνε ρητορικὴ σχολὴ ὅπου φοιτοῦσαν μαθηταὶ ἀπὸ ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἀπάντησις, πού ἔδωσε ὁ Ίσοκράτης σὲ κάποιον, πού τὸν ρώτησε πῶς εἶναι δυνατόν ἐνῷ αὐτὸς εἶναι ἀνίκανος, κατορθῶναι νὰ δημιουργῇ ρήτορες: «καὶ αἱ ἀκόναί, τοῦ ἀπαντᾶ, αὐταὶ μὲν τεμεῖν οὐ δύνανται, τὸν δὲ σίδηρον τμητικὸν ποιοῦσιν».

Πράγματι ἀπὸ τῆς σχολῆς του αὐτὴ ἀπεφοίτησαν μεγάλοι ἄνδρες ρήτορες πολιτικοί, ἱστορικοί, τραγωδοί

θεῖα καὶ ἀντικειμενικὴ ἐξέτασις τῶν πραγμάτων μᾶς ἐπιβάλλει νὰ δεχθώμεν ὅτι ἡ ἀρετὴ ὅπως δέχονται αὐτὴν οἱ τρεῖς πατέρες, εἶναι εἰς τὴν οὐσίαν ἡ αὐτὴ μὲ τὴν τοῦ Σωκράτους ἐπιχειροῦντος νὰ πείθῃ ἕκαστον συμπολίτην του «μὴ πρότερος μῆτε τῶν ἑαυτοῦ μηδενὸς ἐπιμελίσθαι, πρὶν ἑαυτοῦ ἐπιμεληθεῖς, ὅπως ὡς βέλτιστος καὶ φρονιμώτατος ἔσας, μῆτε τῶν τῆς πόλεως, πρὶν αὐτῆς τῆς πόλεως». Εἶναι κατὰ τοὺς ἱερεῖς διδασκάλους, ἀρετὴ ἡ σταθερὰ στροφή τῆς βουλήσεως πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἡ σύμφωνος πρὸς τὰς ἠθικὰς ἀρχὰς τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος ἐκδήλωσις καὶ ἀποφῆς τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀτόμου. Περιεχόμενον δὲ ἦτοι μόρια τῆς ἀρετῆς, κατ' αὐτοὺς εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ὑπακοή καὶ πλὴν ἄλλων ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ ὁποία κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον ἀποτελεῖ τὸ «θησαυροφυλάκιον ἀρετῶν». Ἀξιοσημείωτοι καὶ θεῖαι εἶναι πράγματι αἱ γνῶμαι τῶν τριῶν ἱεραρχῶν αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν παιδαγωγικὴν ἀξίαν τῆς ἀγάτης. «τῆς ἀγάτης ἐξαίρετα δύο τονίζει ὁ Μέγας Βασίλειος: τὸ λυπεῖν μὲν καὶ ἀγωνιᾶν ἐφ' οἷς βλέπονται ὁ ἀγαπώμενος, χαίρειν δὲ καὶ τοῦ ἀγωνίζεσθαι ὑπὲρ τῆς ὠφελείας αὐτοῦ». Πράγματι ἂν ἀγαπώμεν ἵνα συνάνθρωπόν μας, πρέπει πάντοτε νὰ πράττωμεν κατὰ τρόπον σύμφωνον μὲ τὸ πραγματικόν, τὸ ἠθικὸν συμφέρον αὐτοῦ καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικὴ ἡ βαθεῖα καὶ ἡ εἰλικρινής, ἡ ἄνευ διακρίσεως χριστιανικὴ ἀγάπη.— Εἶναι σωπηλὴ ὁμοιάζει μὲ τὸ γλαυκὸ καὶ αἶθριο κομμάτι τοῦ οὐρανοῦ, τὸ ὁποῖον δὲν ζητῇ διαφημίσεις ἐπιδεί-
ξαι καὶ χειροκροτήματα. Ὅπως ζωγραφίζεται κατὰ τοὺς πατέρας ἡ ἀγάπη ἀποτελεῖ τὴν ψυχὴν τῆς ζωῆς καὶ τὸ κλείθρον μὲ τὸ ὁποῖον ἀνοίγει ὁ ἄνθρωπος τὰ ἄδυστα τοῦ ἰδιοῦ του ναοῦ, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον κρατεῖ τὰς ὥραιότερας του σκέψεις καὶ ἰδανικά.

Ἀνακεφαλαιώνοντες τὰ ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀγωγῆς συνίσταται εἰς τὴν διάπλασιν τῆς ψυχῆς ἐναρέτου καὶ τοῦ πνεύματος ἐλευθέρου καὶ αὐτονόμου, ὥστε νὰ πηγάζῃ ἐκ τοῦ ἐπέκεινα ὡς ἀπαύγασμα τοῦ αἰωνίου θεοῦ φωτει-

νοῦ πνεύματος - τοιοῦτον τὸ παιδαγωγικὸν ἰδεῶδες τὸ ὁποῖον ἐκήρυξαν οἱ τρεῖς ἱεράρχαι, παρέσχον ὅλο-
ψύχως πρῶτοι αὐτοὶ ἑαυτοὺς πρῶτοια παιδαγωγοῦ καὶ τοιαύτη ὑπῆρξε ἡ ἐπιδρασίς του, ὥστε ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία ἡ ὁποία πρὸ τινος ἀκόμη ἠγωνίζετο νὰ ὀρθοποδήσῃ ἐν μέσῳ τῶν ἐθνῶν ἤδη ὄχι μόνον ἐπιβάλεται καὶ ἀποβαίνει ὁ σημαντικώτερος παράγων τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ δύναται νὰ ἀντιμετωπίσῃ κάθε κώλυμα προόδου καὶ εἰρήνης.

Ἀνθρωπιστικὰ νέας μορφῆς συναισθήματα ἤρ-
χισαν νὰ κατακτοῦν τὸν ἀνθρώπινον νοῦν καὶ νὰ δονοῦν τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία ὑποχωρεῖ πρὸ τοῦ νέου τούτου ἰδεῶδους, ἡ δὲ οἰκογένεια μεγαλώνει τώρα τὰ παιδιὰ της μὲ τὸ νέον ἰδεῶδες τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς καὶ μὲ τέτοιαν ἀγωγὴν νὰ στέλῃ εἰς τὴν εὐρυτέραν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν ὅπου ἡ ἀγάπη ἀρχίζει νὰ νοῆται ὡς ἔννοια πλατυτέρα τῆς δικαιοσύνης.

Τοιοτρόπως ἤρchiσε νὰ μεταβάλεται καὶ αὐτὴ ἡ μορφὴ τοῦ πολιτισμοῦ εἰς χριστιανικὸν βυζάντιον—
ἐνεκα τῆς τοιαύτης συμβολῆς τῶν τριῶν ἱεραρχῶν εἰς τὰ προβλήματα καὶ τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀγωγῆς καὶ ἕνας ἄλλος εὐγενὴς ἀγὼν ἀναλαμβάνεται ἀπὸ μέρους τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν βυζαντινῆς ἐκκλησίας καὶ κοινω-
νίας καὶ εἶναι οὗτος ὁ ἐκκλησιασμὸς τῆς οἰκουμένης. Λαοὶ βάρβαροι, ἄγριοι, ἀπολίτιστοι, ἂν ἀπέκτησαν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ ἂν κατώρθωσαν νὰ συγκροτη-
θοῦν εἰς κράτη ἀνεξάρτητα καὶ ἐπέζησαν, τὸ δεῖν οὐσιαστικῶς εἰς τὸ ἀποστολικὸν ἔργον καὶ ζῆλον καὶ τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἐργασίαν τῶν Ἑλλήνων στρατιω-
τῶν τῆς ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς χριστιανικῆς ἐκκλησί-
ας, οἱ ὁποῖοι ποτισμένοι μετὰ νάματα τῆς χριστιαν-
ικῆς ἀγωγῆς, ὅπως ἐθεμελιώθη αὐτὴ ὑπὸ τῶν τριῶν ἱεραρχῶν μετέβησαν εἰς τὰς ἀγρίας ἐκεῖνας χώρας, καὶ ὅπως ἀναφέρει ὁ διαπρεπὴς ἱστορικὸς I. M. Hu-
ssey «ἔσπειραν μὲν με δάκρυα ἀλλὰ ἐθέρισαν ἐν ἀγαλλιάσει».

Σ. ΣΚΟΤΛΟΣ

και νομοθέτες. Για τα λαμπρά αυτά αποτελέσματα, μάλιστα, ο Κικέρων παρέβαλε τη σχολή του Ίσοκράτη προς το Δούρειο Ίππο, από τον όποιον εξεπήδησαν Έξοχοι άνδρες.

Η φήμη του τόσο απλώθηκε ώστε πολλά σημαίνοντα πρόσωπα της εποχής ζήτησαν την φιλία του και απέδεχθηκαν τις συμβουλές του, ιδίως οι βασιλείς: Εὐαγόρας της Κύπρου, Φίλιππος της Μακεδονίας και Ἀρχίδαμος της Σπάρτης.

Θά άδικούσαμε τον Ίσοκράτη αν θέλαμε να τον αξιολογήσουμε απ' την πλευρά μόνο αυτή, του δασκάλου δηλαδή της ρητορικής σχολής ή του συμβούλου βασιλέων. Έκείνο που τον ξεχωρίζει από τους άλλους σοφιστές της σειράς, είναι ή πραγματική φιλοσοφική του διάθεση που από νωρίς διέκρινε ο διδάσκαλός του Σωκράτης, ο όποιος στον «Φαίδρο» του Πλάτωνος λέγει: «νέος μὲν ἔτι ὁ Φαῖδρε, Ίσοκράτης, δὲ μέντοι περὶ αὐτοῦ μαντεύομαι εἰπεῖν ἐθέλω. Δοκεῖ γάρ μοι ἀμείνων ἢ κατὰ τοὺς περὶ Λυσίαν εἶναι..... φύσει γάρ, ὦ φίλε, ἔνεστί τις φιλοσοφία τῇ τοῦ ἀνδρὸς διανοία.»

Τό χάρισμά του, ἐξ ἄλλου, αὐτό γίνεται ολοφάνερο στά ἔργα του, μέσα στά όποία ο άναγνώστης βλέπει τό βαθύ στοχαστή της ανθρώπινης ζωής, τό λεπτολόγο έρευνητή κάθε πτυχής της σύγχρονης του κοινωνίας.

Ἀπληλαγμένος ο ίδιος από ύλιστικές ταπεινές επιθυμίες βλέπει την ανθρώπινη τελείωση στή συνεχή φιλοσοφική ανατέννησι, στή βαθεία και πλατειά παιδεία, στήν ήθική και γενικά ανθρωπιστική μόρφωσι. Πρεσβευτής της παντοδυναμίας της φιλοσοφίας δέν παύει να την έκθειάζει και να προτρέπει τους μαθητάς του ν' ασχολούνται διαρκώς μ' αυτή, αποφεύγοντες να σπαταλουν τον χρόνο τους σε άσκοπες και βλαβερές απολαύσεις. Στο λόγο του προς Δημόνικον συμβουλεύει κάπου: «ήγγυ των άκουσμάτων πολλά πολλών είναι χρημάτων κρείττω. τὰ μὲν γάρ ταχέως ἀπολείπει, τὰ δὲ πάντα τὸν χρόνον παραμένει. Σοφία γάρ μόνον τῶν κτημάτων ἀθάνατον». Καί ἄλλου: «Κατανάλισκε τὴν ἐν τῷ βίῳ σχολὴν εἰς τὴν τῶν λόγων φιληκοίαν. Οὕτω γάρ τὰ τοῖς ἄλλοις χαλεπῶς εὐρημένα συμβήσεται σοι ῥαδίως μανθάνειν».

Σαν ὑψιστο καθήκον του ατόμου όχι μόνον απέναντι τῶν ἄλλων συνανθρώπων του, ἀλλὰ και απέναντι του ἑαυτοῦ του, βλέπει τὴν εἰς ἀγαθὸ διαμόρφωσι της ψυχῆς. Στις συμβουλές του προς Δημόνικον δρίσκουμε πάρα κάτω: «Τοὺς μὲν Θεοὺς φοβοῦ, τοὺς δὲ γονεῖς τίμα, τοὺς δὲ φίλους αἰσχύλου, τοῖς δὲ νόμοις πείθου». Ἀλλοῦ συμβουλεύει: «μᾶλλον ἀποδέχου δικαίαν πενίαν ἢ πλοῦτον ἄδικον». Κάτι παρόμοιον συμβουλεύει και τὸν Νικοκλέα: «αἰροῦ τεθνάναι καλῶς μᾶλλον ἢ ζῆν αἰσχυρῶς».

Ἀνεξάρτητα από τις ήθικοπλαστικές αυτές παρεναίσεις του Ίσοκράτη, αξιόλογες είναι και οι συμβουλές που δίνει σε ζητήματα καθαρῶς παιδαγωγικά, ακόμη και διδακτικής ή ψυχολογικής φύσεως. Μεταφέρω ἔδῳ μερικὲς του γνώμες, που αποδεικνύονται ἀληθινὲς ἔπειτα από τις τελευταίες ἐξελίξεις της παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης οι όποίες ἐξελίξεις, κατ' οὐσίαν βασίζονται σ' αυτές τις ἀνεκτίμητες παρακαταθήκες τῶν ἀρχαίων μας προγόνων. Ἀπό τὰ βάθη τῶν αἰώνων μᾶς διδάσκει ο Ίσοκράτης πῶς ή ἐμπρακτος

ἐφαρμογή συμπληρώνει ἀπαραίτητα τὴν διὰ τοῦ λόγου διδασκαλία. «Προτρέπεται τοὺς νεωτέρους ἐπ' ἀρετὴν μόνον παραινούντες ἀλλὰ και περὶ τὰς πράξεις ὑποδεικνύοντες αὐτοῖς οἷους εἶναι χρὴ τοὺς ἀνδρας τοὺς ἀγαθοὺς. Διδάσκετε τοὺς παῖδας τοὺς ὑμετέρους αὐτῶν βασιλεύεσθαι, και περὶ τὴν παιδευσιν τὴν εἰρημένην ἐθίζετε αὐτοὺς ὥς μάλιστα διατρίβειν» (Νικολῆς).

Ὁ Ίσοκράτης παραδέχεται ὅτι ο ἄνθρωπος σύκειται από σῶμα και ψυχή. Κατακρίνει ὁμως τὴν ξεχωριστὴ θεραπεία τοῦ σώματος ή τῆς ψυχῆς και συμβουλεύει να λαμβάνεται πρόνοια γιὰ μιὰ παρ' ἄλληλη και ἰσορροπὴ μόρφωσι τῶν ψυχοσωματικῶν δυνάμεων τοῦ ατόμου. «Οὐ πολὺ διαστησάμενοι τὰς παιδείας ἀπ' ἀλλήλων ἀλλὰ παραπλησίαις χρόμενοι και ταῖς διδασκαλίαις και ταῖς γυμνασίαις και ταῖς ἄλλαις ἐπιμελείαις». Ἀκόμη μᾶς λέγει πῶς «τὰ μὲν γάρ σῶματα τοῖς συμμέτροις πόνοις, ή δὲ ψυχὴ τοῖς σπουδαίοις λόγοις αὖξασθαι πέφυκε» (Δῆμον).

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς παράγοντες της ἀγωγῆς, ο Ίσοκράτης βλέπει τοὺς ἐξῆς τρεῖς: τὴν προδιάθεσι, τὴν παιδεία και τὴν ἀσκησι. Ἀπό τὰ τρία αὐτὰ μεγαλύτερη δύναμη θεωρεῖ πῶς ἔχει ή φύσι, ή προδιάθεσι, ή όποία ὁμως, γιὰ να ἐξελιχθῇ καθὼς πρέπει εἶναι ἀνάγκη να καλλιεργηθῇ διὰ της παιδείας και να διαμορφωθῇ τελικὰ διὰ της πράξεως.... ἐπὶ δὲ περὶ ἂν προσηρμημένοι τυγχάνουσιν, ἔπειτα παιδευθῆναι και λαβεῖν τὴν ἐπιστήμην, ἥτις ἂν ή περὶ ἑκάστου, τρίτον ἐντρίβεις γενέσθαι και γυμνασθῆναι περὶ τὴν χρείαν και τὴν ἐμπειρίαν τούτων.... εἰ δὲ δὴ τις ἀφόμενος τῶν ἄλλων ἔροιστό με τί τούτων μεγίστην ἔχει δύναμιν πρὸς τὴν τῶν λόγων παιδείαν ἀποκρινάμεν ἂν ὅτι τὸ της φύσεως ἀνυπερβλήτὸν ἔστι και πολὺ πάντων διαφέρειν. (περὶ ἀντίδοσ.)

Παρ' ὅλα ταῦτα ὁμως ἀναγνωρίζει πῶς ή φυσική προδιάθεσι χωρὶς τὴν ἀνάλογη μόρφωσι ή τουλάχιστον τὴν ἀνάλογη κατεύθυνσι καταντὰ ἐλαττωματικὴ και δύνται εὐκόλα να ξεπερασθῇ από μιὰ μετριότητα ή όποία ὁμως δέχθηκε τὴν εὐεργετικὴ ἐπίδρασι της παιδείας. «Οἱ μὲν γάρ φύσει και τύχῃ δεινοὶ γενόμενοι λέγειν οὐ πρὸς τὸ βέλτιστον ἀποβλέπουσιν, ἀλλ' ὅπως ἂν τύχουσιν, οὕτω χρῆσθαι τοῖς λόγοις εἰώθασιν» οἱ δὲ φιλοσοφία και λογισμῷ τὴν δύναμιν ταύτην λαβόντες, οὐδὲν ἀσκέτως λέγοντες, ἦττον περὶ τὰς πράξεις πλημμελοῦσιν. (ἀντιδράσεως).

Μεγάλη σημασία ἀποδίδει ο Ίσοκράτης στο ζήτημα της ἀμίλλης και τοῦ παραδείγματος διὰ τὴ δημιουργία χρηστῶν ατόμων, ἀγαθῶν και τιμίων χαρακτήρων. Στις συμβουλές του πρὸς τὸν Νικοκλῆ διαβάσουμε: «μὴ φθονεῖτε τοῖς παρ' ἐμοὶ πρωτεύουσιν ἀλλ' ἀμιλλᾶσθε, και πειραῶσθε χρηστοὺς ὑμᾶς αὐτοὺς παρέχοντες ἐξισούσθε τοῖς προέχουσιν. Καί ἄλλου: «ἀπάσχοντες ὑφ' ἐτέρων ὀργίζεσθε, ταῦτα, πρὸς ἄλλους μὴ ποιεῖτε περὶ ὧν ἂν ἐν τοῖς λόγοις κατηγορήτε, μηδὲν τούτων ἐν τοῖς ἔργοις ἐπιτηδεύετε.....μὴ μόνον ἐπαινεῖτε τοὺς ἀγαθοὺς ἀλλὰ και μιμνεσθε». (Νικοκλῆς).

Ἀναγνωρίζων τὴν ὠφελιμιστικὴ ἀξία τοῦ παραδείγματος μᾶς συνιστᾷ: «ἔδω περ ἂν τις ἐρρωμένε-στέρως ἐπιθυμῇ πείθειν τοὺς ἀκούοντας τοσούτῳ μᾶλλον ἀσκήσει καλὸς καγαθὸς εἶναι» (ἀντιδ.).

Ὁ Ίσοκράτης, διάνοια πολυμερής, προτρέπει καὶ τοὺς ἄλλους νὰ μὴ περιορίζονται σὲ μιὰ μόρφωσι μονόπλευρη, ἀλλὰ νὰ ἐνδιαφέρονται γιὰ κάθε τι χρήσιμο ποὺ συναντοῦν, ὅπως ἀκριβῶς κάνει ἡ μέλισσα: «ὥσπερ γὰρ τὴν μέλιτταν ὀρώμεν ἐφ' ἅπαντα μὲν τὰ βλαστήματα καθιζάνουσα, ἐφ' ἑκάστου δὲ τὰ βέλτιστα λαμβάνουσαν, οὕτω δὲ καὶ τοὺς παιδείας ὀρεγομένους μηδενὸς μὲν ἀπείρως ἔχειν, πανταχόθεν δὲ τὰ χρήσιμα συλλέγειν». (Δημον.).

Ἀξιοπρόσεκτες εἶναι καὶ οἱ συμβουλές, ποὺ μᾶς δίνει στὴ «Ρητορική του Τέχνης» γιὰ ζητήματα συντάξεως. Ὁ μεγάλος λοιπὸν ἀρτίστας τῆς λέξεως μᾶς παραγγέλλει πῶς: «δεῖ δὲ ἐν τῇ μὲν λέξει τὰ φωνήεντα μὴ συμπίπτειν χωλὸν γὰρ τὸ τοιόνδε, μηδὲ τελειῶν καὶ ἀρχεσθαι ἀπὸ τῆς αὐτῆς συλλαβῆς, ὅλον εἰ-
π ο ὕ α σ α φ ή, ή λ ι κ ι α κ α λ ά, ἐ ν θ α
θ α λ ή ς' καὶ τοὺς συνδέσμους τοὺς αὐτοὺς μὴ σύνεγγυς τιθέναι καὶ τὸν ἐπόμενον τῷ ἡγουμένῳ εὐ-
θὺς ἀνταποδοδόναι, ὀνόματι δὲ χρῆσθαι ἢ μεταφορᾷ μὴ σκληρᾷ ἢ τῷ καλλίστῳ ἢ τῷ ἥκιστα πεποιημένῳ ἢ τῷ γνωριμᾷ· ὅλος δὲ ὁ λόγος μὴ λόγος ἔστω· ξη-
ρὸν γάρ· μὴ δὲ ἑμμετρος. Καταφανές γάρ· ἀλλὰ μεμί-
χθω παντὶ ρυθμῷ, μάλιστα ἱαμβικῷ ἢ τροχαϊκῷ. Δι-
ηγητέον δὲ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον καὶ τὰ λοιπὰ ἐπομένως καὶ μὴ πρὶν ἀποτελέσαι τὸ πρῶτον ἐπ' ἄλ-
λο ἰέναι, εἰτα ἐπὶ τὸ πρῶτον ἐπανιέναι ἀπὸ τοῦ τέ-
λους».

Ὁ Ίσοκράτης θέλει τὸ δάσκαλο νὰ ἔχῃ εἰδικές πρὸς τὸ ἐπάγγελμά του γνώσεις. Κατηγορεῖ δὲ τοὺς σοφιστές, διότι ἐπαγγέλλονται τὸ ἔργο τοῦ διδάσκειν χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουν καὶ προσπαθοῦν μὲ διάφορα ψεῦδη νὰ προσελκίσουν. Ἰσχυρίζονται μᾶς λέγει, πῶς γνωρίζουν τὰ μέλλοντα, ἐνῶ στὴν πραγματικότη-
τα δὲν ξεύρουν οὔτε παρόντα «ἐτι δὲ περὶ μὲν τῶν μελλόντων εἰδέναι προσποιουμένους, περὶ δὲ τῶν πα-
ρόντων μηδὲν τῶν δεόντων μὴ· εἰπεῖν μὴτε συμβουλευ-
σαι δυναμένους». Κατ' αὐτόν: «τὰ μέλλοντα προγι-
γνώσκει οὐ τῆς ἡμετέρας φύσεώς ἐστιν» (κατὰ σοφι-
στῶν).

Ἄλλ' ὥς ἰδοῦμε τὸν Ίσοκράτη κι' ἀπὸ μιὰ ἄλ-
λη πλευρὰ γιὰ νὰ δλοκληρώσουμε τὴν ἀδρομερῆ σκι-
αγράφῃ τῆς προσωπικότητός του. Ἡ λεπτή καὶ εὐ-
γενὴς ψυχὴ του διαβλέπουσα τοὺς κινδύνους τῶν μετα-
ξὺ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων, ἐμφιλίων πολέμων, ἐπι-
θυμοῦσε διακαῶς τὴν κατάπαυσί των καὶ τὴν συνένω-
σι ὅλων τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ τῶν Περσῶν.

Δὲν ἔχανε εὐκαιρία, στὴν ὁποία νὰ μὴ ὑπενθυ-
μήσῃ στοὺς Ἕλληνες ὅτι ὀφείλουν νὰ παύσουν τίς με-
ταξύ των φιλονικίες καὶ διαμάχες καὶ νὰ στραφοῦν,
ἐνωμένοι, ἐναντίον τῶν βαρβάρων. Οἱ πρὸς τὴν κα-
τεῦθυνσιν αὐτὴ προσπαθειῶν τοῦ παίρνουν μορφὴ
ἐκστρατείας, ἰδίως ἀπὸ τὴν ἐκφώνησι τοῦ «πανηγυρι-
κοῦ» τοῦ μέχρι τοῦ θανάτου του: «Καὶ παυσάμενοι
τῆς πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς φιλονικίας κοινῇ τοῖς βαρβά-
τοις πολεμήσωμεν» διαβάζουμε στὸν «Πανηγυρικὸν»
καὶ πάρα κάτω: «μόνος γὰρ οὗτος ὁ πόλεμος εἰρήνης
κρίειν τῶν ἐσόντων».

Φαίνεται μάλιστα πῶς αὐτὸς ὁ ὑποδείξας εἰς τὸν
Φίλιππο τῆς Μακεδονίας τὸ μεγαλεπίβολο σχέδιό του,
τῆς συνενώσεως δηλ. τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς ἐκστρατεί-
ας πρὸς καθυπόταξιν τῆς Ἀσίας. Ὁ ἴδιος ὁ Ίσοκρά-

της ρωτᾷ τὸ Φίλιππο στὴν ἐπιστολὴ του: «Πότερον
ἐγὼ σοι παρήνεσα ποιῆσθαι τὴν στρατείαν ἐπὶ τοὺς
βαρβάρους ἢ σοὺ διανοηθέντος συνεῖπον».

Στὸ λόγο τοῦ πρὸς Φίλιππον πληροφορεῖ αὐτὸν
πῶς: «οἶδα γὰρ ἀπάσας ὠμαλισμένας ὑπὸ τῶν συμ-
φορῶν ὥσθ' ἡγοῦμε πολὺ μᾶλλον αὐτὰς αἰρήσεσθαι
τὰς ἐκ τῆς ὁμονομίας ὠφελείας ἢ τὰς ἐκ τῶν τότε
πραττομένων πλεονεξίας» καὶ τὸν συμβουλεύει νὰ
ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν σταυροφορίαν, ἂν μπορούμε νὰ
χρησιμοποιήσουμε τὴ λέξι, γιὰ τὴν ἐνωποίησι τῶν
Ἑλλήνων καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν ἐχθρῶν των. (Ἐὰν τὸ
κάνῃς αὐτό) «τοῖς μὲν Ἑλλήσιν ἔσει πιστός, τοῖς δὲ
βαρβάροις φοβερός», τὸν συμβουλεύει.

Ἡ ἐλπίς τοῦ ὁμῶς διεψεύσθη μετὰ τὴ μάχη τῆς
Χαιρωνείας καὶ πέθανε ἐκουσίως, ὅπως φαίνεται, ἐκ
τῆς ἀσιτίας καὶ τῆς λύπης του.

Αὐτὸς μὲ λίγα λόγια ἦτο ὁ Ίσοκράτης, ὁ οἰ-
στρήλατος παιδαγωγὸς ὁ στοχαστικὸς φιλόσοφος, ὁ
Καλλιτέχνης τῆς λέξεως, ὁ μέγας ἠθικοπλάστης, ὁ
φλογερός πατριώτης.

Σταχιολογοῦμε μερικὰ ἀκόμη ἀποφθέγματα
τοῦ Ίσοκράτη, ἐνδεικτικὰ τῆς πολὺπλευρης προσωπι-
κότητός του, ποὺ τὸν κατατάσσουν στὴ σειρὰ τῶν με-
γάλων παιδαγωγῶν καὶ φιλοσόφων.

«Εὖ σοι τὸ μέλλον ἔξει, ἂν τὸ παρὸν εὖ τιθῇς»
«τὸν λογισμὸν ὥσπερ ἱατρὸν ἀγαθὸν ἐπικαλεῖσθαι δεῖ
ἐν ἀνυχίᾳ βοηθόν».

«Ἐὰν καλὸν ἔχῃς σῶμα καὶ ψυχὴν κακὴν, κα-
λὴν ἔχεις ναῦν καὶ κακὸν κυβερνήτην».

«Τῶν εὐτυχῶν ἀνταγωνιστὴς ὁ φθόνος».

«Τῆς εὐτυχίας ὥσπερ ὁπώρας παρούσης ἀπολαύ-
ειν δεῖ».

«Ἄ ἂν σοι λογιζόμενον βέλτιστα, ταῦτα τοῖς
ἔργοις ἐπιτέλει».

«Προαιρετέον μέτριον μετὰ δικαιοσύνης μᾶλλον
ἢ μέγαν πλοῦτον μετ' ἀδικίας».

«Ὡν τὰς δόξας ζηλοῦς, τούτων καὶ τὰ ἀγαθὰ
πράξης».

«Τῷ μὲν τρόπῳ γίγνου φιλιπροσῆγορος τῷ δὲ
λόγῳ εὐπροσῆγορος».

«Οἱ γὰρ πολλοὶ τὴν μὲν ἀληθειάν ἀγνοοῦσι, πρὸς
δὲ τὴν δόξαν ἀποβλέπουσιν».

«Τὸ γὰρ ἄκαιρον πανταχοῦ λυτηρόν».

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΖΑΣ

Ἡ νέα ἀγωγή ἔχει ὀλιγωτέρους ἀντιπάλους
ἀπὸ ἄλλοτε. ἔχει πολὺ περισσοτέρους φίλους
καὶ γι' αὐτό, χωρὶς ἀμφιβολία, διατρέχει με-
γάλο κίνδυνο.

R. COUSINET

ΤΑ ΒΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΟΥ

ΣΤΡΑΤΟΥ ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΗ

Μετεκπαιδευόμενον διδασκάλου

Όταν χρησιμοποιούμε τον δρο βιώματα πρέπει μ' αυτόν να εννοούμε τις διάφορες ψυχοδυναμίες, που γεμίζουν τον εσωτερικό μας κόσμο, με ισχυρές εντυπώσεις, οι οποίες από της γενέσεώς των και με την πάροδον του χρόνου, μορφοποιούνται από τον μηχανισμό του Έγώ, σε δυναμισμό σθενήματα διαφόρων ειδών, δηλαδή ωραιολατρικά, διανοητικά, ήθικά, κοινωνικά κ.λ.π. έφ' όσον βέβαια το βίωμα, προήλθε από βουλευτική μας ενέργεια και συνωδεύετο από ανάλογον συναίσθημα.

Μια οποιαδήποτε τέτοια εμπειρία, στην οποίαν το Έγώ μας συμμετείχε ενεργώς, αποτελεί βίωμα. Από την πιο απλή ευχαρίστησι ως τον άκρατον ένθουσιασμόν κι από την πιο άβρην κι αθέβαια μελαγχολία, ως τον σπαραξικάρδιο πόνο, το άβάσταγον άλγος, κλιμακώνονται τα βιώματα από πλευράς έντάσεως, σε μια άνελεγκτικώς ύψοδρομούσα κλίμακα.

Ανάλογως του βαθμού της συμμετοχής κατά το δυνατόν περισσοτέρων ψυχικών μας λειτουργιών, οι οποίες σε μια αυστηρή συνήφανσι άπαρτίζουν την πολλαπλή κι αδιάσπαστη δλότητα του Έγώ μας, στη βίωσι μιας καταστάσεως, ένός γεγονότος, που άφορά είτε στον περιβάλλοντα ήμιας κόσμο είτε υποκειμενικές καταστάσεις μας, το γεννώμενο βίωμα, χαρακτηρίζει Α ή Β βαθμού έντασις.

Ακριβώς δέ, ή έντασις αυτή, προεξοφλεί την διάρκεια ή και την μονιμότητά των βιωμάτων, τα όποια, και από της έπόψεως αυτής, διαιρούνται σε δυό κατηγορίες: α) άσθενή και β) ισχυρά.

Άλλ' έφ' όσον το βίωμα χαρακτηρίζει ή διάρκεια, τότε άποκτά τουτό περισσότερη σημασία για την Παιδαγωγική Ψυχολογία, σάν ψυχολογικό άποτοκον εμπειρίας, σάν ένα τετελεσμένο ψυχικόν γεγονός, το όποιο προήλθε από την συνάφεια του Έγώ, με τις ποικίλες επιδράσεις του έξωτερικού κόσμου, που τον άπαρτίζει ή Φύσις με την άπειράριθμη ποικιλία και συνθετικότητα της και ο Κοινωνικός βίος, με την πολυειδή όργάνωσι και πλοκή του.

Τό βίωμα, λοιπόν, νοείται σάν σχέσις έπαφής του άτομικού, Έγώ, τις δυό παραπάνω πηγές, όθεν άντλούμε κάθε εμπειρία μας.

Από την άποψι αυτή, το βίωμα, μόλις εμφανισθί, σχηματοποιείται όριστικά και λαμβάνει πλέον τη μορφή και άποκτά τον χαρακτήρα ένός δυναμισμού παραγωγός, ό όποιος ρυθμίζει ένσυνείδητα ή ένσυνείδητα κατ' άναλογίαν προς αυτό, τις περαιτέρω ενέργειες και δράσεις του άτόμου, μετά στο Φυσικό και κοινωνικό του περιέχον.

Κι' έφ' όσον κάνουμε λόγο για κάποιο δυναμισμό που άπτοεγκλείει κάθε βίωμα, άκόμα και πώς γίνεται αυτό ρυθμιστικός, κανονιστικός παράγων, που άναλογεί προς αυτό τις περαιτέρω σχέσεις του άτόμου με το φυσικοκοινωνικό του περιβάλλον, έξυπακούεται ότι

το βίωμα διακρίνει ή ποιότης. Δυνατόν δηλαδή να μάς παρωθή, ανάλόγως της ποιότητός του, προς λογίων κατευθύνσεις ήτοι προς τον ιδανικό κόσμο, προς άνώτερες σφαίρες προς μια οποιαδήποτε ήθικο-λογική δεοντολογία ή σ' ένα κλίμα νοσηρής νοτροπίας να μάς όδηγή.

Όπωσδήποτε πάντως τα βιώματα, προκαθορίζουν και συμβάλλουν τα μέγιστα στην Α και Β τροπή, στο γενικό προσανατολισμό του ψυχικού μηχανισμού του Έγώ μας.

Είναι φανερό, άκόμα, πώς το βίωμα ύφίσταται την επίδραση της «υποκειμενικοποίησης», διότι μπροστά στην ίδια εμπειρία, λόγω διαφοράς ψυχουσνθέσεως κυρίως, δύο ή περισσότερα άτομα, λαμβάνουν διαφορετική θέσι.

Έτσι, προσπαθεί ή Χαρακτηρολογία, άνάλογα με την χαρακτηριστική άπόκλισι του Έγώ μας, ως προανεφέρουμε, να έντάξη τους ανθρώπους σε άδρες κατηγορίες ψυχολογικών τύπων.

Την ποιότητα του βιώματος, για το έργο της άγωγής, αξιολογεί θεωρητικά ή Παιδ. Ψυχολογία, όπως την παρωθητική, την διαπλαστική κι έν γένει μορφωτική του επίδρασι, άναλαμβάνει να μεταβάλι σε πράξεις κι άρχές Ζωής, σε κανόνες συμπεριφοράς και τρόπους άτομικής και κοινωνικής άγωγής, σε άγαθές πρό πάντων έξεις, ή Έφηρμοσμένη Παιδαγωγική και μάλιστα ή Ειδική Διδακτική.

Έτσι το έργο του σχολείου, έκλαμβάνεται σάν μια διαρκής συστηματική, έμμέθοδος προσπάθεια γενέσεως και μονιμοποίησης πολλών, ισχυρών—για ν' άντέξουν στην καταλυτική δύναμι του χρόνου ή σε άντιδρομες έξωγενείς επιδράσεις—και ποιοτικώς εύεργετικών για τη μόρφωσι των μαθητών βιωμάτων, όποτε φθάνουμε σταδιακώς στην τελολογία του άπωτέρου σκοπού άγωγής, που τόσο άφηρημένα και συνοπτικά (δέν γίνεται βέβαια κι άλλωώς) διατυπώνεται μέσα στο Άναλυτικό Πρόγραμμα μαθημάτων.

Κι αυτή ή προσπάθεια του διδάσκοντος είναι άξιολογικά ύψηλό και δύσκολο, τεχνικώς, έργο έφ' όσον άποβλέπει σε μια προκαθορισμένης μορφής δι-αφοροποίησι και καλλιέργεια του νεαρού ανθρώπου που γεννιέται με ένστικτώδεις παρορμήσεις και υποφώσκουσα τη δυνατότητα έξελίξεως σε λογικό δν.

Πρόκειται για μια μεθοδική προσπάθεια για ένα σύντομο τεχνητό ύπερκερασμό του πρωτογονισμού και μιάν άβίαστη μεταφορά του μαθητού στο πολιτιστικό δυναμικό, του σημερινού ανθρώπου.

Δηλαδή με τα «γράμματα» που νοούνται σάν μέ-μεσα άγωγής κυρίως, έπεμβαίνουμε ένσυνείδητα κι έπιστημονικά, για να έξευγενίσουμε την ένδιάθετη τά-σι του ανθρώπου, να μείνι σε απλά, ή άκριβέστερα φυ-σικά μοτίβα Ζωής, όπου ο άνθρωπος κινείται, ενεργεί, δρᾷ άτομιστικά, με συγκεκριμένη σκέψι και με συγκεκριμένα πρόσωπα και πράγματα ένός βιολογικού πε-δίου, ύλοκόσμου.

Τοῦ παρέχουμε τὴν δυνατότητα, νὰ ἀρθῇ ἀβίαστα στὸ ὕψος τῆς ἀφηρημένης—ποῦ εἶναι καὶ ἀνώτερα μορφή—Ζωῆς, ὅπου σιγά—σιγά, ὑπερβάλλονται τὰ συγκεκριμένα, μὲ τὴν συμβουλοποίησι ὠρισμένης ἡλεγγμένης γιὰ τὸ κύρος τῆς, κληρονομημένης ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους μας ἐμπειρίας, μὲ ὠρισμένες ὑπερατομικὲς ἀξίες.

Τὰ ἀφηρημένα σχήματα, κανόνες, ἀξίες, σύμβολα, ἀρχές Ζωῆς, ἀποτελοῦν ἓνα ἁρμονικὸ πλέγμα τοῦ διανοουμένου πλέον ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος σκέπτεται, ἐνεργεῖ, δρᾷ μὲ κρίσεις, συλλογισμούς, ἔννοιες, ἀφαιρέσεις, συνθέσεις καὶ ἄλλα τέτοια λογικὰ μορφώματα. "Όλα αὐτά, παρέχονται ὑπὸ τύπον δοκιμασμένου συνταγολογίου καὶ ἀποτελοῦν τὶς λεγόμενες ἀ π ὅ λ υ τ ε ς ἀ ξ ί ε ς .

Ἐδῶ—κατὰ τὰ διδάγματα τῆς Λειτουργίας Ψυχολογίας—ἔχει νὰ διεξάγῃ ὁ διδάσκων ἓνα θέβαιο ἀγῶνα, προσέχοντας πολὺ δυὸ βασικώτατες λειτουργικότητες τοῦ παιδιοῦ, τὸν ἐ γ ω κ ε ν τ ρ ι σ μ ὁ καὶ τὸν σ υ γ κ ρ ι τ ι σ μ ὁ του, ποὺ χάρις στὴν πρώτη τὸ παιδικὸ Ἐγὼ δεσπόζει κυριαρχικὰ, προβάλλεται καὶ διαποτίζει τὸ κάθε τι ἔξω ἀπ' αὐτὸ μὲ τὴν οὐσία του καὶ χάρις στὴ δεύτερη, ἡ γενικὴ ἀντίληψι τοῦ παιδιοῦ, εἶναι κλεισμένη μέσα σὲ καθολικοὺς κύκλους.

Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει, ἡ διδακτικὴ προσπάθεια τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου, καθίσταται δυσχερέστερη ὅταν τείνῃ νὰ δημιουργήσῃ ἀνθρώπους ἐμπορομένους ἀπὸ τὰ ἰδεώδη τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ καὶ στὸ σημεῖο αὐτό, τὸ βίωμα ἔχει τὴν ἐξῆς θέσι: Τὸ νὰ ζήσῃ ὁ διδάσκων αὐτὸ τὸ θεῖο περιεχόμενον τοῦ πολιτισμοῦ μας, ἀκόμα καὶ νὰ τὸ μετουσιώσῃ σὲ βιώματα στὰ παιδιά, εἶναι δύσκολη ὑπόθεσι.

Μοῦ φαίνεται, πὼς παρακάπτουμε τὴν οὐσία τῆς Ἑλληνικῆς Παιδαγωγικῆς, ὅταν δὲν ἔχουμε ἀκόμη ἐξετάσει χειροπιαστὰ τοῦτο τὸ ἐπίμαχον θέμα. Ὁ ἀπώτερος σκοπὸς τῆς ἑλληνικῆς ἀγωγῆς, πρέπει νὰ θυμίσῃ τὴν ἔννοια τοῦ Σολωμικοῦ Χ ρ έ ο υ ς .

Ἀκόμα, ὑπερπηδῶντας πάμπολλα ἐμπόδια γιὰ τὴν πραγμάτωσι τοῦ ἀπωτέρου σκοποῦ ἀγωγῆς, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι μεθοδολογικά, καθῶς: 1) ἡ ἐπιτυχία στοὺς μερικωτέρους σκοποὺς ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ὕλη ἐκάστου μαθήματος 2) ἡ κατάλληλη μέθοδος διδασκαλίας γιὰ κάθε μάθημα 3) ἡ ἁρμονικὴ σύγκλισις ὅλων τῶν ἐπὶ μέρους σκοπῶν τῶν διαφόρων διδασκομένων μαθημάτων, στὴν τελολογίαν τῆς ὅλης ἀγωγῆς κ. ἄ., μένουμε στοὺς δυὸ ἐμφύχους παράγοντες τῆς ἀγωγῆς τὸν διδάσκοντα καὶ τὸ παιδί, παράγοντες ποὺ δεσπάζουν κυρίαρχα μέσα στὸν λειτουργισμὸ τοῦ φαινομένου τῆς ἀγωγῆς.

Ὁ πρῶτος, ὁ διδάσκων, πρέπει νὰ εἶναι ἓνα δ η μ ι ο υ ρ γ η μ έ ν ο τ ε ρ ά σ τ ι ο π ν ε υ μ α τ ι κ ὸ κ ε φ ά λ α ι ο . Πολυμαθής, πολῦπει-

ρος, ἐπιστήμων παιδαγωγὸς ἐνάρετος κ.ἄ. καθὼς τὸν ἐσκιαγράφησαν οἱ θεωρητικοί.

Ἄλλ' ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὸ θέμα μας, εἶναι ὁ προβληματισμός, κατὰ πόσον ζεῖ ὁ διδάσκων αὐτὰ τὰ βιώματα ἀπὸ τὸ θεῖο περιεχόμενον τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἔχει ἐπιτύχει ἐνσυνειδήτως νὰ ἐνορχηστρώσῃ τὸ ψυχικὸ του κλίμα μὲ τὸν ἰδεατὸ κόσμον τῆς ὑψηλῆς ἁρμονίας αὐτοῦ τοῦ πολιτισμοῦ.

Τοῦτο—πιστεύω—νὰ εἶναι τὸ φλέγον πρόβλημα τῆς ἑλληνικῆς παιδαγωγικῆς. Στὴν ἀντίθετη περίπτωσι, τὰ βιώματα ποὺ προσπαθεῖ νὰ ἐγείρῃ στὶς ψυχὰς τῶν παιδιῶν, ἂν ἡ ἐργασία του δὲν στηρίζεται στὸ βάθος τῆς εἰλικρινείας, θὰ στεροῦνται βάθους, πλάτους, ἐντάσεως καὶ μονιμότητος. Κλονίζουσιν τὴν ὅλη διδακτικὴ προσπάθεια, ὅταν τὸ παιδί τοῦ Δημοτικοῦ δ ι α ι σ θ α ν θ ῇ καὶ τοῦ Γυμνασίου πλέον κ ρ ί ν η, πὼς ὁ διδάσκων συμπεριφέρεται μὲ μάσκες!!

Στὴ σχολικὴ ἀτμόσφαιρα, κυριαρχεῖ πλέον ἓνα πνεῦμα συμβατικότητος! Ἡ διδακτικὴ προσπάθεια, δὲν συνδέεται ἀρραγῶς μὲ τὴν ὑπόλοιπὴ Ζωή, κατὰ ποὺ εἶναι βασικὴ παιδαγωγικὴ ἀπαιτήσις!

Τὸ σχολεῖο, ἐκλαβάνεται ἀπὸ τὸν μαθητὴ σὰν κάποιος γῶρος ξεχωριστὸς ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμον, ὅπου ὅλα τὰ σχολικὰ βιώματα μέλλει νὰ ζήσουν, ὅσο διαρκεῖ ἡ διδακτικὴ ὥρα ἢ τὸ σχολικὸ ἔτος καὶ εἶναι ὅλα νεκρὸ κεφάλαιο, μὴ χρησιμοποίησιμο στὴ κοινωνικὴ Ζωή.

Τὸ κακὸ διογκοῦται, ἐξ ἄλλου, ἀπὸ τὴν ἀδεξιότητα ἡμῶν τῶν διδασκόντων, θραύοντας τὰ δεσμὰ τοῦ θερμοπαλισμοῦ καὶ θεωρητισμοῦ, νὰ κάνουμε ἀναφορὰ κάθε διδακτικῆς ἐμπειρίας, στὸ πεδίο τῆς Ζωντανῆς κοινωνικῆς Ζωῆς.

Διδακτικῶς, ἀποτυγχάνουμε Ψυχολογικῶς δι-
χάζουμε τὴ προσωπικότητα τοῦ παιδιοῦ, τὸ κάνουμε νὰ διπροσωπῇ καὶ ποτέ του νὰ μὴ καταξιῶνῃ τὴ σχολικὴ ἐργασία.

Συμπερασματικά, καταλήγουμε στὸ γεγονός, ὅτι ὁ διδάσκων πρέπει πρῶτος νὰ ἔχῃ ζήσει καὶ μετουσιώσῃ σὲ ἀρχές του, τὰ βιώματα ποὺ θὰ προσπαθήσῃ νὰ γεννήσῃ στὶς ψυχὰς τῶν μαθητῶν του. Ἀλλοῦως ἡ διδακτικὴ του ἐργασία, θάβῃ συμβατικὴ ἐνέργεια, πρόσκαιρη, ἀθέβαιη, ἐπιπόλαια, ἀμφίβολη ἂν μὴ καὶ ἀρνητικὴ.

Ἐρχόμαστε τώρα στὸ παιδί. Ἄν τύχῃ νὰ τοῦ γεννηθῶν πολλὰ βιώματα στὸ σχολικὸ του βίον, αὐτὸ δὲν φτάνει. Πρέπει νὰ κινῆται συνεχῶς μέσα στὸ ἴδιο κλίμα. Ἔτσι μονάχα μονιμοποιῶνται τὰ βιώματα τοῦ σχολικοῦ βίου. Αὐτὸ δὲν γίνεται. Συχνὰ βλέπουμε πὼς τὸ παιδί μεταφέρει ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ σχολ. βίου τὰ βιώματά του, στὴν οἰκογενειακὴ καὶ κοινωνικὴ ζωή, ὅπου ζεῖ ἄλλα ἀντίρροπα ποὺ ἀντὶ νὰ ἐξανθρωπίζουσιν, ἐκφραυλίζουσιν. Συγκρούονται πρὸς ἄλληλα, ὑποφέρει τὸ παιδί ἀπὸ τὶς συγκρούσεις αὐτές, μάλιστα ὁ ἔρρηθος μὲ τὶς ὠλοκληρωμένες λογικὲς λειτουργίες.

Χωρὶς συζήτησι, καταστρέφεται ὅλη ἡ διδακτικὴ προσπάθεια τοῦ σχολείου, ἀφοῦ οἱ συγκρούσεις αὐτές, ἀφήσουν στὴ ψυχὴ ἀναμφισβήτητους ἠθικοὺς κλονισμούς, νευρώσεις καὶ ψυχικὰ τραύματα.

Γι' αὐτὸ ἡ ἀξία συνεργασίας σχολείου οἰκογενείας καθίσταται λίαν ἐπιβεβλημένη.

Σημ. Παράλληλα μὲ τὶς λογικὲς ἀπόλυτες ἀξίες, ἐννοοῦμε τὶς ἠθικὰς καὶ πνευματικὰς. Ἀπὸ τὶς κατευθύνσεις τῆς συγχρόνου Παιδαγωγικῆς ποὺ συγκεκριλοῦνται στὶς παρακάτω «Σχολές» 1) *Φυσιολογική* (Στωϊκοί - Ρουσσώ - Ἐλεν Κέϋ). 2) *Κοινωνιολογική* (Dürkheim, Natorp, Ktiek καὶ ἀπὸ τὸν Ἀμερ. κανὼν Z. Dewey καὶ 3) *Ἀξιολογική* (Kerschente iner - Spranger) προσωπικὰ βρὶσχομεν περισσότερες ἀλήθειαι στὴν Ἀξιολογική, ἡ ὁποία καὶ διακηρύσσει τὴν ἀρχὴν μεταδόσεως τέτοιων ἀξιών.

Ἀλλὰ πῶς τότε τὰ διώματα τοῦ σχολικοῦ βίου, πού γεννήθησαν ὕστερα ἀπὸ μεθοδική διδακτικὴ ἐργασία, θὰ κρατήσουν τὸ παιδί αἰχμάλωτο τοῦ μεγαλείου των καὶ θὰ καταστοῦν σημεῖα ἀφέσεως γιὰ τὴ μελλοντική ζωὴ του; Γιατὶ πρέπει νὰ εἰποῦμε πῶς τὰ διώματα τῶν 5 πρώτων παιδικῶν ἡλικιῶν, φωλιάζουν μέσα στὴ ψυχὴ, σὰν ἀπέθαντες ἐντυπώσεις, ὡς ἐταριχευμένοι νεκροί.

Ποῶς ἀπὸ μᾶς δὲν ἔχει ζήσει τέτοια ἐντονα διώματα ἀπὸ τὸν σχολικὸ τοῦ βίου; Τὸ παιδί, εἶναι πάνω στὸν ὄργασμὸ τοῦ «εἰδέναι» καὶ μέσα στὰ διώματα τῆς παιδικῆς ἡλικίας κυοφορεῖται τὸ αὐριανὸ «πιστεῦν» του διὰ τὴν θὰ μὴ σὰν μεγάλος μέσα στὴν κοινωνία.

Πρωταρχικὸ μέλημα ἡμῶν τῶν διδασκόντων, τὸ πνευματικὸ μας ἀνέβασμα μὲ συνεχῆ μελέτη καὶ ἐμβάθυνσι στὰ μεγάλα πνευματικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα. Πρέπει ν' ἀποκτήσουμε στὴ σκέψι μιὰ καλλιτεχνικὴ εὐαισθησία γιὰ νὰ μπορῇ αὐτὴ νὰ εἰσχωρῇ ἐπιτυχῶς καὶ βαθύτερα στὴ μέθεξι καὶ στὴ δίωσι τῆς πεμπτοσύνης τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Τότε μόνον ἡ διδακτικὴ μας προσπάθεια θὰ πάλλεται ἀπὸ τοὺς κραδασμοὺς τῆς Ἀλήθειας καὶ ἀπὸ τὴ γνήσια συγκίνησι τῆς Ἀγάπης μας πρὸς τὰ παιδιά τοῦ ἔθνους μας.

Ἵστερα, ἀνάγκη νὰ φωτίζουμε τοὺς γονεῖς πάνω στὰ παιδευτικὰ προβλήματα καὶ στὴν πρέπουσα ἀπέναντι τῶν παιδιῶν τὴν διαγωγή καὶ συμπεριφορὰ τους. Ἀκόμα, ν' ἀπαλλάξουμε τὴν διδακτικὴ ἐργασία ἀπὸ τὸν βερμπλισμὸ καὶ τὸν θεωρητισμὸ, μόνιμα κατὰ τῆς ἑλληνικῆς εκπαιδευτικῆς πράξεως. Κάθε παιδευτικὴ μας ἐνέργεια, ἀκόμα καὶ τὸ ἀπλὸ βλέμμα μας νὰ ἐγκυμονῇ τὴν ἀρχὴ τῆς προδιαγεγραμμένης σκοπιμότητος καὶ ν' ἀποβλέπῃ σ' ἓνα μερικὸ τέλος ἀγωγῆς. Τίποτα νὰ μὴ γίνεται στὴν τύχη, χωρὶς προγραμματισμὸ. Τέλος, νὰ παρακολουθοῦμε τὴν ἐξέλιξι τῆς μεθόδολογίας τῆς Ἐπιστήμης μας, ἡ ὁποία δὲν εἶναι μῆτε θεατρικὸ σκηνικόν, μῆτε διακοσμητικὸ στοιχεῖον, μῆτε φρενὸ διάγραμμα πού ἀκολουθεῖ ὁ ξηρὸς λόγος μιᾶς τυπικῆς, σταδιακῆς διδασκαλίας—καθὼς φαντάζομαι μερικοὶ ἀμήντοι στὰ παιδαγωγικά ζητήματα—παρὰ εἶναι αὐτὴ μόνον, νὰ μᾶς γεννήσῃ ἓνα αἰσθημασιγουργιᾶς, πὼς αὐτὸ πού κάνουμε μέσα στὴ σχολικὴ τάξι, θὰ ἔχη ἢ πρέπει ν' ἔχη τὸ Ἀποτέλεσμα. Αὐτὴ, ἄλλωστε, εἶναι ἡ βαθύτερη συνέπεια κάθε Ἐπιστήμης.

Εἶδη βιωμάτων.

Τὰ διώματα τοῦ σχολικοῦ βίου, ἀπορρέουν—καθὼς εἶπαμε—ἀπὸ τὴ γενικὴ διδακτικὴ μας προσπάθεια, νὰ περάσουμε τὸ μαθητὴ ἀπὸ τὸ κλίμα τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς, στὴ σφαῖρα τῆς παρούσης κοινωνικῆς ζωῆς καὶ ἀκόμα στὴ σφαῖρα τῶν ἰδανικῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι, ἡ ἐπιδιώξις τῆς ἀγωγῆς, πρέπει νὰ εἶναι ἀξιολογικὴ, δηλαδὴ ν' ἀποβλέπῃ στὸ νὰ οἰκειοποιηθῇ ὁ μαθητὴς ὀρισμένους δεδοκιμασμένους, κα-

θολικοῦ κύρους λογικὰς σχέσεις καὶ ἠθικὰς ἀξίες, (*) χωρὶς φυσικὰ νὰ παραμελοῦμε καὶ τὴ μετάδοσι πρακτικῶν δεξιοτήτων, ἀφοῦ μάλιστα ζοῦμε τὴν ἐποχὴ τῆς τεχνικῆς καὶ τοῦ ὅμοῦ πραγματισμοῦ.

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὶς ἀρχὰς αὐτὰς, τὰ διώματα πρέπει νὰ κεφαλαιωθοῦν, στὶς παρακάτω κατηγορίες:

- 1) Θρησκευτικὰ
- 2) Ἠθικὰ Φρονηματιστικὰ
- 3) Κοινωνικὰ
- 4) Αἰσθητικὰ ἢ Καλλιτεχνικὰ
- 5) Ἐπιστημονικὰ ἢ Ἐρευνητικὰ
- 6) Χρηστικὰ ἢ Ὀφελιμιστικὰ ἢ Πραγματιστικὰ

Οἱ πρώτες τρεῖς κατηγορίες διωμάτων, γεννῶνται ἀπὸ τὴν μετάδοσι γνώσεων ἐλημμένων ἀπὸ τὶς περιοχὰς τῶν καλουμένων φρονηματιστικῶν μαθημάτων (Θρησκευτικὰ, Ἱστορία, Νεολληνικά, Ἀγωγή Πολίτου κ.λ.) καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάλογη ἀτμόσφαιρα τοῦ σχολικοῦ βίου πού ζοῦν οἱ μαθηταί, ὀργανωμένοι σὲ ομάδες κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης (Κατηχητικὸ σχολεῖο, Ἐρ. Σταυρὸς Νεότητος, Σχολικοὶ συνεταιρισμοί, ἐκδρομαὶ κ.τ.τ.) Ὅλες οἱ σχετικὲς φρονηματιστικὲς πηγές, πρέπει νὰ γεννοῦν ἰσχυρὰ διώματα περὶ τὸ Θεῖον τὸ Ἠθὸς καὶ τὸν Λόγον, τρεῖς χαρακτηριστικὰς, ὡς ποῦμε, ιδιότητες τοῦ homo sapiens καθὼς εἶναι ὁ ιδεώδης τύπος ἀνθρώπου ἀνωτέρω πολιτισμῶν. (*)

Τὰ αἰσθητικὰ διώματα, θὰ γεννῶνται ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν στοιχείων ἀπὸ τὶς καλὰς τέχνες, τὴ λογοτεχνία, ἰδίως τὸν λυρικό καὶ ἐπικολυρικό ποιητικὸ λόγον, Σωματικὴ Ἀγωγή, Χοροὺς, Πατριδογνωσία, ἐκδρομὰς, σχολικὸ ἀθλητισμὸ, ἐπιδειξις, σχολικὰς ἐορτὰς, σχολ. θεατρικὰς παραστάσεις, κινηματογραφικὰς προβολὰς κ.τ.τ. θὰ πρέπει δέ, νὰ θεραπεύουν τὴν ἐννοια Κάλους, τετάρτη ιδιότητα τοῦ σοφοῦ καὶ λογικευομένου ἀνθρώπου. Τὰ ἐπιστημονικὰ γεννῶνται ἀπὸ τὶς ἐπιστημονικὰς γνώσεις καὶ θεραπεύουν κυριώτερα τὸν λόγον. Τὰ ὀφελιμιστικὰ, προκύπτουν ἀπὸ τὰ Φυσιογνωστικὰ μαθήματα, τὶς ἐργαστηριακὰς ἐνασχολήσεις τῶν μαθητῶν, καλλιέργεια σχολικοῦ κήπου, ἀτομικὰς καὶ ὁμαδικὰς ἐργασίας, κ.λ.π. ἀποβλέπουν δὲ στὴ γένεσι ποικίλων πρακτικῶν διαφερόντων καὶ δεξιοτήτων, οἱ ὁποῖες χαρακτηρίζουν τὸν τύπον τοῦ homo Faber δηλαδὴ τοῦ ἀνθρώπου τῆς πράξεως, τῆς ἐργασίας, καθὼς εἶναι ὁ σημερινὸς ἀνθρώπος τῆς μηχανῆς, τοῦ ἐργοστασίου.

Ὁ συγκερασμὸς, ἡ συγχώνευσις, ἡ ἐναρμόνισις μᾶλλον τῶν θεωρητικῶν καὶ θετικῶν, ὡς ποῦμε, διωμάτων, εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ δυσκολότερα ἐργα τοῦ παιδαγωγοῦ, ἰδιαιτέρο θέμα πρὸς ἀνάπτυξιν, γιὰ τὸ ὁποῖον τώρα δὲν θὰ μιλήσουμε. Πάντως, ἔτσι δημιουργοῦμε ὁλοκληρωμένους προσωπικότητες, ἀνθρώπους ἡνιχὰ

Σημ. Βλ. Κ. Δημητροπούλου: Βίωσις, προσωπικότης κ.λ. Τόπος 1939 σελ. 85 ἔνθα: «Das reis der Merte ist die Heimat des Leistungs menscgen ἦτοι, τὸ κράτος τῶν ἀξιών, εἶναι ἡ ὁλόθερη πατρίς τοῦ δημιουργικοῦ ἀνθρώπου. (Ἀπὸ τὸ σύγγραμμα τοῦ Max. Dessoir: Aesthetik und algemeine Kunst Wissens chaft. Στουτγάρδη 1923 σελ. 429.

* Βλέπε H. Bergson: Ἐπίσης βλέπε σύγγραμμα τοῦ Στουτ μὴ καθηγητοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν κ. Κ. Σπεταιέρη «Ὀντολογία καὶ Φιλοσοφία τῆς ὑπάρξεως».

Ἡ κοινωνιολογικὴ μόρφωσις καὶ ἐπιμόρφωσις τοῦ διδασκάλου

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥΛΗ, Διδασκάλου

Ἔργον τοῦ θεωρητικοῦ παιδαγωγοῦ εἶναι, ἡ μελέτη τῶν διαφορῶν προβλημάτων τῆς ἀγωγῆς, ἥτις πολλάκις μάλιστα γίνεται ἀφ' ὑψηλοῦ, καὶ ἡ ἐκ τῆς μελέτης αὐτῆς ἐξαγωγή διαφορῶν θεωριῶν, μεθόδων, κανόνων καὶ παραγγελμάτων, ὧν ἡ ἐφαρμογὴ ἐν τῇ πράξει, θὰ ἐπιφέρῃ τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα, τουτέστιν τὴν ἐπίτευξιν τοῦ γενικοῦ σκοποῦ αὐτῆς.

Ἔργον τοῦ διδασκάλου εἶναι, ἡ ἐνδελεχὴς μελέτη τῶν πορισμάτων αὐτῶν καὶ ἡ πιστὴ ἐφαρμογὴ τῶν, κατὰ τὴν ἀσκήσιν τοῦ παιδευτικοῦ τοῦ ἔργου, ἵνα πραγματοποιηθῇ ἵνα ἐν τῇ κυριολογίᾳ λάβῃ σάρκα καὶ ὅστα, ὁ ἀρχικῶς τεθεὶς γενικὸς σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς.

Πέραν τοῦ ἔργου τοῦ ὅμως αὐτοῦ, προβάλλει ὡς ἐπιβεβλημένον καθήκον εἰς αὐτόν: α) ἡ συναγωγή τῶν ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς, τῶν ἀρχῶν, μεθόδων καὶ παραγγελμάτων τῆς ἐπιστήμης τῆς ἀγωγῆς ἀποτελεσμάτων, β) ἡ μελέτη αὐτῶν καὶ γ) ἡ ἀνακοίνωσις τῶν παρατηρήσεών του, ἐπὶ τῶν διαφορῶν καταστάσεων καὶ ἀντιδράσεων, αἵτινες ἔλαβον χώραν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐξελλξεως τοῦ παιδευτικοῦ τοῦ ἔργου καθότι αὐτὸς καὶ μόνον ἔχει ἄμεσον ἀντίληψιν αὐτῶν. Δίδει ἔτσι τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας εἰς τοὺς θεωρητικούς τῆς ἀγωγῆς, ἅμα δὲ καὶ τὰς προσωπικὰς του γνώμας καὶ κρίσεις, συμβάλλων τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνοδὸν τῆς κρατούσης παιδευτικῆς καταστάσεως.

Ἐκ τῆς ἀντιλήψεως ταύτης ὁρμώμενος, ἀπτομαί τῆς ἐξετάσεως τοῦ ἐπιγραφομένου θέματος «τῆς κοινωνιολογικῆς μόρφώσεως καὶ ἐπιμορφώσεως τοῦ διδασκάλου», μὲ τὸν ὁποῖον μάλιστα δὲν ἔχει ἀσχοληθῇ, κατὰ τὴν γνώμην μου, ὅσον ἔπρεπε ἡ θεωρία τῆς ἀγωγῆς, ἐκφράζων τὰς ἐκ τῆς σχετικῆς μελέτης καὶ πείρας, προσωπικὰς μου ἀντιλήψεις καὶ σκέψεις.

φρονούντες ἀλλὰ καὶ δυναμένους νὰ παλαίσουν γὰρ νὰ κερδήσουν τὴ ζωὴ στὰ σημερινὰ πρακτικὰ πεδία τῆς.

Αὐτὸς δ' ἐπιτυχὴς συγκερασμός, πού συζητεῖται χρόνια καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας γίνεται ἡ πρώτη σοβαρὴ προσπάθεια, θὰ πρέπει νὰ ἀπαλύνῃ τὴν δξύτητα τοῦ παιδαγωγοῦ προβλήματος ἔαν δηλαδὴ ἡ ἀγωγὴ πρέπει νὰ εἶναι τεχνικὴ ἢ θεωρητικὴ, ἀτομοκρατικὴ ἢ κοινωνιοκρατικὴ.

Τέλος, τὰ διώματα τοῦ σχολικοῦ βίου, νομίζουμε εἶναι ἓνα μεγάλο καὶ σοβαρὸ θέμα, πού πρέπει νὰ τὸ ἀντιμετωπίσουμε ὅλοι, δηλαδὴ οἱ θεωρητικοὶ μας, οἱ Ἐπιθεωρηταί, ἡ Πολιτεία.

Στὰ διώματα τοῦ σχολικοῦ βίου, τοποθετοῦμε τὴν οὐσιαστικὴν βάση καθὲς ἐκπαιδευτικῆς προσπάθειας καὶ ὅχι, στήν ἀπλὴ μετάδοσι ἀφηρημένων, ξηρῶν γνώσεων, πού μοιάζουν μόνον μὲ ὠχρὰ φύλλα τοῦ Φθινοπώρου, πού τὰ στροβιλίζει ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὁ κάθε ἄνεμος.

Ἐπελήφθην τῆς ἐξετάσεως τοῦ ἀνωτέρου θέματος, αἰσθανόμενος τοῦτο ὡς ἐσωτερικὴν ἀνάγκην, ἐκπηγάζουσιν ἀπὸ τοὺς ἐξῆς κυρίως λόγους.

Εἶναι παραδεδομένον ὅτι: «ὁ γενικώτερος ὁ εὐρύτερος σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶναι, ἡ συστηματικὴ ἐνταξίς, ἡ ἐνωμάτως τῆς νέας γενεᾶς εἰς τὸ κοινωνικὸν σύνολον ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ζῇ». Κύριον θέμα τῆς ἀγωγῆς κατὰ τὸν Ἐρβαστον εἶναι «νὰ μεταβιβάσῃ αὐτῇ, τὴν ἐν τῇ παρουσίᾳ κοινωνίαν ἠθικὴν δύναμιν, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πολιτιστικὰ ἀγαθὰ, ἐπὶ τῶν ὁποίων αὐτὴ ἐρείδεται εἰς τὴν νεολαίαν».

Εἶναι γενικῶς παραδεδομένον ὅτι, ὅχι μόνον τὸ παιδί ἀλλὰ κάθε ἄνθρωπος, μικρὸς ἢ μέγας μορφωμένος ἢ ἀμόρφωτος, ἄνδρας ἢ γυναῖκα, ὑφίσταται εἰς ἀνάλογον βαθμὸν τὴν ἐπίδρασιν τῆς κοινωνίας ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας ζῇ.

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι, ἡ διαμόρφωσις καὶ ἡ ἐξέλιξις τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου συντελεῖται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ βίου του.

Ἰδιαιτέρως ὅμως κατὰ τὴν παιδικὴν καὶ ἐφηβικὴν τοῦ ἡλικίαν, συντελεῖται ἡ ἐνταξίς του εἰς τοὺς κόλπους τῆς κοινωνίας καὶ ἡ προσαρμογὴ τοῦ Ἐγῶ του ἀπέναντι αὐτῆς. Λαμβάνει οὗτος κατὰ τὰς περιόδους αὐτάς, μίαν θέσιν καὶ μίαν στάσιν ἀπέναντι αὐτῆς. Ἀπαραίτητος τυγχάνει ὁθεν, ἡ χειραγωγία του κατὰ τὰς ἐν λόγῳ περιόδους τοῦ βίου του. Κατὰ τὴν ἐφηβικὴν τοῦ περιόδου μάλιστα κατὰ τὴν ὁποίαν διέρχεται ὁ νέος μίαν ἐσωτερικὴν κρίσιν, χαρακτηριζομένης ὑπὸ τῶν ψυχολόγων ὡς φυσιολογικῆς, παρὰ ταῦτα ὅμως δὲν παύει νὰ εἶναι κρίσις, εἶναι πλέον ἢ ἀπαραίτητος ἡ χειρονομία αὐτῇ.

Ἐπίσης εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν αὐτὴν περίοδον, παρατηροῦνται τεράστια κοινωνικὰ μεταλλάγαι—σύνδρομον φαινόμενον κάθε πολέμου—συγκρούσεις καὶ ποικίλαι ἀντινομίαι, κλονισμοὶ ἠθικῶν ἀξιών καὶ διασαλεύσεις ἀκαταλύτων κοινωνικῶν θεσμῶν. Ἐχουν οὕτω ἀνάγκην χειραγωγίας ὅχι μόνον οἱ μικρότερας ἡλικίας ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ οἱ μεγαλύτερας, διὰ τὸν ὀρθὸν κοινωνικὸν των προσανατολισμόν.

Εἰς τὴν σημερινὴν κοινωνίαν αἱ διαφοροὶ σχέσεις καὶ ἀλληλεπιδράσεις, τῶν διαφορῶν ἀτόμων καὶ τῶν διαφορῶν ὁμάδων καὶ αἱ ἀλληλοσυγκρούσεις των, ἠϋξήθησαν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, εἰς τρόπον ὥστε «πολλάκις νὰ ἀδυνατῇ νὰ συλλάβῃ κανεὶς οὔτε τὰ ἐλαττήρια, οὔτε τὰς ἐπιδιώξεις τοῦ κοινωνικοῦ πνεύματος. Εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς ἀτμοσφαίρας αὐτῆς μεγάλως συνετέλεσαν βεβαίως, οἱ ἐπὶ τοῦ ὕλικου τομέως πολιτιστικαὶ ἐπιτεύξεις τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἐξάπλωσις τοῦ τύπου, τοῦ ραδιοφώνου, τῶν διαφορῶν συγκοινωνικῶν μέσων, τοῦ κινηματογράφου κλπ. Οὕτω πάσης φύσεως καὶ προελεύσεως, ιδέαι, δοξασία καὶ ἀλήψεις, διαφορῶν θρησκευτικῶν αἰρέσεων, ἀναγόμε-

ναι εις διάφορα δόγματα τῆς θρησκείας ἐπαναστατικῶν κοινωνικῶν θεωριῶν καὶ κοσμοθεωριῶν, καὶ ποικίλων ἠθικῶν διαστροφῶν, καθημερινῶς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κοινωνίαν διασπείροντας, ἀποσκοποῦσαι εἰς τὴν διασάλευσιν τῶν ἔθνικων, ἠθικῶν, θρησκευτικῶν καὶ πνευματικῶν τῆς θεμελίων, ἐπάνω εἰς τὰ ὁποῖα στηρίζομένη αὕτη, ἐπέζησε καὶ ἐμεγαλοῦργησε ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας ὁλοκλήρους.

Τὰ ἀνωτέρω δὲν εἶναι φιλολογία εἶναι πραγματικότης πού τὴν συναντᾷ κανεὶς σὲ κάθε του βῆμα πλησίον εἰς τὸ σχολεῖο ἢ λίγο πῦρ πέρα ἀπ' αὐτὸ εἶναι τὸ σπῆτι τοῦ χιλιαστοῦ, τοῦ εὐαγγελιστοῦ, τοῦ παντὸς εἶδους διαφωτιστοῦ. Ἡ ἐφημερίδα θὰ γράψῃ μὲ μεγάλους μάλιστα τίτλους καὶ θὰ σχολιάσῃ, ἀνηθικούς πράξεις ἐν στενοτάτῃ καὶ εὐρυτάτῃ ἐννοίᾳ, προσώπων πού ἡ λαϊκὴ ἀντίληψις τὰ ἔχει ταυτίσει μὲ πρόσωπα ἁγίων.

Ὁ διδάσκαλος ἐξ αὐτῆς τῆς πραγματικότητος, δὲν πρέπει ἀλλὰ καὶ δὲν δύναται νὰ μείνῃ ἀπαθής, οὔτε κλεισμένος μέσα εἰς τὴν αἰθουσαν τῆς διδασκαλίας του, οὔτε καὶ μέσα εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Ἰδιαιτέρως τοῦ διδασκάλου τῆς ὑπαίθρου ἡ κοινωνικὴ προβολὴ πάντοτε ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, εἶναι πλέον ἢ ἀπαραίτητος. Τὸ ἀπαιτεῖ ἡ ἰδίᾳ ἡ κοινωνία, τὸ ἀπαιτοῦν οἱ ἴδιοι οἱ μικροὶ μαθηταὶ οἵτινες φεύγοντες ἀπὸ τὰ χέρια του καὶ εἰσερχόμενοι εἰς τὸν κοινωνικὸν στίβον, ἔστω καὶ τῆς μικρᾶς κοινωνίας τοῦ χωριοῦ των, εὐρίσκονται ἔμπροσθεν μεγάλων ἐρωτημάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι ζωγραφισμένα ἐντόνως μέσα εἰς τὰ μάτια των, ἔστω καὶ ἂν τὰ χεῖλη των δὲν τὰ προφέρουν.

Χρέος του μεγάλο, ἔθνικόν, θρησκευτικὸ καὶ ἀνθρωπιστικὸ εἶναι νὰ τὰ κατευθύνῃ καὶ πέραν τῆς σχολικῆς των σχέσεως. Δὲν μπορεῖ νὰ μείνῃ ἀμέτοχος, διότι ἀποτελεῖ οὗτος τὸ μοναδικὸ κατὰ τὸ πλεῖστον, πνευματικὸν στέλεχος τῆς μικρᾶς κοινωνίας τοῦ χωριοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἂν θελήσῃ νὰ μείνῃ ἀμέτοχος, δὲν θὰ κατορθώσῃ τοῦτο, διότι θὰ ἐξαναγκασθῇ ἐκ τῶν διαφορῶν συζητήσεων ἢ καὶ ἐρωτήσεων πού θὰ τοῦ ὑποβληθοῦν, ἄλλοτε μὲν ἐξ ἀγαθῆς καὶ ἄλλοτε ἐκ κακῆς προαιρέσεως, νὰ πάρῃ μίαν θέσιν καὶ νὰ ἐκφέρῃ τὰς γνώμας του καὶ τὰς κρίσεις του. Θὰ πρέπει νὰ καταδείξῃ μὲ ἀδιάρηστα ἐπιχειρήματα τὸν μέγαν κίνδυνον πού διατρέχει αὕτη αὕτη ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἔθνους ἐκ τῆς διασπορᾶς ξένων πρὸς τὰς ἔθνικας, ἠθικὰς, θρησκευτικὰς καὶ πνευματικὰς μας παραδόσεις, ἰδεῶν, δοξασιῶν καὶ ἀντιλήψεων. Θὰ πρέπει νὰ τονώσῃ τὴν κλονιζομένην των πίστιν, πρὸς τὰς ἠθικὰς καὶ θρησκευτικὰς ἀξίας, ὅταν αὕτη κλονίζεται ἐξ αἰτίας κακῶν πράξεων ἐνίων προσώπων ἐξ ἐκείνων ἅτινα θεωροῦνται ὡς κατ' ἐξοχὴν φορεῖς τῶν ἀξιῶν αὐτῶν. Νὰ τονίσῃ δὲ ὅτι αἱ ἀξίαι αὗται εἶναι ἀνεξάρτητοι τῶν οἰωνδῆποτε προσώπων καὶ ὅτι φορεῖς των πρέπει νὰ εἶναι ὁ κάθε ἄνθρωπος.

Θὰ πρέπει νὰ ὑποδείξῃ τὰς ὁρθὰς καὶ συμφερούσας θέσεις τὰς ὁποίας πρέπει νὰ πάρουν ἀπέναντι τῶν διαφορῶν συλλόγων, πού καθημερινῶς εἰς τὴν ἐποχὴν μας πληθύνονται, θρησκευτικῶν ἐπαγγελματικῶν, συνεταιρισμῶν κλπ. Ὡς ἐπίσης ἐναντι τῆς κοινωνικῆς ἀδικίας τῆς προσγιγνομένης εἰς διάφορα ἄτομα καὶ εἰς διαφοροὺς κοινωνικὰς ομάδας, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς δύναται νὰ παραβλέψῃ, καθὼς καὶ ἐπὶ ἀπειρίας ἄλλης

προβλημάτων τῶν ὁποίων ἡ ὑπαρξὶς ἀνάγεται εἰς παλαιότερας ἐποχὰς ἢ δημιουργοῦνται κατὰ τὰς παρούσας. Τέλος δὲ νὰ τοὺς ἐδραιώσῃ τὴν πίστιν ὅτι τότε καὶ μόνον θὰ προσεγγίσῃ ἡ ἀνθρωπίνῃ κοινωνία, εἴτε μικρὰ εἶναι αὕτη εἴτε μεγάλη εἴτε ἀποτελεῖται ἀπὸ ἄστους ἢ ἀγρότας, ἀπὸ μορφωμένους ἢ ἀμορφώτους τὴν ἀνθρωπίνως δυνατὴν τελειότητα, ὅταν ὁ κάθε ἄνθρωπος—διότι ἀπὸ τί ἄλλο ἀποτελεῖται ἡ κοινωνία παρὰ ἀπὸ μονάδα ἀτόμων—διὰ συνεχοῦς καὶ ἀνοδικῆς πορείας προσεγγίσῃ τὸν θεῖον προορισμὸν τῶν. Ὅταν ἀποβῇ ὁ τύπος τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ καρδιά θὰ πάλῃ ἀπὸ χριστιανικὴν ἀγάπην. Πρὸς αὐτὴν δὲ τὴν κατευθύνσιν πρέπει νὰ τεῖνῃ κανεὶς τὰς προσπάθειάς του καὶ ἐκ μόνῃς τῆς κατευθύνσεως αὐτῆς νὰ ἐλπίζῃ.

Βεβαίως εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ κοινωνικοῦ τοῦ ἔργου, στήριγμα ὁδηγὸς καὶ ἐμπνευστὴς του θὰ εἶναι τὰ Ἑλληνοχριστιανικὰ ἰδανικὰ καὶ ἰδεώδη. Παράλλῃλως ὅμως ἀπαιτεῖται ὅπως οὗτος μελετᾷ καὶ κατέχει ἀρκούντως τὰς κοινωνικὰς ἐκδηλώσεις καὶ προβλήματα, διὰ νὰ ἀποβῇ ἡ ἐργασία του περισσότερον ἀποτελεσματικὴ. Ἐπιβάλλεται ὁθεν εἰς μέγαν βαθμὸν τόσον ἡ κοινωνιολογικὴ μόρφωσις τοῦ διδασκάλου κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν σπουδῶν του εἰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας, ὅσον καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ κοινωνιολογικὴ τοῦ ἐπιμόρφωσις, κατ' ἐξοχὴν τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα εὐρίσκονται διαρκῶς ἐν ἐξελίξει. Εἶναι βεβαίως ἀναντίρρητον τὸ γεγονός ὅτι ὁ σημερινὸς διδάσκαλος, λόγω τῆς ὁλοκληρωμένης ἐγκυκλοπαιδικῆς του μορφώσεως καὶ τῆς εὐρυτέρας ἐπαγγελματικῆς του τοιαύτης εἶναι ἱκανοποιητικὰ καταρτισμένος ἐπὶ τοῦ τομέως αὐτοῦ. Ἐπιβάλλεται ὅμως ἐτι μεγαλύτερος καταρτισμὸς αὐτοῦ, ὡς ἐκ τῆς ἰσχύος τῶν προαναφερθέντων λόγων. Ὅπως ἔχουν τὰ πράγματα σήμερον οὐδεμία συστηματικὴ διδασκαλία γίνεται τοῦ μαθήματος τῆς κοινωνιολογίας, οὔτε εἰς τὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας, οὔτε εἰς τὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ μετεκπαίδευσιν τῶν διδασκάλων, ἔαν ἐξαίρεσωμεν τὴν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος πανεπιστημιακοῦ ἔτους τὸ πρῶτον εἰσαχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Σου Καθηγητοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς κ. Κων. Σπετσιέρη «Ἀσκήσεις κοινωνιογραφίας μικρᾶς κοινωνικῆς ομάδος» διὰ τὴν ὁποίαν γίνεται κατωτέρω εὐρὺς λόγος. Διὰ τὴν κάλυψιν καὶ τῆς βασικῆς αὐτῆς ἀνάγκης, ἐκτὸς τῶν ἄλλων λόγων, προβάλλει ὡς ἀπαραίτητος ἡ προσθήκη ἐνὸς ἀκόμη ἔτους εἰς τὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας, διὰ τὴν εἰσαγωγὴν ἐν αὐταῖς τοῦ μαθήματος τῆς κοινωνιολογίας ἢ εὐρυτέρα σπουδὴ τῆς ψυχολογίας διαφορῶν κοινωνικῶν ομάδων καὶ ἐπαγγελματῶν, καθὼς καὶ ἡ εὐρυτέρα σπουδὴ τῆς κοινωνικῆς φιλοσοφίας.

Εἰς τὴν πληρεστέραν καὶ ἐνδελεχῇ μελέτην τῶν πολυπλόκων κοινωνικῶν φαινομένων καὶ προβλημάτων καὶ εἰς τὴν ἀναζήτησιν πέραν τῶν ἐπιφανειακῶν των ἐκδηλώσεων τῆς βαθυτέρας των ὑποστάσεως, τὰ μέγιστα συντελεῖ ἡ προαναφερθεῖσα «Ἀσκήσις κοινωνιογραφίας» τοῦ Σοῦ Καθηγητοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Κων. Σπετσιέρη.

ρη, συμβάλλουσα εἰς μέγιστον βαθμὸν εἰς τὴν κοινωνιολογικὴν μὀρφωσιν τοῦ διδασκάλου.

Περὶ ληπτικὸν διάγραμμα τῆς ἐν λόγῳ ἀσκήσεως παραθέτω κατωτέρω, οὐχὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ νέου ἀλλὰ ὡς κάτι θαυτεῖρου καὶ οὐσιαστικοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πρέπει κατὰ τὴν γνώμην μου νὰ ἐνημερωθοῦν ἅπαντες οἱ συνάδελφοι.

Ἀσκήσεις κοινωνιογραφίας

α) Κοινωνιογραφούμενον χωριό, συνοικία κομῶ-
πολις β) Ἐπαρχίας..... γ) Νομοῦ.....

1. Σύνθεσις τοῦ πληθυσμοῦ

Ἐξετάζονται τὰ στρώματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται ὁ πληθυσμός. Ἐὰν εἶναι γηγενεῖς ἢ ἐγκατασταθέντες ἐκ τῶν ὑστέρων. Ἐὰν ἐρχονται περιοδικῶς. Ἐὰν ἐγκαθίστανται ἐκεῖ ὅλο καὶ νέα μέλη τῆς ἀγροτικῆς ἢ ἀστικῆς περιοχῆς. Ἐὰν ὑπάρχουν κοινωνικαὶ τάξεις, διαφοροποιήσεις κ.λ.π.

2. Ψυχικοὶ δεσμοὶ τῶν στρωμάτων τοῦ πληθυσμοῦ

Ἐὰν εἶναι στενοί, χαλαροί, ἂν ὑπάρχουν ἀντιθέσεις. Ὁ δεσμός ἐκάστου στρώματος πρὸς τὸν πόπον. Τὶ δεσμοὶ ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν μελῶν στρώματος κλπ.

3. Οἰκονομικὴ ζωὴ τῶν κατοίκων

Πηγαὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Ἐπαγγελματικαὶ ἀσχολίαι κατοίκων. Εἰσόδημα ἀνώτατον, μέσον, κατώτατον. Κατὰ πόσον ὑπάρχει ἀνεργία, ἂν φεύγουν οἱ κάτοικοι καὶ κατὰ πόσον εἶναι δικαιολογημένη ἡ ἀποδημία αὐτῇ. Ἐὰν ὑπάρχει μετανάστευσις εἰς τὸ ἐξωτερικό. Οἱ δεσμοὶ τῶν ἀποδήμων πρὸ τὴν γενέτειραν, οὐ μόνον αἰτιολογικῶς ἀλλὰ καὶ δεοντολογικῶς. Ἡ διάθεσις τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν κ.λ.π.

4. Βιολογικὴ κατὰστασις τῆς Περι-
οχῆς

Ἔγεια καὶ νοσηρότης τῶν κατοίκων, ὡς καὶ τὰ αἷτια εἰς περίπτωσιν νῆξημένης νοσηρότητος. Παιδικὴ θνησιμότης ἂν ὑπάρχει καὶ εἰς ποῖον βαθμὸν. Μέση διάρκεια ζωῆς κατοίκων. Αἱ συνήθεις ἀσθένειαι τῆς περιοχῆς. Ἡ ἀντοχὴ πρὸς ἐργασίαν κλπ.

5. Ἐπίπεδον μὀρφώσεως κα-
τὼν

Ἐὰν ὑπάρχουν ἀναλφάβητοι καὶ εἰς τί ποσοστόν. Ἀπόφοιτοι Δημοτικοῦ. Ποσοστὰ φοιτησάντων εἰς μέσας καὶ ἀνωτάτας σχολάς. Τὰ μορφωτικὰ ἱδρύματα ἅτινα ὑφίστανται. Σύλλογοι βιβλιοθῆκαι σχολαὶ διάφοροι. Κατὰ πόσον καλλιεργεῖται ἡ τέχνη ἢ μουσικὴ, ἢ χειροτεχνία, ἢ λαϊκὴ τέχνη. Παράδοσις λαϊκῶν τραγουδιῶν, κατὰ πόσον εἶναι ἰσχυρὰ ἢ προσήλωσις εἰς αὐτά, κατὰ πόσον τὰ σύγχρονα, εἰσερχόμενα εἶναι ἀνεκτά κλπ.

6. Ἡθὴ καὶ ἦθη

Τὸ θεμέλιον τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἡ οἰκογένεια, ἡ οἰκογενειακὴ ζωὴ, ἂν ὑπάρχει πατριαρχικὴ ἀντίληψις περὶ οἰκογενείας. Τὰ ἦθη μεταξὺ τῶν δύο φίλων πρὸ τοῦ γάμου ἂν εἶναι χαλαρά, ἐπίσης εἰς ἐκάστην κατηγορίαν τοῦ πληθυσμοῦ. Παραδόσεις διατηρούμεναι, περὶ τοπικῆς ἠθικῆς καὶ δικαιοσύνης (κατ' ἔθιμον ἠθικὴ καὶ δίκαιον). Εἰρηνικότης ἢ ἐρεϊστικότης μεταξὺ τῶν κατοίκων. Ἐὰν ὑπάρχει φιλοδικία, ἀλληλοκατηγορία. Ἐὰν ὑπάρχει τάσις πρὸς πρόδον

ἢ στασιμότης. Ἐὰν ὑπάρχει τὸ ἀγελαῖον καὶ ἡ ὑποταγὴ εἰς ἓνα πρόσωπον.

7. Ἡ ὁρησκειυτικότης

Τὰ κρατοῦντα θρησκευτικὰ δόγματα, ὁ δεσμός τῶν κατοίκων πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, ἡ μορφή πρακτικῆς θρησκευτικότητος. Ἐὰν πηγαίνουν εἰς τὰς πανηγύρεις, ἂν ἀπονέμουν σεβασμὸν εἰς τὸν ἱερέα κλπ.

8. Τὰ μέσα ψυχολογίας

Ἐὰν ὑπάρχουν ποῖα εἶναι ἡ ὑπάρχει μόνον τὸ μαγαζί. Ἐὰν γίνονται ἐορταστικαὶ ἐκδηλώσεις. Θεάματα, ἀθλητισμός κλπ.

9. Τὰ ἰδιάζοντα στοιχεῖα τοῦ τόπου

Ἐὰν ὑπάρχουν μνημεῖα, ἱστορικαὶ τοποθεσίαι. Ἐὰν ὑπάρχουν φυσικὰ τοπία μετ' ἐνδιαφέρον. Τουριστικὴ σημασία τῆς περιοχῆς, κλίμα αὐτῆς κλπ.

10. Ποῖα ὁμαδικὰ ἱδρύματα ἔχει ἡ περιοχὴ

Σύλλογοι, συνεταιρισμοὶ κλπ. Ποῖαι ὁμαδικαὶ πράξεις ἔγιναν ὑπὸ τῶν κατοίκων κλπ.

11. Ἀτομα διακριθέντα τῆς περιοχῆς

Ἀξιόλογα πρόσωπα μετ' ἐθνικὴν δρᾶσιν, κοινωνικὴν ἐπιστημονικὴν κ.λ.π.

12. Αἱ δυνατότητες βελτιώσεως τῆς περιοχῆς

Ὡς πρὸς τὴν οἰκονομίαν, τὴν συγκοινωνίαν, τὴν ὑγείαν, τὰ ἦθη τὴν μὀρφωσιν, τὴν ψυχολογίαν. Βασικοὶ παράγοντες προόδου δικονομία καὶ συγκοινωνία.

Μία προσεκτικὴ μελέτη τῆς ἀσκήσεως αὐτῆς καταδεικνύει ὅτι ὅλοι οἱ κοινωνικοὶ τομεῖς καὶ ὅλα αἱ ποικίλαι κοινωνικαὶ ἐκδηλώσεις περιλαμβάνονται εἰς αὐτὴν ταξινομημέναι κατὰ ἀριστοτεχνικὴν ὄντως διάταξιν. Ἀσκούμενος κανεὶς μετ' ἐπιμελείας καὶ διαφέροντος εἰς τὴν ἀνωτέρω ἀσκήσιν, μελετῶν προσεκτικῶς τὰς ὑποδεικνυόμενας ὑπ' αὐτῆς κοινωνικὰς ἐκδηλώσεις, ὡς καὶ πᾶσαν ἄλλην σχετικὴν πρὸς αὐτάς, ἀνατρέχων εἰς κάθε πηγὴν πού δύναται νὰ τὸν βοηθήσῃ, ἐκτὸς τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως, ταξινομῶν ἀναλόγως τὰς παρατηρήσεις τοῦ αὐτάς, καταρτίζων διαφόρους ἀριθμητικὸν πίνακα καὶ γραφικὰς παραστάσεις ἀποκτᾷ σαφεστάτην ἀντίληψιν τῆς μικρᾶς κοινωνικῆς ὁμάδος ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας ζῇ. Κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον καὶ τῆς μεγαλυτέρας ἀναγομένης π.χ. εἰς ἓνα γεωγραφικὸν διαμέρισμα τῆς χώρας. Ἀσχεῖ τὸ βλέμμα τοῦ εἰς τὴν βαθυτέραν καὶ εὐχερεστέραν κοινωνιολογικὴν παρατήρησιν. Καλλιεργεῖ τὴν κρίσιν τοῦ εἰς τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν τῶν διαφορῶν κοινωνικῶν φαινομένων καὶ εἰς τὴν ἐξαγωγήν ὀρθῶν συμπερασμάτων. Τὸ καὶ σπουδαιότερον τέλος, ἀποκτᾷ τὴν δυνατότητα νὰ κάμῃ τὰς πλέον ὀρθὰς καὶ ἐπωφελεῖς ὑποδείξεις πρὸς βελτίωσιν τῆς κρατοῦσης καταστάσεως. Ὑποδείξεις προερχομένας οὐχὶ ἀπὸ ἐπιπολαίαν καὶ ἐπιφανειακὴν παρατήρησιν τῶν διαφορῶν καταστάσεων καὶ κοινωνικῶν ἐκδηλώσεων, ἀλλὰ ἀπὸ πλατυτέραν ἐξέτασιν καὶ βαθυτέραν μελέτην αὐτῶν καὶ δὴ ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ τῶν καὶ τῇ ἀλληλοδράσει τῶν. Ἀσκηθεῖς ὡς ὠφελεῖ εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἀσκήσιν ἔμεινα κατάπληκτος πρὸ τῆς νέας εἰκόνης τὴν ὁποίαν ἐσχημάτισα διὰ τὴν κοινωνιογραφηθεῖσαν ὑπ' ἐμοῦ περιοχὴν τὴν ὑποίαν ἐνόμιζα προηγουμένως ὅτι

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΚΗΠΟΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΙΝ ΤΩΝ ΣΚΟΠΩΝ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΔΗΜ. Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
Δημ.)λου 1ου Δημ. Σχολείου Λαρίσης

Α' ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι σχεδόν κοινός τόπος, να τονισθῇ, ὅτι ἡ μεταπολεμικὴ ζωὴ διέρχεται μιὰ βαθειὰ ἐσωτερικὴ κρίση, ὥστε ἀπὸ τὶς κοσμογονικὰς ἀνακατατάξεις, πού ἐπέβαλε ὁ σύγχρονος μηχανικὸς καὶ τεχνικὸς πολιτισμός. Ἡ ἐπιστημονικὴ τεχνικὴ ἐξέλιξις πού ἀλματωδῶς προβαίνει, ὥστε ἀπ' τὸν ὀρθολογισμό καὶ τὴ βιομηχανικὴ ἐπανάστασι τοῦ 19ου αἰῶνος, καταστρέφει δυστυχῶς τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο τὰ πνευματικὰ ὀχυρά, πού ἄφησε ἡ πίστις καὶ ἡ παράδοσις—ἀκόμη καὶ ἡ ιστορικὴ μνήμη—μέσα στὴν ἀνθρώπινη συνείδησι. Ἡ σύγχρονη ζωὴ, τείνει νὰ καταλήξῃ σὲ μιὰ δέσμη ἀπὸ τὰ πῦρ ἀνακόλουθα στοιχεῖα, πού συγκρατοῦνται μὲ τὸν πῦρ τυχαῖο τρόπο καὶ κλυδωνίζονται ἀφάνταστα μέσα στὸ παγκόσμιον πέλαγος.

Οἱ ὑψηλὲς ἰδέες καὶ οἱ ἀξίες τῆς ζωῆς, πού ἀποτελοῦν τὰ βασικώτερα στοιχεῖα τῆς υπάρξεως, εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνα πού δοκιμάζονται σήμερα κυριολεκτικὰ, διότι καὶ ὁ μηχανόπληκτος πολιτισμός μας, παρουσιάζει μιὰ τρομερὴ ἀπίστανσι καὶ ὑποτισμὸν στὸν τομέα τῶν ἀξιῶν. Τὰ μεγαλύτερα προβλήματα τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, μένουν ἀκόμη ἅλута πολλὰ δὲ καὶ περιπλέκονται περισσότερο, κατὰ τὸν πῦρ ἀγωνιώδη τρόπο, παρὰ τὰ πλούσια καὶ ὑπηρετικὰ μέσα τῆς ζωῆς.

Ἐγνωρίζον καλῶς. Ἀπεδείχθη διὰ μίαν εἰσέτι φορὰν ὅτι: πραγμάτων ἢ καταστάσεων τῶν ὁποίων νομίζομεν ὅτι ἔχομεν σαφεστάτην ἀντίληψιν, ἀτελεστάτην καὶ συγκεχυμένην πολλάκις περὶ αὐτῶν ἔχομεν ἂν ὅχι καὶ πεπλανημένην. Αὐτὸ δύναται νὰ συμβαίῃ κατὰ μέζονα λόγον, διὰ καταστάσεις καὶ φαινόμενα τῶν ὁποίων αἱ ρίζαι εἶναι βαθύτεραι καὶ αἱ μεταξὺ τῶν σχέσεις πολὺπλοκοί· ὅπως εἶναι τὰ κοινωνικά.

Διὰ τοὺς ἀνωτέρους λόγους εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἡ ἐπέκτασις τῆς ἀσκήσεως αὐτῆς μεταξὺ τῶν σπουδαστῶν τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν καὶ μεταξὺ τῶν νεοδιοριζομένων ἰδίως συναδέλφων οἵτινες καλοῦνται νὰ ἐκτελέσωσι τὸ ἐκπαιδευτικόν τῶν ἔργων εἰς ἄγνωστον ἐν πολλοῖς εἰς αὐτοὺς κοινωνικὸν κλίμα, ὅπως δὴποτε δὲ ξένον πρὸς τὸ κοινωνικὸν κλίμα τῆς ἰδιαίτερας τῶν πατρίδος, ἐφ' ὅσον δὲν διορισθῶν εἰς αὐτήν. Ἡ προκύπτουσα ἐξ αὐτῆς ὠφέλεια θὰ ἦτο μεγίστη διὰ τὴν ἐπιτυχεστέραν καὶ εὐχερεστέραν δι-
ξαγωγὴν τοῦ ὅλου ἐκπαιδευτικοῦ τῶν ἔργων.

Εἰς μέγαν ἐπίσης βαθμὸν συντελεῖ εἰς τὴν κοινωνιολογικὴν ἐπιμόρφωσιν τοῦ διδασκάλου καὶ ἡ μελέτη τοῦ περιοδικοῦ «Ἀκτίνες» ὀργάνου τῆς «χριστιανικῆς ἐνώσεως ἐπιστημόνων» τὸ περιοδικόν τοῦτο ἀπτεται κατὰ τὸ πλεῖστον κανονικῶν καὶ φιλοσοφικῶν θεμάτων, ὅτινα ἐξετάζονται ὑπὸ κορυφαίων τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γραμμάτων ἀνθρώπων. Ἀναφέρω τυχαίως μερικὰ ἐξ αὐτῶν α) «Μπροστὰ στὸ κοινωνικὸ πρόβλη-

τὰ ὁποῖα ἔχει στὴ διάθεσίν του ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος. Γιατὶ δυστυχῶς, αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ μέσα, τείνουν νὰ ἐξανδραποδίσουν το δημιουργό τους, δηλ. τὸν ἄνθρωπο, σὲ σημείον, πού ἀπὸ τὴ θέσιν τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἐξουσιαστοῦ, νὰ τὸν μετατοπίσουν προοδευτικὰ, στὴ θέσιν τοῦ ἀντικειμένου καὶ τῆς μηχανῆς. Ἔτσι παρατηρεῖται σήμερα ἡ ἀπώλεια τῆς ἐσωτερικῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρώπου, πού ἐπέφερε μιὰ τρομερὴ διάσπασι ὑπαρξιακή, γιὰ τὴν ἀναπλήρωσι τῆς ὁποίας, ὁ ἄνθρωπος, προβαίνει σήμερα, στίς πῦρ ἀλλοπρόσας ἐνέργειες καὶ πράξεις.

Ἡ δὲ ἐποχὴ μας, χαρακτηρίζεται γιὰ τὶς ἀπειρες ἀντιθέσεις καὶ ἀντινομίες τῆς. Ἀποκαλεῖται αἰῶνας τοῦ παιδιοῦ, ἀλλὰ τὸ ἴδιον τὸ παιδί, παρὰ τὴν πραγματικὴ ὕλική προστασία τῆς ὁποίας τυγχάνει, μέσα στὸ στρόβιλον καὶ τὴ δίνη τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ζωῆς, παραστρατεῖ καὶ χάνει τὸν ὀρθόν του δρόμον. Κανχᾶται γιὰ τὰ ὕλικά μέσα καὶ τὶς σύγχρονες ἀνέσεις, ἀλλὰ ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος, χωρὶς νὰ τὰ χαίρεται πραγματικὰ, κατὰ βάθος ἀγωνιᾷ καὶ φοβεῖται, γιὰ τὸ ἀβέβαιον αὐτοῦ. Ἡ συσσώρευσις τοῦ ἐμφύχου δυναμισμού τῆς ἐπαρχίας καὶ τῆς ὑπαίθρου στὰ κέντρα, πού εἶναι φαινόμενο μεταπολεμικὸ ὅχι μόνον στὸν τόπον μας, δημιουργεῖ ἕνα καταθλιπτικὸν πρόβλημα μὲ

μας ἐξεταζόμενα ἀπὸ ὅλας του τὰς πλευρὰς ὑπὸ τοῦ Π. Μελλίτη. β) «Πρὸς μίαν πλήρη κοινωνικὴν πρόνοιαν» ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Μ. Γερουλάνου, γ) «Ὁ Συμβασμός ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως» ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Γ.Θ. Ράμμου. δ) «Τὸ Ἑλληνικὸ ἀποδημικὸ πρόβλημα» ὑπὸ Κ. Κωνσταντοπούλου ε) «Τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας στὴν Ἑλλάδα» ὑπὸ Π. Δ. Λαγτόγλου. στ) «Ἡ τέχνη τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας» ὑπὸ Dr. Frank Watson κλπ. Ἡ μελέτη τῶν θεμάτων αὐτῶν δίδει οὐ μόνον τὰς ὁρθὰς κατευθύνσεις ἐπὶ πολλῶν κοινωνικῶν προβλημάτων καὶ ἐρωτημάτων, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐνδελεχοῦς καὶ ἀντικειμενικῆς ἐξετάσεως αὐτῶν, πᾶσαν δυνατὴν ἐποψιν, ἐνημερώνει πλήρως τὸν ἀναγνώστη καὶ ὑποβοηθεῖ αὐτὸν εἰς τὴν ἐξαγωγὴν ἰδίων σκέψεων, κρίσεων καὶ συμπερασμάτων.

Ἡ παρούσα ἐργασία ἀποσκοποῦσα νὰ καταδείξῃ τὴν ἀνάγκην, τῆς εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν κοινωνιολογικῆς μορφώσεως καὶ ἐπιμορφώσεως τοῦ διδασκάλου, ἅμα δὲ καὶ νὰ συμβάλῃ κατὰ τι εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σοβαρώτατου τούτου σκοποῦ, θίγει ἀπλῶς τὸ τεράστιον τοῦτο θέμα. Ἀποβλέπουσα κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἐπισήμανσιν τοῦ ἐν λόγω προβλήματος ἵνα στραφῇ ἀναλόγως πρὸς τὴν σοβαρότητά του, ἡ προσοχὴ καὶ τὸ διαφέρον ὅλων τῶν ἐκπαιδευτικῶν παραγόντων ἐπ' αὐτοῦ. Τοῦτο καὶ μόνον κατ' ἐλάχιστον ἐπιτυγχάνουσα ἐκ πληροῦ τὸν σκοπὸν τῆς.

Ν. ΓΙΑΝΝΟΤΑΗΣ

ὅλες τὶς συγκλονιστικὲς συνέπειές του, σήμερα, πού ἡ ὅσο τὸ δυνατόν παραγωγικὴ ἐκμετάλλευση τοῦ ἐδάφους, κρίνεται σὰν αἷτημα βασικό. Ἀπειρες προσπάθειες ἔγιναν καὶ γίνονται γιὰ νὰ ἀποκατασταθῇ ὁ τάλαιπωρήμενος ἄνθρωπος καὶ ὅμως ὑπάρχουν δεκάδες ἑκατομμύρια προσφύγων σ' ὅλοκληρο τὸν κόσμον, ἕνα δὲ δηλ. πρόβλημα σὰν εἰρωνεῖα στὴν ὑπεροψία τοῦ πολιτισμοῦ μας, ὥστε καὶ αἰώνας τοῦ ξεριζωμένου ἀνθρώπου, νὰ ἀποκαλεῖται αὐτὴ ἡ ἐποχὴ. Στὸ φῶς τῶν ἀνωτέρω προϋποθέσεων, πού ἀποτελοῦν μιὰ ἐλάχιστη ὄψη τοῦ συνόλου, προβάλλεται ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη σὲ κάθε ἐχέφρονα καὶ σκεπτόμενο ἄνθρωπο, νὰ λάβῃ μιὰ ὀρθὴ ἠθικὴ θέση καὶ νὰ ἀγωνισθῇ. Νὰ κρατήσῃ μέσα του τὴν ἠθικὴ δύναμη καὶ νὰ προσφέρῃ τὴ συμβολὴν του στὴν ὑπηρεσίαν τοῦ συνόλου, μὲ θαθεῖα συναίσθησις καθήκοντος καὶ ὑποχρεώσεως. Τὸ βάρος, γιὰ μιὰ τέτοια προσπάθεια, πέφτει ὀλοκληρωτικὰ στὸν πνευματικὸ ἄνθρωπο, τὸν ἀληθινὸ ἐπιστήμονα, πού ἔξω ἀπὸ φτηνοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ θυσιῶς, ἔστω καὶ χωρὶς κατανόησιν ἀπὸ τὸ ἄμεσο ἢ τὸ εὐρύτερο περιβάλλον, εἶναι ὑποχρεωμένος, νὰ προσφέρῃ διαρκῶς καὶ νὰ ἀγωνίζεται γιὰ τὴ γενικὴ προκοπὴ τοῦ συνόλου. Τέτοιος πνευματικὸς ἐργάτης, πιστεύω ἀπόλυτα ὅτι εἶναι ὁ δάσκαλος καὶ ὁ γεωπόνος, οἱ δύο κοινωνικοὶ λειτουργοὶ στὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀνδρωμένης γενεᾶς, οἱ ὅποιοι, στὴν ἐποχὴ τῆς ὕλολατρίας καὶ τοῦ ὠφελιμοκρατισμοῦ, κατεσπαρμένοι ὡς τὰ ἀκρότατα σημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς ὑπαίθρου, προσφέρουν μιὰ ἀνεκτίμητη ὑπηρεσίαν στὸ Ἔθνος. Γιαυτό, αἰσθάνομαι πραγματικὴ καὶ θαθεῖα συγκίνησις πού βρίσκομαι ἐνώπιόν σας, μπροστὰ σὲ μιὰ πνευματικὴ ὁμήγυρι, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ λαμπρὸ φάρο καὶ ζωντανὴ ἐλπίδα, ὅτι μέσα στὴ ἀδιάφορη ἐποχὴ μας, ὑπάρχουν ἄνθρωποι μὲ ἠθικὸ ἔρμα καὶ ἀληθινὴ ἐπιστημονικότητα, πού ἔταξαν τὸν ἑαυτό τους στὴν ὑπηρεσίαν τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, πράγμα πού ἀποτελεῖ ἕνα εὐδαίμονο σημεῖο, γιὰ νὰ κερδηθῇ ἡ νίκη τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς ἀληθινῆς εὐτυχίας.

Β. ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Μέσα στὸ πλῆθος τῶν μορφωτικῶν καὶ πολιτικῶν παραγόντων, πού διατηροῦν καὶ προάγουν τὴ ζωὴ, ἐξέχουσά θέση κατέχει τὸ σχολεῖο καὶ πῶς συγκεκριμένα τὸ βασικὸ λαϊκὸν σχολεῖο τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, πού ἀποτελεῖ ἀνάγκη πρωταρχική. Τὸ Δημοτικὸν σχολεῖο, εἶναι δημιουργήμα τοῦ πολιτισμοῦ. Γεννήθηκε ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, νὰ μεταβιβάζεται συστηματικὰ, ἡ πρακτικὴ καὶ πνευματικὴ ἐμπειρία τοῦ ἀνθρώπου, σὲ ἐπερχόμενες γενεές. Τὸ ὄριο τῆς δημιουργίας του, τοποθετεῖται στὴν ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποία ἐξέλιπεν ὁ πρωτογενὴς κατὰ φύσιν βίος τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ μετάδοσις τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος τῆς ἀνθρωπίνης κοινότητος, μὲ τὰ ἀπλὰ μέσα, πού ἀποτελοῦσαν ἡ παράδοσις, ἡ μύθισις, οἱ γιορτὲς καὶ οἱ ἄλλες τελετουργικὲς ἐκδηλώσεις, τοῦ κοινωνικοῦ βίου.

Ἡ ἔννοια τοῦ παρόντος θέματος, μᾶς ἐπιβάλλει ὅπως ἔστω καὶ δι' ὀλίγων καὶ συνοπτικῶς, ἐκθέσωμε τοὺς σκοποὺς τοὺς ὁποίους ἐπιδιώκει τὸ σχολεῖο, γιὰ νὰ κατανοηθῇ πῶς ἡ ἐργασία γενικῶς τῶν μαθητῶν καὶ

μάλιστα ἡ ἐργασία στὸ σχολικὸ κῆτρο, συμβάλλει, στὴν πραγματοποίησιν τῶν σκοπῶν αὐτοῦ.

Τὸ Δημοτικὸν σχολεῖο, βρίσκεται ἐξ ὀλοκληρου στὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἀγωγῆς, ἀσκεῖ παιδείαν μορφώνει τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν συνδράμει νὰ ἀνέλθῃ, νὰ προαχθῇ καὶ νὰ τείνῃ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν Ἰδέαν του, τὴν ἰδέαν τῆς τελειότητος. Μὲ ἄλλα λόγια, τὸ σχολεῖο ἀσκεῖ πολιτισμό, χρησιμοποιώντας σὰν μέσα τὶς ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀντελεῖ τὸ μορφωτικὸ περιεχόμενο, μὲ σκοπὸ σὲ τελευταία ἀνάλυσιν, νὰ διατηρήσῃ καὶ νὰ προάγῃ τὸν πολιτισμό, τροφοδοτώντας τον ὅλο καὶ μὲ νέες, ὅλο καὶ μὲ τελειότερες, ἐμφυχες δυνάμεις. Μερικώτερα, διακρίνομε τοὺς κατωτέρω γενικοὺς σκοποὺς τοῦ σχολείου:

Ι. Μ Ε Τ Α Δ Ο Σ Η Γ Ν Ω Σ Ε Ω Ν.

Τὸ παιδί στὴ μικρὴ ἡλικίαν ἀδύναμο καὶ ἀτελὲς ὅσο κανένα σχεδὸν ἄλλο ζωντανὸ πλάσμα, βρίσκεται μπροστὰ σ' ἕνα ἀπέραντο γνωσιολογικὸ χάος καὶ ἡ προσαρμογὴ του στὴ ζωὴ, ἀποδεικνύεται δύσκολη. Τὸ αὐξανόμενο παιδί, γιὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ προσαρμοσθῇ ἀφ' ἐνὸς εἰς τὸν περιβάλλοντα κόσμον καὶ ἀφ' ἐτέρου νὰ συνεχίσῃ καὶ προάγῃ καὶ αὐτὸ περαιτέρω τὴν πολιτιστικὴν ἐργασίαν, εἶναι ἀνάγκη νὰ καταστῇ μέτοχος καὶ κοινωνὸς τῶν ὑλικῶν καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ, πράγμα τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνεται στὸ σχολεῖο, μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν διαφόρων μαθημάτων. Τὰ μαθήματα αὐτά, λαμβάνονται ἀπὸ τὶς διαφορὰς ἐπιστήμες, ὅπως ἔχουν διαμορφωθῇ, μὲ τὴν πρόοδον τῆς ἐξελέξεως. Πρέπει δηλ. τὸ παιδί, νὰ πάρῃ συνοπτικὰ ὅλα τὰ στοιχεῖα τῶν ἐπιστημῶν καὶ νὰ πληροφορηθῇ τὴν ἐμπειρίαν πού ἀπέκτησε μέχρι σήμερα, ἡ ἀνθρώπινη διάνοσις. Γιαυτό εἶναι εὐνόητο, ὅτι οἱ γνώσεις πού παρέχονται στὸ παιδί, πρέπει νὰ εἶναι ὅσο τὸ δυνατόν πλουσιώτερες καὶ πολυμερεῖς, ὥστε ν' ἀποκτήσῃ ἕνα σοβαρὸ μορφωτικὸ καὶ γνωσιολογικὸ περιεχόμενο, συνειδησιακὸ. Ἀπὸ τὸ περιεχόμενο αὐτό, δὲν θὰ λείπουν φυσικὰ οἱ πρακτικὲς καὶ οἱ χορήσιμες γνώσεις καὶ τεχνικὲς δεξιότητες, πού θὰ ἐξυπηρετήσουν τὰ παιδιὰ σὲς ἀνάγκας τοῦ ἀμέσως πρακτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου.

2. Ε Ἰ Δ Ο Λ Ο Γ Ι Κ ῆ Ἀ ν ά π τ υ ξ η.

Πέραν τοῦ καθαρῶς διδασκτικοῦ αὐτοῦ σκοποῦ, τὸ σχολεῖο ἐπιδιώκει τὴν ἁρμονικὴ ἀνάπτυξιν καὶ καλλιέργειαν τῶν ψυχοφυσικῶν λειτουργιῶν καὶ τῶν δυνάμεων τοῦ παιδιοῦ. Διότι ἡ δύναμις γενικῶς, εἶναι στοιχεῖον βασικώτερον καὶ μονιμώτερον τῆς γνώσεως, ἡ ὁποία εὐκόλως ἐγκαταλείπει τὸν κάτοχο, ἐνῶ ἡ δύναμις, ὁπλίζει τὸν ἄνθρωπο, νὰ προβαίνει σὲ πράξεις, πού ἐξυπηρετοῦν ἀποτελεσματικὰ τὶς προσαρμοστικὰς ἀνάγκας. Εἶναι βεβαίως γνωστὸν, ὅτι οἱ ψυχοπνευματικὲς καὶ σωματικὲς δυνάμεις τοῦ παιδιοῦ, ἐξελίσσονται μέχρις ἐνὸς σημείου ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ τὸ σχολεῖο πρέπει νὰ ἐπεμβῇ γιὰ μιὰ περαιτέρω ἐξύψωσιν καὶ ἰσχυροποίησιν αὐτῶν. Μαζὶ δὲ μὲ τὶς πνευματικὰς, θὰ στραφῇ καὶ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σωματικῶν δυνάμεων, ἀκόμη δὲ καὶ τὶς φυσικὰς ἀτέλειες πού τυχόν ὑπάρχουν, θὰ προσέξῃ, καθ' ὅτι ἡ ἀγωγή γενικώτερα, θεωρεῖται συνεργάτης, συμπληρωτῆς καὶ διορθωτῆς τῆς φύσεως (1). Στὸν τομέα αὐτὸν ἐξυπαικνύεται

και η ανακάλυψη της ιδιοφυΐας και της σκοπιμότητας κατευθύνσεως αυτής, καθώς και η καλλιέργεια των ψυχικών ιδιοτήτων της Φυλής μας και η περιστολή των ελαττωμάτων αυτής. Έτσι με την αρμονική και αντίστοιχη ανάπτυξη των πνευματικών και σωματικών δυνάμεων του παιδιού, καλλιεργείται ο δλος άνθρωπος, σάν οντολογική προσωπικότης.

3. Η θ ι κ ή κ α λ λ ι έ ρ γ ε ι α.

Η αγωγή και το σχολείο, κινούνται μεταξύ σχετικού απόλυτου. Σχετικό είναι το παιδί, απόλυτο είναι η τελειότης, ο Θεός. Σάν άπώτερος λοιπόν του σχολείου, αποβαίνει η έσωτερική καλλιέργεια του παιδιού και ήθική συγκρότηση, ώστε ν' αποβή μιá ολοκληρωμένη προσωπικότης. Άν σταθούμε στους δυο παραπάνω σκοπούς, στην πείρα και στη δύναμη, τότε δίνουμε στο παιδί, μιá κολοβή μόρφωση, μιá άνώφελη παιδεία. Η ζωή μās διδάσκει έπ' αυτού, μ' ένα σωρό παράδειγματα, κατά τὰ όποια, άνθρωποι με σοβαρή γνώση και τεράστια δύναμη, απέδειχθησαν ίσως υπεράνθρωποι, αλλά πραγματικά άδίστακτοι, στον ήθικό τομέα. Τό άτομο, δέν είναι μόνο μιá μονάδα οντολογική, μ' άπο πολύ, μιá κοινωνική προσωπικότης δεοντολογική. Ζή και κινείται μέσα σ' ένα κοινωνικό πλαίσιο. Έπὸ τήν έποψη αυτή, η βουλευτική και συναισθηματική καλλιέργεια του παιδιού, έδραζομένη στο ήθικό φρόνημα και τὸ ήθικό δίωμα, είναι τὸ α. και τὸ ω. του σκοπού της αγωγής και συνεπώς και του σχολείου. Η διάθεση για μιá αρμονική και ήθική συνεργασία μέσα στο κοινωνικό σύνολο της ζωής, αποτελεί μιá αυτόχρονη βασική άπαιτηση και η κοινωνιοκρατική αγωγή και τὸ δημοκρατικό σχολείο είναι πρωταρχικό αίτημα του παρόντος αιώνας. Η ανάγκη του νά ανεβαίνει ο άνθρωπος δλο και σέ ύψηλότερα έπίπεδα αξιών, θά ύπάρχη πάντοτε μιá και η Ίδέα του, η Ίδέα της τελειώσεως, είναι ανεξάντλητη και έν πολλοίς άπραγματοποίητη στην απόλυτη μορφή της.

4. Ε κ π ο λ ι τ ι σ τ ι κ ή έ π ί δ ρ α σ η.

Τὸ σχολείο της Ελλάδος, πὸν αποτελεί τουλάχιστον για τήν ύπαιθρο χώρα, τὸ μοναδικὸ φάρο ζωής και πολιτισμοῦ, έχει νά εκπληρώση και ένα άλλο σημαντικό σκοπό. Με τήν έν γένει εργασία και τήν πολιτιστική του δράση, έξέρχεται τὸν όρίων της περιοχῆς του στενοῦ αὐλογόρου. Έκπέμπει τὸ ἱαρό φῶς της αγάπης και του πολιτισμοῦ, στο κοινωνικό περιβάλλον και συμμετέχει σ' όλες τις λαϊκές εκδηλώσεις, του έδαφικοῦ πολιτισμοῦ, τήν ατμόσφαιρα του όποίου και διαποτίζει. Κι' έτσι αντί νά είναι τὸ σχολείο ένα νεκρὸ νοησιαρχικό κατασκεύασμα, γίνεται κέντρο ζωής και προόδου για τὸ χωριὸ της ύπαιθρου. Τὸ πόσο δέ τοῦτο είναι αναγκαίον, καταφαίνεται και από τή στατιστική του έτους 1954, κατά τήν όποια, από τὰ 8947 σχολεία της στοιχειώδους εκπαιδεύσεως, τὰ 83 τοίς εκατό, είναι σχολεία της ύπαιθρου άγροτικά, μονοτάξια, διτάξια και τριτάξια. Ός εκ τούτου τὸ σχολείο της ύπαιθρου, πρέπει νά καταστή, ένα πραγματικό άγροτικό λαϊκό σχολείο, πὸν εκτός τὸν άλλων, θά έχη τήν ιδιαίτερη άποστολή, νά καταστήση ικανές τις ευρύτερες λαϊκές δυνάμεις του πληθυσμοῦ, νά μετέχουν ενεργά στην γενικότερη κοινωνική και κρατική ζωή και στον πολιτισμὸ και νά

δημιουργήση μιá πλατύτερη άγροτική εκπολιτιστική κίνηση, μέσα στα πλαίσια της εθνικῆς μας ζωής. (1)

Γ. Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ.

Για νά επιτύχη τὸς σκοπούς και τις επιδιώξεις του τὸ σχολείο, χρησιμοποιεί παρά πολλά μέσα και μεθόδους. Ένα από αυτά και μάλιστα από τὰ σπουδαιότερα, είναι και η εργασία του παιδιού. Η έννοια της εργασίας ως μέσου της αγωγῆς, είναι πολὺ παλαιά. Πρώτος ο Κομένιος εισήγαγε τήν αρχή αυτή στην αγωγή, άν και πρότερον ακόμη ο Άριστοτέλης έθεσε τὸ ζήτημα αυτό κατά τήν κλασσική εποχή. Ήκολούθησαν ο Froebel και ο Pestalozzi, οι όποιοι στην έννοια της έποπτείας, έθεταν και τή δράση, κυρίως δέ, τή χειροτεχνική εργασία. (2) Τυφίστης δέ θεραπειας και εφαρμογῆς, έτυχεν η Ίδέα της εργασίας στο σχολείο, από τὸς δυο έπιφανείς παιδαγωγούς στη Γερμανία, Kerschensteiner και Gaudig. Ο δρος αυτός της εργασίας, εισήλθε στη παιδαγωγική σάν αντίδραση κατά του παλαιότερου σχολείου, του σχολείου της λογοκοπίας όπως τὸ απέκάλεσαν, τὸ όποιον άφηγε τὸ παιδί σέ μιá παθητική κατάσταση, μακριά από κάθε ενεργὸ πρωτοβουλία και συμμετοχή στο φαινόμενο της μαθήσεως. Και κατ' αρχάς μέν η Ίδέα αυτή είχε μιá στενότερη σημασία, διότι περιωριζέτο στη χειροτεχνική κυρίως εργασία, ένῳ με τήν πάροδο του χρόνου, ο δρος, έλαβε μιá ευρύτερη και καθολικότερη μορφή, ώστε νά περιλαμβάνεται σ' αυτόν κάθε ελεύθερη πνευματική ενεργεια του παιδιού, είτε χειροτεχνική, είτε διανοητική καθαρά, συμβαίνει νά είναι αυτή.

Η αυτενεργὸς έποπτική εργασία, χαρακτηρίζεται κυριολεκτικῶς τὸ σύγχρονο σχολείο, τὸ σχολείο της ζωής, καθ' ότι, τὸ μέν παλαιὸ σχολείο έστηριζέτο στην παθητική και εκ τὸν έξω παροχή τὸν γνώσεων στο παιδί, ένῳ τὸ Ν. σχολείο, πιστεύει, στη φυσική, αυθόρμητη και δημιουργική ικανότητα της ψυχῆς. Η μορφή τήν όποία πρέπει νά παίρνει η εργασία του παιδιού στο σχολείο, για νά είναι βασισμένη ψυχολογικῶς και παιδαγωγικῶς, είναι εκείνη πὸν συγγενεύει περισσότερο με τὸ παιγνίδι, γιατί αυτό, αποτελεί μιá βασική και πρωταρχική βιολογική ανάγκη, για τὸ παιδί της σχολικῆς ηλικίας. Η εργασία κατά τὸν Claparede, είναι μιá φυσική εξέλιξη του παιγνιδιοῦ, όσον ο άνθρωπος ένηλικιοῦται. Γιαντό, καθώς τονίζει Claparede, δέν μπορούμε νά βάλουμε ένα σταθερὸ όρόσημο ανάμεσα στο, παιγνίδι και τήν εργασία, αφού αυτά είναι οι δυο πόλοι, στος όποιους ο άνθρωπος περνά, με μιá ανεπαίσθητη κλιμάκωση. (1) Είς έπίρρωση τὸν άνωτέρω ο Claparede, άπαιτεί όπως, για νά φέρωμε τὸ παιδί στο στάδιο της εργασίας, αρχίζωμε από τὸ παιγνίδι. Και διακρίνει: 1) Τὸ πρωταρχικό παιγνίδι, στην πιὸ καθαρή του μορφή, μιá απλή δηλ. ενεργητικότητα. 2) Τὸ παιγνίδι, με κάποιον ψεύτικο σκοπό. 3) Τὸ παιγνίδι άπασχόληση—κατοχή, τὸ όποιον ένδιαφέρεται για τήν άπόκτηση αντικειμένων. 4) Τή ενεργητικότητα με παιγνιώδη σκοπό.

1. Προβλ. Γ. Ζουπανάκη, «Προβλήματα τὸν άγροτικών μας σχολείων», Τόμ. Α'.

2. Έξαρχοπούλου, «Γεν. Διδακτική», Τόμ. Α', σ. 808.

1. Claparede, Ψυχολογία του παιδιού και Πειραμ. Παιδαγωγική. Μετ. Χ. Πάτση, Ζ. Γ' σελ. 85 κ. έ.

5) Τὸ ἀνώτερο παιγνίδι, ποὺ συγγενεῖται ἄμεσα μὲ τὴν ἐργασία. 6) Τὴν ἀνώτερη ἐργασία ποὺ εἶναι ὁ τελειότερος τύπος αὐτῆς καὶ συγγενεῖται ἄμεσα μὲ τὸ παιγνίδι. 7) Τὴν ἐργασία μὲ ἐσωτερικὰ κίνητρα. 8) Τὴν ἐργασία ἐξωτερικὰ κίνητρα, ποὺ ὁπωσδήποτε εἶναι κατωτέρας μορφῆς. 9) Τὴν ἀγγαρεία ποὺ στερεῖται ἀπὸ κάθε ἐνδιαφέρον καὶ 10) Τὴ καταναγκαστικὴ ἐργασία, ποὺ εἶναι ἡ καταθλιπτικώτερη μορφή ἐργασίας καὶ ὁ ἀντίπους τοῦ πρωταρχικοῦ παιγνιδίου.

Ἐὰν λοιπὸν λάβωμε ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ παιδί στὸ σχολεῖο δὲν παύει νὰ εἶναι παιδί, ἀλλὰ καὶ ὅτι πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ ἐργασθῇ καὶ μάλιστα νὰ ἀγαπήσῃ τὴν ἐργασία, καταλαβαίνομε ὅτι ἡ ἐργασία στὸ σχολεῖο γιὰ νὰ συγγενεῖται μὲ τὸ παιγνίδι, πρέπει, ἄλλοτε μὲν νὰ παίρνῃ καθαρὰ παιγνιώδη μορφή, ἄλλοτε δὲ τὴν ἀνώτερη μορφή τῆς ἐργασίας, ποὺ θὰ στηρίζεται σ' ἓνα πηγαῖο καὶ αὐθόρμητο διαφέρον τοῦ παιδιοῦ. Καὶ πράγματι, μιὰ τέτοια διαφορολογικὴ ἐργασία, στὴν ἀνώτερή της μορφή, νομίζω πὼς εἶναι καὶ ἡ ἐργασία τοῦ παιδιοῦ στὸ σχολικὸ κήπο, στὴν ἀνάλυση τῆς σημασίας τῆς ὁποίας, προβαίνω εὐθὺς ἀμέσως κατωτέρω.

Δ. Ἡ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΚΗΠΟ ΕΞΤΗΡΕΤΕΙ ΤΟΥΣ ΣΚΟΠΟΥΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

λεῖ τὸ ἀπαραίτητο ἐξάρτημα κάθε σχολείου, εἴτε ἀστικής εἴτε ἀγροτικῆς περιοχῆς, καὶ ὅτι σχολεῖο χωρὶς κήπο, μπορεῖ νὰ θεωρεῖται, σὰν ἓνας ὁργανισμός, χωρὶς πνεύμονες. Ὁ κήπος, μὲ τὰ καλλιεργούμενα εἰς αὐτὸν φυτὰ καὶ τὰ περιποιούμενα ζῶα σὲ μιὰ γωνίᾳ τοῦ σχολικοῦ ζωοτροφείου, ἀποτελεῖ ἓνα ἄκρως συντελεστικὸ μέσο, στὴν ὑπόθεσις τῆς ἀγωγῆς καὶ τοῦ σχολείου. Ἡ ἐπιστημονικὴ θεώρησις τῆς ἐργασίας τοῦ παιδιοῦ στὸ σχολικὸ κήπο, μπορεῖ νὰ ἀναχθῇ, στὶς παρακάτω ὁψεις:

Ι. Διδακτικὴ μορφωτικὴ ἀποψη.

Μὲ τὴν ἐργασία τοῦ παιδιοῦ στὸ σχολικὸ κήπο, ἐξυπηρετεῖται θαυμάσια, ἓνας βασικὸς διδακτικὸς σκοπός. Ἐν πρώτοις, ἐπιτυγχάνεται ζωντανὴ καὶ ἐποπτικὴ διδασκαλία τῶν φυσιογνωστικῶν μαθημάτων, σ' ὅλες τὶς τάξεις γενικῶς. Ὁ σχολικὸς κήπος, ἀποτελεῖ μιὰ σπουδαία καὶ ἄκρως ἐνδιαφέρουσα βιολογικὴ κοινότητα, μέσα στὴν ὁποία ζῇ ἓνα δλόκληρο πλῆθος ἀπὸ ζῶα καὶ φυτὰ, ὅχι μόνον ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα βρίσκονται στὴν ἀγρία καὶ φυσικὴ τους κατάσταση ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα περιποιῶνται οἱ μαθηταί. Ἡ πλούσια λοιπὸν αὐτὴ βιολογικὴ κοινότης παρέχει ἓνα ζωντανὸ μορφωτικὸ περιεχόμενον, γιὰ τὴ διδασκαλίαν τῶν φυσιογνωστικῶν μαθημάτων. Καὶ ἐνῶ χωρὶς τὸ σχολικὸ κήπο, τὰ μαθήματα αὐτὰ χάνουν τὸ οὐσιαστικὸν τους περιεχόμενον καὶ ἡ διδασκαλία των καταντᾷ μιὰ ἀνούσια καὶ κενὴ γνώση, μὲ τὴν ἐργασία στὸν κήπο, τὸ παιδί παίρνει τὴν εὐκαιρίαν, νὰ ζῇ βιωματικὰ καὶ ν' ἀντικρύσῃ μὲ συστηματικὴ σπουδὴ τὴ ζωντανὴ κατάσταση τῶν φυσιογνωστικῶν ἀντικειμένων. Παρατηρεῖ ἐξελικτικὰ εἴτε μεμονωμένα, εἴτε συνολικά, τὰ ὑπὸ ἐξέτασιν ζῶα καὶ φυτὰ καὶ μάλιστα σὲ ὅλες τὶς ἐποχὰς τοῦ ἔτους, ὥστε νὰ σπουδάξῃ τὴ φύσιν μέσα στὴ

φύσιν καὶ ὅχι μέσα στὸ βοηθητικὸ βιβλίον, ἢ τὴν εἰκόνα.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς ζωντανῆς αὐτῆς καὶ ἐποπτικῆς διδασκαλίας τῶν φυσιογνωστικῶν θεμάτων, ἡ ἐργασία στὸ σχολικὸ κήπο, συντελεῖ ἄμεσα σὲ μιὰ γενικώτερη ἐποπτικοποίησιν καὶ συγκεκρινοποίησιν τῶν γνώσεων, ὧν τῶν ἄλλων μαθημάτων. Ἔτσι τὸ παιδί, μὲ τὴ συνδρομὴ πάντοτε τοῦ δασκάλου, κάνει παρατηρήσεις στὰ σχήματα καὶ τὴν ἔκτασιν τοῦ κήπου, μέσα στὰ πλαίσια τοῦ μαθήματος τῆς γεωμετρίας, λύνει διάφορα προβλήματα στὴν ἀριθμητικὴν, ποὺ σχετίζονται μὲ τὰ ἔσοδα—ἔξοδα καὶ ἄλλες ποσοτικὲς συσχετίσεις στὰ ἀντικείμενα τοῦ σχολικοῦ κήπου κ.λ.π. Περαιτέρω τὸ παιδί γράφει ἐκθέσεις, γιὰ νὰ ἐκφράσῃ τὰ ζωντανὰ συναισθήματα ἀπὸ τὴ βιωματικὴ αὐτὴ ἐργασία, διαβάσει σχετικὰ ἀναγνωστικὰ κείμενα καὶ ποιήματα, τραγουδεῖ τὴν πέταλουδα καὶ τὴν ἀμυγδαλιά, ζωγραφίζει καὶ παριστάνει μὲ πλούσιους χρωματισμοὺς παιδικούς, τ' ἀνθισμένα λουλούδια καὶ τ' αἰκίνητα ζώδια. Κατὰ τρόπον, ποὺ οἱ παρεχόμενες γνώσεις τῶν ἄλλων μαθημάτων, παίρνουν μιὰ πῶς συγκεκριμένη μορφή, μιὰ βιωματικὴ ἑξάρση.

Ὅλος δὲ ἰδιαιτέρως στὶς μικρότερες τάξεις, ἡ ἐργασία στὸ σχολικὸ κήπο, μπορεῖ νὰ πάρῃ ἓνα εὐρύτερον διδακτικὸ χαρακτήρα. Μὲ τὴν Ἑνιαίαν Συγκεντρωτικὴν Διδασκαλίαν, ὁ σχολικὸς κήπος, γίνεται ἀντικείμενον σπουδῆς καὶ μελέτης γιὰ ἓνα μεγάλο χρονικὸ διάστημα, κατὰ τὸν ὁποῖον τὰ παιδιὰ τῶν τάξεων αὐτῶν, ἀντλοῦν τὸ μορφωτικὸν διάστημα, κατὰ τὸν ὁποῖον τα παιδιὰ τῶν τάξεων αὐτῶν, ἀντλοῦν τὸ μορφωτικὸν περιεχόμενον τοῦ κήπου, μὲ ὁργανικὴ σύνδεσιν καὶ συνύφανσιν ὧν ἀνεξαιρέτως τῶν μαθημάτων.

Ἀποκτοῦν ἔτσι, μέσα στὸ σχολικὸ κήπο, πλούσια βιώματα καὶ πραγματικὲς ἐπιζητήσεις, μὲ τὸ μικρὸν αὐτὸ τμήμα τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος τῆς ἰδιαιτέρας τῶν πατρίδος.

Σὲ συνάφειαν μὲ τ' ἀνωτέρω, πρέπει νὰ τονισθῇ, ὅτι τὸ παιδί ἐργαζόμενον στὸ σχολικὸ κήπο, ἀποκτᾷ μιὰ πλούσιαν πρακτικὴν καὶ ὠφέλιμην ἐμπειρίαν. Οἱ πρακτικὲς καὶ ὠφέλιμες γνώσεις γιὰ τὴ ζωὴ, προβάλλουν σήμερον σὰ βασικὴ ἀπαίτησιν στὸ σύγχρονον σχολεῖον. Τὸ παιδί πρέπει ἀπὸ τώρα νὰ προετοιμασθῇ κατὰ κάποιον τρόπον γιὰ τὴ ζωὴ, ἢ ὁποῖα ἔχει ἓνα σωρὸ προβλήματα καὶ δυσκολίες. Μὲ τὴν περιποίησιν καὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων καὶ τὴν παρακολούθησιν τῆς ἐν γένει ἐξελικτικῆς αὐτῶν ζωῆς ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ θανάτου, καταποτιέται τὸ παιδί γιὰ ἓνα σωρὸ πρακτικὰ προβλήματα, ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν ἀγροτικὴν ζωὴν. Τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον τὰ πλεῖστα τῶν σχολείων τῆς πατρίδος μας ὅπως προαναφέρεται, ἔχουν ἀγροτικὸν χαρακτήρα, τὰ περισσότερα δὲ παιδιὰ αὐτῶν, πρόκειται ν' ἀκολουθήσουν ἐπαγγέλματα, σχετιζόμενα μὲ τὴν γεωργίαν ἢ τὴν κτηνοτροφίαν.

2. Ἰσχυροποίηση ψυχοφυσικῶν δυνάμεων.

Σὲ ἴση μοῖραν πρὸς τὴ διδακτικὴν καὶ μορφωτικὴν σημασίαν ποὺ ἔχει ἡ ἐργασία τοῦ παιδιοῦ στὸ σχολικὸ κήπο, τοποθετοῦμε καὶ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ καλλιέργειαν τῶν ψυχοφυσικῶν δυνάμεων αὐτοῦ. Γιὰ νὰ ἐργασθῇ τὸ παιδί στὸν σχολικὸ κήπο, πρέπει νὰ θέσῃ αὐτομά-

τως σέ κίνηση όλον τὸν ἐσωτερικὸν τοῦ κόσμου, ὅλον τὸν ψυχικὸν καὶ σωματικὸν τοῦ δυναμισμόν. Ὅπως κά-
θε ἐργασία, ἔτσι καὶ ἡ ἀναφερομένη ἐδῶ, προϋποθέ-
τει μιὰ σταθερὰ καὶ προσεκτικὴ συγκέντρωση. Ἡ
ἐπιπολαία καὶ ἐπιφανειακὴ παρατήρηση, συμβάλλει
ἀρνητικὰ σὲ κάθε σχολικὴ ἐργασία. Ἀπεναντίας, ἡ
διαφεροντολογικὴ καὶ πηγαία ἐπίδοσις στὸ ἔργο, φέ-
ρει θετικὸ ἀποτέλεσμα. Καὶ ἀκριβῶς, μιὰ τέτοια πη-
γαία καὶ μετ' ἐδιαφέροντος ἐργασία καὶ ἀσχολία, συν-
τελεῖται στὸ σχολικὸ κῆπο, διότι τὸ παιδί δέχνται μιὰ
ἄκρατη χαρὰ καὶ ἱκανοποίηση, ὅταν ἐξέρχεται ἀπὸ
τοὺς τέσσερους καταθλιπτικοὺς τοίχους τῆς αἰθούσης
διδασκαλίας καὶ βρίσκεται κοντὰ στὴ φύση. Καὶ ἐνῶ
μέσα στὴν τάξη ὁ δάσκαλος, προσπαθεῖ μὲ χίλια δυὸ
μέσα καὶ μεθόδους κατὰ τὸ πλεῖστον ἐντεχνά ἢ καὶ ἀ-
ναγκαστικά, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν καλλιέργειαν τῶν ψυχικῶν
καὶ σωματικῶν δυνάμεων τοῦ παιδιοῦ, μὲ τὰ διάφορα
μαθήματα, στὸ σχολικὸ κῆπο, οἱ δυνάμεις αὐτές, παίρ-
νουν μιὰ ζωντανή καὶ αὐθόρμητη ἀφ' ἑαυτῶν ἐξέλιξη,
καὶ ἰσχυροποίηση.

— Καλλιιεργεῖται ἐν πρώτοις ἡ φυσικὴ καὶ ἀντι-
κειμενικὴ παρατήρηση τοῦ παιδιοῦ. Ἡ πρόοδος δὲ τῆς
ἐργασίας, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ ἕνα σωρὸ ὑπολογισμῶν, με-
τρήσεις καὶ συνδέσεις, θέτει σὲ κίνηση ὅλες τὶς δυνά-
μεις αὐτοῦ. Ἀσχοῦνται ὡς ἐκ τούτου καὶ καλλιιεργοῦν-
ται, ἡ κρίσις καὶ ἡ φαντασία, ἡ προσοχὴ ἀκόμη καὶ ἡ
μνήμη, γενικώτερα ἡ σκέψις τοῦ παιδιοῦ καθὼς καὶ
ὅλες οἱ αἰσθήσεις του. Σὲ μεγαλύτερον δὲ ἀκόμη βαθμὸν,
ἰσχυροπεῖται ἡ βούλησις, στὴν ὁποία τόση σημασία ἀπο-
δίδει τὸ σύγχρονον σχολεῖο, γιὰ ν' ἀντεπεξέλθῃ τὸ
ἄτομον στὴ σημερινὴ ἐποχὴ τοῦ φοβεροῦ ἀνταγωνισμοῦ
καὶ τῶν πολλῶν προβλημάτων. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῇ,
ἡ ἐργασία στὸν κῆπον, παίρνει μιὰ μοναδικὴ σπουδαι-
ότητα, γιὰ τὸ παιδί ἐδῶ, δημιουργεῖ ἕνα αὐτοτελὲς
καὶ προσωπικὸ ἔργο, γιὰ τὸ ὁποῖο καταβάλλει ὅλη
τοῦ τὴν προσπάθειαν.

Ὅπως δὲ ἰδιαίτερος πρέπει νὰ τονισθῇ, ὅτι
ἐκτὸς τῶν πνευματικῶν καὶ ψυχικῶν δυνάμεων, οἱ
σωματικὲς δυνάμεις, τυγχάνουν μιᾶς φυσικῆς καὶ
ἀποτελεσματικῆς θεραπείας, διότι ἡ ἐργασία στὸ
σχολικὸ κῆπον, συμβάλλει κατὰ φυσικὸν καὶ ἀδιάστο-
τρόπον στὴ σωματικὴ ὑγείαν καὶ τὴν ἰσχυροποίησιν τοῦ
σώματος τοῦ παιδιοῦ.

Οἱ αἰσθήσεις τοῦ παιδιοῦ ὀξύνονται καὶ τελειο-
ποιῶνται θαυμάσια. Ἀσχεῖται τὸ μάτι, τὸ αὐτί, ἡ ἀφή,
ἀκόμη δὲ καὶ ἡ γεύσις καὶ ἡ ὄσφρησις, μέσα στὸ
πλούσιο περιβάλλον τοῦ κήπου, ὅταν τὸ παιδί ἐργάζε-
ται φέρνοντας σ' ἐπαφὴ μὲ τὰ αἰσθητήρια ὄργανα τῆς
ζωντανῆς φύσεως μὲ τὰ ἄπειρα στοιχεῖα τῆς. Μάλιστα
δὲ αὐτὴ ἡ ἀσκήσις τῶν αἰσθήσεων γίνεται μὲ μιὰ
πλούσια συναισθηματικὴ καὶ χαρὰ τοῦ παιδιοῦ,
ὅταν τὰ βλέπουμε ὅλα μαζί νὰ βομβοῦν σὰν τὸ σμήνος
τῶν μελισσῶν καὶ νὰ τιτιβίζουν σὰν τὰ πρόσχαρα
σπορυγίτια, ὅλη τὴν ὥραν ποὺ βρίσκονται στὶς ἀγαπη-
μένες τῶν ἀσχολίας τοῦ κήπου. Ἡ καθαρὴ ἀτμόσφαι-
ρα μὲ τὸν ἐμπλουτισμένον σὲ ὀξυγόνο ἀέρα, ὁ ζωογόνος
ἥλιος, ἀκόμη καὶ τὸ τσουχτερὸ ἀεράκι, καθὼς καὶ
οἱ φυσικὲς σωματικὲς κινήσεις ποὺ γίνονται κατὰ τὴν
ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας, δίνουν μιὰ ἔντονη σωματικὴ
λειτουργία, σ' ὅλο τὸν ὁργανισμόν τοῦ παιδιοῦ.

Δὲν στέκεται τὸ παιδί στὴν προσοχὴ, ἢ στὴ διά-
στασιν, γιὰ νὰ ἐκτέλεσιν τὴν γυμναστικὴν διάφορες

σωματικὲς ἀσκήσεις, ἀλλὰ ἐντελῶς φυσικὰ καὶ ἀδιά-
στα, τίθεται σὲ κίνηση, ὁλόκληρος ὁ ὁργανισμός του.
Οἱ βασικὲς λειτουργίαι, ὅπως ἡ ἀναπνοή, ἡ κυκλοφο-
ρία, ἡ ἀνταλλαγὴ τῆς ὕλης κ. λ. π. τονοῦνται, ἡ πέ-
ψη διευκολύνεται, μὲ συνέπεια ν' ἀνοίγῃ ἡ δρεξὴ τοῦ
παιδιοῦ. Φυσικώτερη σωματικὴ καὶ ὑγιεινὴ ἀσκήσις,
ἀπὸ αὐτὴν ποὺ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν ἐργασία στὸ σχο-
λικὸ κῆπον, δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ σχολεῖο. Ἐτσι
καὶ τὸ σῶμα τοῦ παιδιοῦ, σὲ συνάρτησιν μὲ τὸ πνεῦμα
καὶ τὴν ψυχὴν, δυναμώνει καὶ αὐξάνεται, ὥστε ὁ συν-
ολικὸς ἄνθρωπος, προδευτικῶς ν' ἀνυψοῦται, σ' ἕνα
ζωντανὸ καὶ ἰσχυρὸ ψυχοφυσικὸ ὁργανισμόν.

3. Παιδευτικὴ συμβουλὴ στὴν ἡ- θικὴ συγκρότησιν.

Ἀκόμη πρὸ βασικῆς σημασίας ἀποβαίνει ἡ ἐργα-
σία τοῦ παιδιοῦ στὸ σχολικὸ κῆπον, καθ' ὅτι συμβάλ-
λει κατὰ τρόπον ἰαν συντελεστικόν, στὴν ἐσωτερικὴν
καλλιέργειαν αὐτοῦ. Ἐν πρώτοις, συνηθίζει τὸ παιδί
νὰ ἐργάζεται καὶ ὡς ἐκ τούτου νὰ ἀγαπήσῃ τὴν ἐργα-
σίαν, σὰ μοναδικὸν παράγοντα καὶ μέσον γιὰ τὴν πρό-
οδο καὶ τὴν προκοπὴν. Ὅπως δὲ ἰδιαίτερος σημερον
ἡ ἔξις αὐτῇ καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἐργασίαν, εἶναι
ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Ἀρκεῖ νὰ ἀναλογισθοῦμε, ὅτι ὁ
σημερινὸς ἄνθρωπος, μέσα σὲ μιὰ ἐποχὴν, ἀπογυμνω-
μένη ἀπὸ τὶς ἀξίες καὶ τὴν ἀρετὴν, προσπαθεῖ νὰ ἐπι-
πλεύσῃ τῶν ἄλλων καὶ ἐπιτύχῃ τὴν ζωὴν, χρησιμοποιοῦν-
τας τὰ πρὸ ἀδίστακτα μέσα καὶ μεθόδους, ποὺ δὲν ἔχουν
μεγάλαν σχέσιν μὲ τὴν ἐργατικὴν, ἢ τὴν ἐντιμότη-
τα. Ἡ καθημερινὴ ζωὴ, μᾶς δίνει ἕνα σωρὸ παραδείγ-
ματα, γιὰ τὴν τάσιν αὐτῇ τοῦ ἀτόμου. Πολλοὶ ἄνθρω-
ποι, θεωροῦν σήμερον τὴν ἐντιμὴν καὶ σοβαρὰν ἐργασίαν,
σὰν πραγματικὸν ἄχθος καὶ κατὰρα τοῦ Θεοῦ. Φτάνει
νὰ ρίξωμε μιὰ ματιὰν στὴ μεταπολεμικὴν νέαν γενεάν, ἢ
ὅποια καθὼς εἶναι ἐντελῶς ἀπορροιατικὴ καὶ μὲ
μιὰ ἐπίπλαση μόρφωσιν, ἀποφεύγει τὰ πραγματικὰ ἔργα
καὶ στρέφεται στὶς εὐκόλεις καὶ ἀνώδυνες λύσεις τῆς
ζωῆς. Μὲ ἀποτέλεσμα, νὰ δημιουργεῖται ἕνα ὀξὺ πρό-
βλημα μὲ τὸ ἀποκαλούμενον πνευματικὸν προλεταριάτον,
ποὺ τὶς περισσότερες φορὲς ἀπασχολεῖ τὶς ἀστυνομικὰς
στῆλες τῶν ἐφημερίδων, μὲ τοὺς ξιπασμένους πηθι-
κισμοὺς, στὴ μακάριαν καθημερινὴν ἀργοσχολίαν. Ἡ
ἀργία, εἶναι πηγὴν κάθε κακίας καὶ ὁ χειρότερος σύμ-
βολος τοῦ νέου, ἢ πρὸ καταστρεπτικῆς κατάστασις.
Καὶ τὸ κακὸν μεγαλώνει κατὰ γεωμετρικὴν πρόοδον,
γιὰ τὴν ὁκνηρίαν, γερμίζει τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀτόμου,
μ' ἕνα μεγάλο καὶ δυσβάστακτον κενόν, τὸ ὁποῖον ἀκόμη
περισσότερον σπρώχνει στὶς πρὸ ἀλλοπρόσας καὶ
ὄχι ἠθικὰς ἀναπληρώσεις. Ἀπεναντίας ἡ πεῖρα τῆς
ζωῆς καὶ ἡ πρόοδος τῶν λαῶν καὶ τῶν ἐθνῶν, διδά-
σκει, ὅτι ἡ ἐργασία ἠθικοποιεῖ καὶ φέρει ἀτομικὴν καὶ
κοινωνικὴν προκοπὴν. Τὸ ἄτομον ποὺ ἐργάζεται, χαίρε-
ται τὴν ζωὴν καὶ βλέπει τὴν ἐργασίαν σὰν εὐλογία τοῦ
Θεοῦ, γερμίζει ἀπὸ χαρὰ καὶ συναισθηματικὴν εὐτυχίαν, μὲ
ἀποτέλεσμα νὰ τείνῃ πρὸς μίαν ὁλοκληρωμένην
προσωπικότητα. Ἡ ἀπασχόλησις λοιπὸν τοῦ παιδιοῦ
στὸ σχολικὸν κῆπον, εἶναι ἕνα σπουδαῖον μέσον γιὰ ν' ἀ-
ποκτήσῃ τὸ παιδί τὴν ἔξιν τῆς ἐργασίας, ἐδῶ μάλιστα
ποὺ ἐργάζεται μὲ πραγματικὸν καὶ πηγαῖον διαφέρον,
αὐτενεργεῖ κυριολεκτικὰ χωρὶς καταναγκασμὸν καὶ θε-
ωρεῖ τὴν ἐργασίαν τοῦ αὐτοῦ, ὡστὸ παιγνίδιον.

Ἄλλ' ὄχι μόνον νὰ ἐργάζεται μαθαίνει τὸ παιδί

στὸν κῆπο, ἀλλὰ καὶ νὰ συνεργάζεται μαζί. Ἡ ἐργασία στὸ σχολικὸ κῆπο, ἐκτὸς τῆς ἀτομικῆς μορφῆς, παίρνει κατὰ κύριο λόγο τὴν ἔννοια τῆς ὁμαδικῆς ἀπασχολήσεως. Ἡ ὁμάδα, ἀποτελεῖ μιὰ μικρὴ κοινωνικὴ συγκρότηση, μέσα στὴν ὁποία καλλιεργοῦνται τὰ πῶ εὐγενικὰ καὶ ἀνθρωπιστικὰ συναισθήματα, μὲ κύρια θέση τὸ κοινωνικὸ συναίσθημα. Ἡ σημασία τοῦ κοινωνικοῦ συναισθήματος, γιὰ τὸ σύγχρονο σχολεῖο τῆς ζωῆς, εἶναι αὐτόχροημα πρωταρχικῆ. Γιὰ τὴν καλλιέργεια δὲ καὶ τὴν ἀνάπτυξή του, συντρέχουν τρεῖς βασικοὶ λόγοι.

α) Τὸ ὅτι ἡ ἐποχὴ μας σήμερα μὲ τὴν εὐρεία καὶ σὲ παγκόσμια κλίμακα ἀλληλεξάρτηση τῶν ἀτόμων καὶ λαῶν, ἀφήνει πολὺ μικρὸ χῶρο στὸν ἀτομικισμό. Τὸ ἄτομο σήμερα συνθλίβεται σὰν ξεχωριστὴ μονάδα στὴν παγκόσμια κίνηση τῆς συνθέσεως καὶ τῆς συγκεντρώσεως. Τὸ συλλογικὸ πνεῦμα, μπορεῖ νὰ ἐξυπηρετήσῃ καὶ τοῦ ἀτόμου τὰ συμφέροντα καὶ τὴν προκοπή. Μιὰ ματιὰ στὴ διάρθρωση τῆς κοινωνικῆς ζωῆς μὲ τοὺς ποικίλους ὁργανισμοὺς καὶ ἐνώσεις, πείθει γιὰ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς κοινωνικοποιήσεως τῆς ἐργασίας τοῦ σχολείου.

β) Ἡ κοινωνικότης καὶ ἡ συλλογικὴ ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων τοῦ πρακτικοῦ βίου, εἶναι ἰδιαιτέρως ἀναγκαῖα γιὰ τὸν Ἕλληνα, τοῦ ὁποίου ὁ ἀτομισμός, κατὰ τίς ἀποδείξεις τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ψυχοσυνθέσεως αὐτοῦ, ἀποτελεῖ κληρονομικὸ στοιχεῖο. Δὲν ἐννοοῦμε θεθαίως μιὰ καταπιεστικὴ καὶ συνθλιπτικὴ ἐξαφάνιση τοῦ ἀτόμου, τὸ ὁποῖο σὰν αὐτόνομη προσωπικότης, πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς δράσεως καὶ τῆς βουλήσεως. Ὅμως, ὁ ἄκρατος ἀτομισμός τοῦ Ἕλληρος, εἶναι γνωστὸ, ὅτι πολλὰ φορὲς ἐπέφερε δεινὰ καὶ πλήγματα στὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀνέλιξη τοῦ ἔθνους μας. Ἡ λελογισμένη λοιπὸν περιστολὴ τοῦ κακῶς ἐννοουμένου ἀτομισμοῦ καὶ ἡ ἔξαρση τοῦ κοινωνικοῦ συναισθήματος, ἔχει γιὰ τὸν Ἕλληνα ἰδιαίτερη σημασία καὶ πρέπει νὰ ἐπιδιώκεται ἀπὸ τῆς σχολικῆς ἀκόμῃ ἡλικίας. Καὶ

γ) Ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ κοινωνιολογία, μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι στίς ἐποχὰς πού τὸ ἄτομο κατεῖχε ἐξέχουσα θέση στὴν κοινωνικὴ ζωὴ τῶν ἐθνῶν, παρήχθησαν μὲν σοβαρὰ καὶ μεγάλα ἔργα, μικρὰς ὅμως διαρκείας καὶ ζωῆς, ὅσο δηλ. διαρκοῦσε καὶ ἡ ζωὴ τῆς ἰσχυρῆς προσωπικότητος. Ἐνῶ στίς ἐποχὰς πού τὸ κοινωνικὸ σύνολο ἐξήρετο σὰν ἰδέα, στὴν ὑπηρεσία τῆς ὁποίας ἐτίθετο τὸ ἄτομο, τὰ μεγάλα ἔργα, ἦσαν μακροτέρας διαρκείας, γιατί ζοῦσαν στὴν ψυχὴ ὅλων τῶν ἀτόμων. Παραδείγματα, μᾶς δίνει ὅχι μόνο ὁ ἔξοχος πολιτισμός τῆς κλασσικῆς Ἑλλάδος, ἢ ἡ διάλυση τοῦ ἀπεράντου κράτους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, (1) ἀλλὰ καὶ ἡ πρόσφατος ἐποχὴ τοῦ μεσοπολέμου, κατὰ τὴν ὁποία ἡ Εὐρώπη, ἐγνώρισε τοὺς πῶ ἀδίστακτους δυνάστες, τῶν ὁποίων ὅμως τὰ ἔργα, ἐξαφανίστηκαν μαζί μὲ τοὺς δημιουργοὺς των.

Οἱ προϋποθέσεις λοιπὸν αὐτές, μᾶς ὁδηγοῦν νὰ στραφοῦμε σήμερα, σὲ μιὰ καθαρῶς κοινωνιοκρατικὴ ἀγωγή, σ' ἓνα ἐθνικὸ δημοκρατικὸ σχολεῖο. Ἡ ὁμαδικὴ ἐργασία πού γίνεται στὸ σχολικὸ κῆπο, συντελεῖ ἀριστα στὴν κοινωνικοποίησιν τῆς σχολικῆς ζωῆς,

καλλιεργεῖ στὸ παιδί τὰ ἀνώτερα ἀνθρωπιστικὰ καὶ κοινωνικὰ αἰσθήματα, καθὼς καὶ τὸ συμπαθητικὸ συναίσθημα, σὲ τρόπο πού προετοιμάζει τὸ παιδί πράγματι, γιὰ τὸν αὐριανὸ κοινωνικὸ βίον.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, ὁλόκληρος ὁ συναισθηματικὸς κόσμος τοῦ παιδιοῦ, καλλιεργεῖται μὲ τὴν ἐργασία τοῦ σχολικοῦ κήπου. Τονίζομε ὅτι, τὸ καλαισθητικὸ συναίσθημα ὑποβοηθεῖται καὶ ἡ τόσον ἀναγκαῖα αἰσθητικὴ ἀγωγή, πού συμβάλλει στὴν ἠθικοποίησιν τοῦ ἀτόμου, ἐπιτυγχάνεται. Ὁ λάτρης καὶ ὁ θαυμαστής τοῦ ὥραιου, εἶναι κατὰ κανόνα καὶ λάτρης τῆς ὑψηλῆς καὶ ὥραιας ἰδέας. Καὶ ἐσωτερικὴ κενότης καὶ τραχύτης αἰσθημάτων, δὲν συμβιβάζεται συνήθως, μὲ ἀγάπην πρὸς τὸ ὥραϊον. Τὸ φυσικὸ δὲ περιβάλλον, παρουσιάζει στὸ παιδί μιὰ πανοραμτικὴ ἀποψη, μιὰ αἰσθητικὴ ἀπόλαυση. Φτάνει νὰ καθοδηγηθῇ πρὸς τοῦτο, κατάλληλα.

Ἡ ἐργασία στὸ σχολικὸ κῆπο, μὲ τὸν ὑποδειγματικὸ διαχωρισμὸ τῶν τεμαχίων καὶ τῶν πρασιῶν, τῶν διαδρόμων καὶ τῆ συμμετρίας τῶν τμημάτων, ἡ περιποίησις τῶν λουλουδιῶν μὲ τοὺς πλούσιους χρωματισμοὺς των καὶ τόσες ἄλλες εὐκαιρίες, δημιουργοῦν ἀναμφίβολα στὸ παιδί, τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ ὥραϊον, τοῦ γεμίζουν μὲ μιὰ πρωτογενῆ αἰσθητικὴ συγκίνηση ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μαλασσεται καὶ ἐξευγενίζεται ἡ καρδιά του, στὴ σημερινὴ ἐποχὴ τοῦ πῶ σκληροῦ καὶ τραχέος ρεαλισμοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὸ αὐτοσυναίσθημα καὶ ἡ αὐτοσυνειδησία ἀναπτύσσεται στὸ παιδί, διότι δημιουργεῖ ἔργο καὶ ἔχει τὴν εὐκαιρίαν, νὰ κρίνῃ καὶ νὰ συγκρίνῃ μόνο του τὴν ἐπίδοσιν καὶ τὴν ἱκανότητά του. Ἀποκτὰ ἐπίσης καλὰς ἑξεις καὶ ἀρετὰς, ὅπως, τὴν ἀκρίβειαν, τὴν τάξιν, τὴν ὑπομονή, κ.λ.π. καὶ συνεπῶς συγκροτεῖται τὸ παιδί σὲ μιὰ προσωπικότητα μὲ ἰσχυρὴ ἐσωτερικὴ δομὴ καὶ ἠθικὸ ὑπόστρωμα.

Σὰν τελευταία ἐπίτευξη στὸν τομέα αὐτὸν τῆς παιδευτικῆς καὶ ἠθικῆς σημασίας τῆς ἐργασίας στὸ σχολικὸ κῆπο, θ' ἀναφέρωμε, ὅτι τὸ παιδί ἔρχεται σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὴ μητέρα Φύσιν, τὴ σπουδάζει καὶ μαθαίνει νὰ τὴν ἀγαπᾷ καὶ νὰ τὴ θαυμάζῃ. Γνωρίζει ἔτσι, ὅτι στὸν κόσμο αὐτὸν πού ὁ ἄνθρωπος παρουσιάζεται σὰν τὸ ἰσχυρότερον ὄν καὶ δυνάστης τῶν ἄλλων πλασμάτων, δὲν ὑπάρχει μόνο τὸ ἄτομό του καὶ ἡ φύσιν, δὲν ἐπλάσθη μόνο γι' αὐτόν. Ὑπάρχει ἓνας ὁλόκληρος φυτικὸς καὶ ζωϊκὸς κόσμος, πού μὲ τὴ σειρά του, ἐκπληροῖ ἓνα ἀνώτερον σκοπὸ. Μὲ τὴν περιποίησιν τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, θὰ εἰσέλθῃ τὸ παιδί, στὰ βαθύτερα μυστικὰ τῆς ζωῆς. Θὰ κατανοήσῃ, ὅτι ὅλα τὰ πλάσματα κρύβουν μέσα τοὺς τὸ μεγάλο μυστήριον τῆς ζωῆς, ἔχουν τίς ἀνάγκας καὶ τὰ προβλήματα των καὶ περισσότερον, ὅτι εἶναι βοηθοὶ μας καὶ φίλοι πραγματικοί. Ὡς ἐκ τούτου, θὰ ἐννοήσῃ, ὅτι ἡ ληστρορικὴ συμπεριφορὰ μὲ τὴν ὁποία πολλάκις ὁ ἄνθρωπος φέρεται πρὸς τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ ἀκόμῃ καὶ πρὸς τὸ ἔδαφος, εἶναι μιὰ ἀνάρμοστη πράξις, ἀπεναντίας δέ, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ φροντίδα γι' αὐτά, εἶναι ἓνα ἠθικὸ καθήκον.

Ἐπίσης, τὸ περιβάλλον τοῦ σχολικοῦ κήπου, φέρει τὸ παιδί πῶ κοντὰ πρὸς τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως καὶ συνεπῶς καὶ πρὸς τὸν μεγάλο Δημιουργόν, ὥστε νὰ θαυμάσῃ τὴν ἀπέραντη ἀγάπην καὶ τὴ σοφίαν Του, ἔτσι πού καὶ τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα, νὰ ἀνα-

1. Παρβλ. Κ. Σπεταιέρη. «Ἡ σχέσις ἀτόμου καὶ κοινωνίας, ὡς ρυθμιστικὴ ἀρχὴ τῆς ἀγωγῆς».

πτύσσεται. Με όλα λοιπόν, όσα αναφέρομε στο άνωτέρω κεφάλαιο, αποδεικνύεται ή τεράστια συμβολή που έχει ή εργασία του παιδιού στο σχολικό κήπο, για μία πραγματική έσωτερική καλλιέργεια και ήθική δλοκλήρωση αυτού.

4. Σχολικός κήπος και κοινοτική ζωή.

Τέλος, θά ήταν παράλειψη σοβαρή, εάν δέν εγίνετο λόγος, για την ευρύτερη εκπολιτιστική σκοπιμότητα που εξυπηρετεί ό σχολικός κήπος και ή εργασία του παιδιού σ' αυτόν μέσα στο πλαίσιο της κοινοτικής ζωής. Σάν τελευταία επιδίωξη στους σκοπούς του Δημοτικού σχολείου, τοποθετήσαμε τη μορφωτική και πολιτιστική αντανάκλαση που έχει, στην ατμόσφαιρα του ιδιαίτερου περιβάλλοντος, έντός του οποίου, λειτουργεί και κινείται. Για τό σκοπό αυτό, τό σχολείο, έχει στη διάθεσή του πολλά μέσα, όπως οι γιορτές, οι εκπολιτιστικές έξορμήσεις, ή συμμετοχή στις λαϊκές έκδηλώσεις των κατοίκων κ.λ.π. Όμως, για τό αγροτικό σχολείο, τό σχολείο του μέλλοντος της υπαίθρου χώρας της πατρίδος μας, ό σχολικός κήπος, παίρνει μία μοναδική σημασία και σπουδαιότητα.

Αναφερόμεν έν πρώτους, ότι δημιουργείται ή τόσον αναγκαία αγροτική συνείδηση, τόσο στο παιδί, όσο και στην ανδρωμένη γενεά των κατοίκων. Ίσως να φαίνεται κάπως παράξενο, τό ότι επιδιώκομε ένα τέτοιο σκοπό, που θά έπρεπε να έχη εκπληρωθή, μία και ή χώρα μας, είναι κατά κύριο λόγο γεωργική, τό μέγιστο δέ ποσοστό των κατοίκων, άνω του 65 τοίς εκατό, ασχολείται με γεωργοκτηνοτροφικές εργασίες. Και όμως στην εποχή μας, την εποχή των αντιθέσεων, υπάρχει και μάλιστα σέ έντονο βαθμό και αυτή ή αντινομία. Η έλλειψη της αγροτικής συνειδήσεως, είναι χαρακτηριστικά αισθητή σήμερα. Ίσως σ' αυτό να επιδρά και ό άνυπαρκτος επαγγελματικός προσανατολισμός των νέων μας, καθώς και μία άδικη και ήθικώς άστήρικτη αναβάθμιση των επαγγελματιών και της αξίας των. Ό αγροτικός μόχθος, βρίσκει άπωσθήποτε σέ μία άπαξωτική στάθμη, έναντι των άλλων εργασιών και κυρίως έναντι της πνευματικής εργασίας. Σέ άλλες, πιο πολιτισμένες χώρες της Ευρώπης και της Άμερικής, έχει προχωρήσει πολύ ή σμίκρυνση του κοινωνικού και επαγγελματικού διαφορισμού, που στη χώρα μας, έχει μία μεγάλη έκταση.

Με τις παραπάνω προϋποθέσεις, καταλαβαίνομε εύκολα, τό σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει ή εργασία του παιδιού στο σχολικό κήπο, για τη δημιουργία της αγροτικής συνειδήσεως. Τά άμεσα αποτελέσματα της εργασίας αυτής, με τά μικρά ή μεγάλα υλικά αγαθά της κηπευτικής άσχολίας, φέρνουν τό παιδί κοντά στο τίμιο και έθνοσωστικό γεωργικό έπάγγελμα, ώστε αύριο να μήν τό βλέπη σαν κατώτερο έργο, σαν θάναυση τέχνη.

Σέ σχέση με την άνωτέρω επιδίωξη, βρίσκεται και ή ευρύτερη σημασία που έχει ή εργασία στο σχολικό κήπο, για μία καθαρώς εκπολιτιστική και παραγωγική επίδραση στο περιβάλλον του χωριού. Ό σχολικός κήπος, δέν πρέπει να είναι περιορισμένος στα στενά πλαίσια του σχολείου, αλλά θά αποτελέι ένα πραγματικό φάρο αγροτικού πολιτισμού και αγροτικού πολιτισμού και αγροτικής προόδου, που θά επηρεάξη τη γενικώτερη ζωή της υπαίθρου. Έτσι ή εργα-

σία από την πλευρά αυτή, παίρνει μία έννοια ώφελιμιστική. Είναι γνωστή ή στενή και γεμάτη προλήψεις αντίληψη των κατοίκων, σχετικά με την απόδοση και την καταλληλότητα πολλών φυτών και ζώων, που αποτελεί άληθινή τροχοπέδη στην ανάπτυξη της παραγωγικότητας. Οι γεωπόνοι και μάλιστα των γεωργικών εφαρμογών, έχουν άμεση αντίληψη της καταστάσεως αυτής, χωρίς να ύστερη ό δάσκαλος, που βρίσκεται πάντοτε κοντά στους χωρικούς. Ό χωρικός, είναι συνήθως καχύποπτος και δυσκολόπιστος. Προσωπικώς, έχω ιδίαν πείρα, με τις παρακάτω δύο περιπτώσεις. Οι χωρικοί σ' ένα χωριό, μου είπαν ότι δέν ευδοκίμούν εκεί οι καστανιές. Δέν τό έδοκίμασαν βεβαίως οι ίδιοι, αλλά έτσι τό έλεγαν οι παλαιοί! Και όμως, στο σχολικό μου κήπο, έγιναν οι καστανιές για να εκπλήξουν τους χωρικούς. Σ' ένα άλλο χωριό των Γρεβενών, μου είπαν ότι δέν φυτεύει κανένας καρυδιές, γιατί άμα ψηλώση πολύ ή καρυδιά, ώστε ή κορυφή της να βλέπη τη θάλασσα, θά πέση θανατικό σ' όλο τό σπίτι! Φυτέψαμε όμως καρυδιές στον κήπο, που έδειχναν μεγάλη προθυμία να ευδοκιμήσουν.

Τό παιδί λοιπόν είναι εκείνο που θά μās βοηθήσει θαυμάσια στη διάδοση νέων καλλιεργειών. Όσο δέ για τις μεγάλες δυνατότητες που υπάρχουν στον τομέα αυτόν, παραπέμω σέ σχετικό άρθρο του συναδέλφου κ. Κων. Μπούκα στο ύπ' αρ. 73-74 τεύχος του περιοδικού «Νέο Σχολείο», στο όποιο αναφέρει τά εξής φυτά που έκαλλιέργησε στο σχολικό του κήπο: Άμπέλι, τρεις ποικιλίες σιτάρι, κουκιά, δύο ποικιλίες καλαμπόκι, δύο ποικιλίες βαμπάκι, σησάμι, πατάτες, φυστίκια, ντομάτες, μελιτζάνες, μπάμιες, κολοκυθιές, άγγουριές, καρπουζιές, πεπονιές, μαϊδανό, σπανάκι, ρόβι, λαθούρι, λεμονοειδή, ποικιλία χόρτου για ζώα, ρεβύθια, κρομμύδια, μαρούλια, σκόρδα, καπνό, φακές, ρύζι και λουλούδια διάφορα. Έδώ μπορούμε να προσθέσωμε και τά ζώα που μπορούμε να διαδώσωμε με τό ζωοτροφείο μας, τέτοια που δέν θά υπάρχουν, μα που μπορούν να ευδοκιμήσουν στο χωριό, για να καταλάβωμε πόσο μεγάλες δυνατότητες άνοίγονται για να βελτιωθή από τά ίδια τά παιδιά αύριο, μα και από τους γονείς των σήμερα, ή καλλιέργεια και ή αγροτική οίκονομία.

Τέλος, ή εργασία του παιδιού στο σχολικό κήπο, συντελεί πάρα πολύ, στην άνάσχεση του ρεύματος της άστυφιλίας και στην αγάπη προς τό Γενέθλιο τόπο και την ευρύτερη πατρίδα την Έλλάδα μας. «Βάλε μυαλό παιδί μου, να μή γίνης και σύ σκαφτιάς» λέγει τακτικά ό πατέρας στο παιδί του. Μία χαρακτηριστική έκφραση, που κλείνει όλο τό νόημα της συγχρόνου πληγής της άστυφιλίας. Βεβαίως, τό θέμα αυτό, είναι γενικώτερο πρόβλημα και δέν υπάρχει μόνο στον τόπο μας, Είναι τό πρόβλημα του αιώνας μας. Οι παράγοντες που τό έδημιούργησαν, είναι άπειροι και κυρίως μεταπολεμικοί. Δέν είναι του παρόντος να τους αναφέρωμε, ούτε και ποιοι πρέπει να λάβουν άποτελεσματικά μέτρα, ώστε ό άνθρωπος, να θέλη και να μπορή να ριζώσει στον τόπο του και την πατρίδα του. Τονίζομε μόνο, πως ή υπαίθρος χώρα, άποψιλοῦται, οι σύγχρονες Βαβυλώνες των μεγαλοπόλεων. Με άποτελεσμα, ή δυσανάλογη αυτή διακίνηση του πληθυσμού, να δημιουργή ένα δξύτατο, δημογραφικό, οίκονομικό και κοινωνικό πρόβλημα, με

όλες τις φοβερές του συνέπειες, για τη φθορά του εμψύχου δυναμισμού της φυλής μας.

Δέν ξέρω, αν αυτό αποτελεί αναπότρεπτη όσο και κακή ιστορική ανάγκη της εποχής, την οποία πρέπει να διασκελίσω όπωςδήποτε ο άνθρωπος, για να φθάσει στο χείλος του κρημνού και ύστερα να στραφεί στο έσωτερικό του και να αναπλεύσει το ρεύμα προς το Γενέθλιο τόπο. Μετά τη σημερινά πάντως δεδομένα, το πρόβλημα ζητεί τη λύση του. Το σχολείο, κάνει και προς αυτή την κατεύθυνση το καθήκον του. Το μικρό παιδί, με την έξαρση της πατριδογνωστικής ιδέας που δίνεται σήμερα στην αγωγή και τη μάθηση, με τη δημιουργία ζωντανών βιωμάτων και επιζητήσεων που παίρνει με την εργασία στη μητέρα γη, μέσα στο περιβάλλον του σχολικού κήπου, γαλουχείται προς την αγάπη για το Γενέθλιο τόπο. Έαν οδηγηθί κατάλληλα ν' αγαπήσει την εργασία με όλα τα συνεπόμενά της, ν' αγαπήσει τη φύση, τα δέντρα, τα φυτά, τα λουλούδια, τα ζώα και τα πουλιά του τόπου του, τότε το παιδί, δέχεται με τον τόπο αυτόν μ' ένα διάφανο μ' ισχυρό νήμα και αναπτύσσει μαζί του τις πιο απόκρυφες έσωτερικές σχέσεις, που δεν τις κλονίζουν οι μελλοντικές δονήσεις. Έτσι το παιδί, αγαπώντας τη Γενέθλια Γη του, το σπίτι του το πατρικό, το χωριό του και την πατρίδα του την Ελλάδα, για την οποία και θυσιάζεται όταν θα μεγαλώσει.

Ε. ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Τελειώνοντας κύριοι συνάδελφοι (!) τη συνοπτική αυτή διαπραγμάτευση του τόσον πλουσίου θέματος, επιθυμώ να τονίσω, ότι δεν κολακεύομαι να πιστεύω, ότι το σπουδαίο και βασικό αυτό σχολικό πρόβλημα, εξαντλείται απόλυτα, μέσα στα περιωρισμένα πλαίσια, μιας απλής πραγματείας. Όπωςδήποτε, μπορεί να υπάρχουν και άλλες πιο λεπτομερειακές απόψεις, από τις οποίες, δύναται να γίνη μια πληρέστερη θεώρηση του ζητήματος της συμβολής της εργασίας των μαθητών εις τον σχολικό κήπο, για την πραγματοποίηση των σκοπών του δημοτικού μας σχολείου.

Με τη μελέτη αυτή, επεδίωξα να τονίσω άδρα και χαρακτηριστικά, τις πιο βασικές και αναμφισβήτητες υπηρεσίες, που προσφέρει η εργασία του παιδιού στο σχολικό κήπο, στη μεγάλη υπόθεση του σκοπού της αγωγής και του σχολείου. Με τη συναίσθηση ότι απευθύνομαι σ' ένα κατ' έξοχην πνευματικό ακροατήριο των εξαιρετικών συναδέλφων, που είναι οι πιο θερμοί ψυχοπλάστες και οι πιο δημιουργικοί παιδαγωγοί του λαού μας, αφήνω τις κοινότητες και συμβατικές λεπτομέρειες στο κενό, γιατί πιστεύω, πως κάθε συνάδελφος, είναι ικανός να κινηθί ευρύτερα μόνος του, στο μεγάλο αυτό μορφωτικό χώρο, που λέγεται «σχολικός κήπος και παιδί» και να βρή τις κατάλληλες ευκαιρίες και αφορμήσεις, για μια πιο σκόπιμη και παιδευτική χρησιμοποίηση όλων των στοιχείων που μας δίδονται, για την έπτυχία του άνωτέρου σκοπού του σχολείου.

Φτάνει να διακρίνη το δάσκαλο, η άγνη και απέραντη αγάπη για το παιδί και ο βαθύς πλατωνικός παιδαγωγός έρωτας, προς την πράγματι θεϊκή λει-

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

«ΕΙΚΟΝΕΣ ΜΙΑΣ ΖΩΗΣ» Κων. 'Αλφιεράκης
'Επιθεωρητού Δημοτικών Σχολείων 'Ηρακλείου—Κρήτης.

Γνωστός είναι εις τους Έλληνες εκπαιδευτικούς ο κ. 'Αλφιεράκης και έξ άλλων συγγραφικών εργασιών του.

Το νέον του βιβλίον «ΕΙΚΟΝΕΣ ΜΙΑΣ ΖΩΗΣ» ομοιάζει με απολογισμόν της ιδίας του ζωής. 'Η όλη πλοκή του έργου και ο συναισθηματισμός που κυριαρχεί εις τας 203 σελίδας του δίδουν το δικαίωμα εις τους αναγνώστας, εις όσους ννωρίζουν τον συγγραφέα, να πιστεύουν ότι ο ήρωας του έργου είναι αυτός ο ίδιος.

Με λογοτεχνικόν ταλέντο, με την απλότητα και αγνότητα της κοητικής ψυχής, εκτίθενται όλα τα προβλήματα που αντιμετωπίζει καθημερινώς ο Έλλην διδ(δ)λος—ιδία ο διδ(δ)λος του χωριού—ώς και αι όρθαι λύσεις που πρόκειναι να δίδωνται τα αυτά.

Ο ένθουσιασμός, η αίσιοδοξία, η πρακτικότητα, η ελπίδα και υπομονή, η αυτοπεποίθησις, το μέτρον εις πάσαν κήδωσιν, η συναδελφική αγάπη και συνεργασία, η προσήλωσις εις τα άνωτέρα ιδεώδη της Θεολογίας, Πατριδός και οικογενείας, η άπέραντος αγάπη προς την 'Ελληνικήν Εκκλησίαν, η άγροτική ζωή και χαρά, η θαυμάσια εκτίμησις και σεβασμός προς τον Έλληνα απόμαχον διδ(δ)λον άπετέλεσαν την ύλην συγγραφής του έργου τούτου, το όποιον, επειδή διμ(δ)λει κατ' ευθείαν εις την ψυχήν και την καρδίαν του διδ(δ)λου, προσελκύει το ενδιαφέρον άμέσως από τας πρώτας του σελίδας.

Και εις το έργον αυτό δεν παραλείπει ο συγγραφέας να διατυπώση το διδακτικόν του «πιστεύω» το όποιον συνίσταται εις τας εξής: 1) 'Η κατ' σύστημα εργασία πρέπει να άποτελ(δ)η κανόνα της όλης προσπάθειας του μαθητού τόσον έν τ(δ) σχολεί(δ)ω όσον και κατ' οίκον. 2) 'Η κατ' οίκον προπαρασκευή του μαθητού εις το νέον και εις όλα τα μαθήματα θεωρείται απαραίτητος. 3) Το βοηθητικόν διδ(δ)λον δέον διά τούτον να άποτελ(δ)η τον άχώριστον σύντροφον και σύμβουλον του μαθητού από τας μικράς ακόμη τάξεις. 4) Διά την εξέτασιν του παλαιού θα διατίθεται ελάχιστος χρόνος. 5) 'Η προσφορά του νέου θα γίνεται από τους κατ' οίκον προπαρασκευασθέντας μαθητάς υποβοηθουμένους και διορθουμένους υπό του διδ(δ)λου. 6) Θα εξαίρωνται τα κύρια σημεία και η κεντρική ιδέα. 7) Θα ακολουθή άνάγνωσις εκ μέρους των μαθητών. 8) Εις το τέλος θα γίνεται αναδιήγησις υπό του διδ(δ)λου. 9) 'Η προβλεπομένη ύλη δέον να εξαντλήται διότι μόνον ούτω θεμελιούνται η ύλη της επομένης τάξεως. 10) Διά πάσαν μάθησιν δέον να λαμβάνουν μέρος ει δυνατόν όλα αι αισθήσεις. 11) 'Τ(δ) του διδ(δ)λου να συντάσσονται υποδείγματα εκθέσεων. 12) Εις την Α' τάξιν πρέπει να γίνεται άμέσως χρήσις του 'Αλφαριθμητικού. 13) Αι έπαναλήψεις πρέπει να είναι συχνάί.

Γενικώς και το νέον τούτο έργον του κ. 'Αλφιεράκης άποτελ(δ)ει ένα άριστον οδηγόν εις το πολύπλευρον και επί-

τουργία της αγωγής. Και από την άλλη μεριά, να γνωρίζωμε καλά, ότι όσο πιο μεγάλο κενό υπάρχει γύρω μας, τόσο πιο βαρύν και σοβαρό κρίνεται το έργο μας. Όσο πιο ταραγμένη είναι η εποχή μας, τόσο πιο έντονη έσωτερική άρμονία και σταθερότητα, είναι για μ(δ)ς απαραίτητη. Και όσο πιο μεγαλύτερη άδιαφορία ή και παραγνώρισις συναντούμε, τόσο πιο σοβαρώτερη προσπάθεια πρέπει να καταβάλουμε,—ώστε να δυναμώσουμε και τη δική μας, αλλά και του παιδιού την προσωπικότητα. Έτσι θα βοηθήσωμε θετικά την άτομική και κοινωνική προκοπή του παιδιού και θα δημιουργήσωμε ένα πραγματικά σύγχρονο σχολείο, πλασμένο για τη ζωή, που θα βγαίνει άπ(δ) τη ζωή και θ' άποτελ(δ)η, κέντρο ζωής και προόδου, μέσα στην άπέραντη και αγαπημένη 'Ελληνική μας Πατρίδα.

ΔΗΜ. Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

1. 'Η διαλεξίς αυτή έδόθη εις την 'Αβερύφειον Γεωργικήν Σχολήν Λαρίσης, έν τ(δ) πλαίσί(δ)ω του προγράμματος γεωπονικών μαθημάτων των διδ(δ)λων της Γ' Γεν. 'Επισ(δ)σεως Σχολείων και των περιφερειών Φθιώτιδος—Εύρυτανίας.

μοχθον έργον του διδύλου, τὸν ὁποῖον μὲ ὅλην τὴν ζέσιν τῆς ψυχῆς του ἠγάτησε καὶ ἐπόνεσε, παραλλήλως μὲ τὴν λατρείαν του πρὸς τὸ Ἑλληνόπουλον.

I. E. ΣΤΑΜΑΤΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

«ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΕΘΝΙΚΑΣ ΕΟΡΤΑΣ» Θεοδώρου Π. Σπανοῦ.

Ἰπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ἐξεδόθη ἓνα καλοτυπωμένο βιβλίον τοῦ κ. Σπανοῦ μὲ ὁμιλίας διὰ Ἑθνικὰς εορτάς. Τὸ περιεχόμενον τῶν ὁμιλιῶν εἶναι μεστὸν ἀπὸ ὕμνων διὰ τὰς ἀρετάς τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ τονίζεται ἡ συμβολὴ αὐτῆς εἰς τὸν παγκόσμιον πολιτισμόν. Εἰς εἰσαγωγικόν του σημείωμα παραθέτει τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῶν πανηγυρικῶν λόγων.

Ἀπὸ καλολογικῆς ἀπόψεως αἱ ὁμιλίας αὗται μᾶς δίδουν τὴν ἐντύπωσιν μιᾶς καλῆς ἐργασίας, καθ' ὅσον εἰς κάθε ὁμιλίαν ὑπάρχει ἡ ἀρμοζούσα ὕλη μὲ μεθοδικὴν σειρὰν καὶ διάταξιν καθὼς καὶ ὁ στολισμὸς τοῦ λόγου σὲ ὅλες τὰς λεπτομέρειας καὶ στὰ μερικώτερα σημεία.

Ἔτσι νομίζομεν ὅτι ἡ ἀνάγνωσις ὑπὸ τῶν ἐκπαιδευτικῶν τοῦ ἀνωτέρω βιβλίου θὰ ὠφελήσῃ τοὺς αὐτοὺς ἰδίαν προέκτειναι νὰ ἐκφωνήσῃσαν πανηγυρικοὺς λόγους. Ὅχι διότι αἱ ὁμιλίας τοῦ κ. Σπανοῦ εἶναι πρότυποι (modelles) ἀλλὰ ἐπειδὴ κατὰ πρόειν νὰ γνωρίζῃ τις διὰ νὰ δημιουργήσῃ νέον τι. Πολλὴ δὲ σωστά δ κ. Δημαρᾶς γράφει ὅτι: «Ἡ πνευματικὴ αὐτάρκεια εἶναι ἓνας μύθος» ὅπου ἔγινε προσπάθεια νὰ ἐπιβληθῇ, εἶδαμε τὰς τραγικὰς συνέπειας ποὺ ἔχει γιὰ τοὺς λαοὺς. Ἐκεῖνο ποὺ προέχει εἶναι ἡ ἱκανότης γιὰ πραγματικὴ ἀφομοίωσις, γιὰ δημιουργίαν δηλαδὴ νέου στοιχείου, ἰδιότητος, ἀπὸ τὸ ξένο. Αὐτὸ τὸ νόημα πρέπει νὰ δώσωμε στὰ λόγια τοῦ Παλάτωνα, ποὺ θεωρῶ πῶς ὡς σήμερον ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι σωστά: «ὅ,τι περ ἂν Ἕλληνας βαρβάρων παραλάβωσι, κάλλιον τοῦτο εἰς τέλος ἀπεργάζονται».

Π. ΤΖΑΒΑΡΑΣ

«Ο ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ» Νικολάου Γ. Παντελιοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Δημοτικῶν Σχολείων.

Ἐὰν θελήσῃ νὰ διερευνήσῃ κανεὶς τοὺς λόγους ἕνεκα τῶν ὁποίων καὶ σήμερον ἀκόμη παραμελεῖται ἐν τῇ σχολικῇ πράξει ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐποπτείας, παρὰ τὴν θεωρητικὴν τῆς ἀναγνώρισιν θὰ εὖρη σωρεῖαν τοιούτων προερχομένων ἐκ πολλῶν κατευθύνσεων. Ἐνας ἀπὸ τοὺς βασικοὺς λόγους εἶναι καὶ ἡ ἑλλείψις βοηθείας πρὸς τὸν διδάσκαλον ὅστις πιστεύει εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐποπτείας καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ κατασκευάσῃ ὁ ἴδιος ἢ καὶ τῇ βοηθείᾳ τῶν μαθητῶν του δι' ἄλλων μέσων, τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὴν διδασκαλίαν του ἐποπτικὰ ὄργανα.

Ἀκριβῶς τὴν ἑλλειψιν ταύτην ἔρχεται νὰ θεραπεύσῃ τὸ ἀπὸ ἐκδοθὲν βιβλίον τοῦ κ. Νικολάου Γ. Παντελιοῦ, Ἐπιθεωρητοῦ Δημοτικῶν Σχολείων, πτυχιούχου Φιλοσοφικῆς «Ο ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ» σελ. 296. Ἡ βοήθεια αὕτη περέχεται διττῶς, θεωρητικῶς ἅμα καὶ πρακτικῶς. Ἐδῶ δὲ ἔγκειται κατὰ τὴν γνώμην μας, ἡ πρωτοτυπία καὶ ἡ μεγίστη ἀξία τῆς συγγραφῆς αὐτῆς τοῦ κ. Παντελιοῦ. Ἰποδεικνύει τρόπους κατασκευῆς δι' ἄλλων μέσων καὶ μὲ ἐλαχίστην οικονομικὴν ἐπιβάρυνσιν πληθῆς ἐποπτικῶν ὀργάνων δι' ἅπαντα τὰ μαθήματα. Αἱ ὑποδείξεις αὗται διατυπωμέναι κατὰ τρόπον ἀπλοῦν, σαφῆ, ἐύληπτον καὶ συνοδευόμεναι ὑπὸ παραστατικῶν εἰκόνων (σύνολον 100), συνιστοῦν ἀριστον καὶ εὐμέθοδον ὁδηγὸν εἰς τὸν διδάσκαλον. Παραλλήλως παρέχει τὰς θεωρητικὰς ἐκείνας γνώσεις αἵτινες ὑποδοχοῦν τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ζωῆς εἰς τὸ σχολεῖον ἄνευ τῆς ἀνατροπῆς τῆς ὑπαρχούσης καταστάσεως, τὰ ἐκ τῆς ζωῆς προερχόμενα παραγγέλματα ἐδικῆς διδακτικῆς καθὼς καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Παιδαγωγικοῦ ἀξιωματοῦ «Von Kind aus» «Ο ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ» ἔρχεται νὰ συγχρονίσῃ τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος μας ἐπὶ τῆς θεμελιώδους αὐτῆς ἀρχῆς καὶ ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν ἐκπαιδευτικῶν μεταρρυθμίσεων καὶ τῶν νεωτέρων παιδαγωγικῶν κατευθύνσεων.

—Ὅτι τὸ ὡς ἄνω ἐκδοθὲν βιβλίον καθίσταται ἀπαραίτητον βοήθημα διὰ κάθε διδάσκαλον.

N. ΓΙΑΝΝΟΤΑΗΣ

«ΠΑΙΔΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ» Τάση Παπαδοπούλου.

Μ' αὐτὸν τὸν ἐπιτυχῆ τίτλον ἐκκυκλοφόρησε πρὸ δύο μηνῶν ἓνα ἐξαιρετικὸν βιβλίον, ποὺ περιέχει ποιήματα γιὰ τὰ παιδιὰ. Συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου αὐτοῦ εἶναι ὁ κ. Τάσης Παπαδόπουλος, τὸν ὁποῖον οὔτε κατ' ὄψιν γνωρίζω. Συνήψα ὅμως μεγάλη γνωριμία μὲ τὸ βιβλίον του καὶ τὸ διάβασα μὲ πολλὴ προσοχή. Τὰ 66 ποιήματά του, ποὺ τὰ φιλοξενοῦν αἱ 80 σελίδες τοῦ βιβλίου εἶναι πολὺ διαλεγμένα μὲ τὰς πετυχημένους ἐπιγραφὰς τοὺς καὶ τὸ ὁμορφο περιεχόμενό τους. Τὰ περισσότερα ἀναφέρονται σὲ ἰδιότητες, ἐνέργειες καὶ χαρακτηρισμοὺς τῶν γνωστῶν σ' ὅλους μας ζώων π.χ. τῆς ἀλεπούς, τοῦ λύκου, τοῦ σκαντζόχοιρου, τοῦ φιδιοῦ, τοῦ μυρμηγκιοῦ, τοῦ ψαριοῦ κ.λ.π. Πόσο ἐνθουσιάζονται τὰ παιδιὰ ὅταν τοὺς μιλοῦμε κατὰ παραμῦθα μ' αὐτὰ τὰ ζῶα! Ὁ ἐνθουσιασμός τους ὅμως θὰ γίνεταί ζωηρότερος ὅταν θὰ μποροῦν ν' ἀπαγγέλλουν καὶ τὰ σχετικὰ ποιήματα, ποὺ τόσο ὁμορφα καὶ ἐμπνευσμένα ἐστιχοῦργησε ὁ κ. Παπαδόπουλος.

Γιὰ τὴν ἐνιαία διδασκαλίαν τῆς Α, Β, Γ, τοῦ Δημοτικοῦ εἶναι ἓνα ἀπαραίτητον συμπλήρωμα. Ἀλλὰ ὁ συγγραφεὺς δὲν παρέλειψε καὶ τὸν τομέα τὸν πατριωτικόν καὶ ἀφιερώνει σ' αὐτὸν σχετικὰ ποιήματα γιὰ τὴν πατρίδα, γιὰ τὴν σημαία, γιὰ τὸ «1940» κ.λ.π. ποιήματα καὶ γιὰ μαθητὰς τῶν 11 καὶ 12 χρόνων. Δὲν λείπει ἀπὸ τὰ ποιήματα ὁ ἐνθουσιασμός καὶ ἡ χαρὰ ποὺ συνεῖχον τὸν ποιητὴ ὅταν τὰ ἐστιχοῦργει καὶ ποὺ ἡ ποιητικὴ του δροσιά ἱκανοποιεῖ πολὺ τὴν παιδικὴ ψυχὴ.

Ἄλλα του ποιήματα ὅπως «τὰ σῶνεργα τοῦ σιδερέα» ὑπ' ἀριθ. 25 ἢ καὶ τὸ «ἡ σκάλα» ἀναφέρονται σ' ἐπαγγέλματα καὶ ἐκφράζουν ἀλληγορικὰ τὰ καλὰς ἰδιότητες καὶ ἀρετὰς ποὺ πρέπει νὰ στολίζουν τοὺς ἀνθρώπους.

Ῥωραία καὶ εὐχάριστα μ' ὅλη τους τὴν φυσικὴ ἀπλότητα καὶ ἐκφράσι εἶναι καὶ τὰ ἀναφερόμενα στὶς Χριστουγεννιάτικες γιορτὲς καὶ τὸν «Αἰ - Βασίλη».

Θεωρῶ συγχαρτήρια στὸν νέον ποιητὴ κ. Τάση Παπαδόπουλο, ποὺ τόσο ἐπιδέξια καὶ μὲ πολλὴ φροντίδα καλοτύπωσε καὶ μᾶς προσέφερε τ' ὁμορφο βιβλίον του.

X.K.Π.

«ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΙΚΩΝ ΕΞΟΧΩΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΣΕΩΝ» Εὐσταθίου Ι. Σταθοπούλου

Ὡς εἶναι γνωστὸν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐξεδηλώθη ἓνα ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν ὁρῶν τῆς ὕφους τῶν παιδιῶν. Ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης ἐκδηλώσεως εἶναι, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ ὁ θεσμός τῶν μαθ. ἐξοχῶν καὶ κατασκηνώσεων.

Ὁ συν. κ. Σταθοπούλος ὁρμώμενος ἀπὸ ἀγάπην καὶ ἐνδιαφέρον πρὸς τὰ παιδιὰ προέβη, ὅσον αἱ δυνάμεις του τὸ ἐπέτρεπον, εἰς τὴν ἐκδοσὴν τῆς ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον Παιδαγωγικῆς καὶ κοινωνικῆς μελέτης ἀφοῦ συνεκέντρωσε ὕλικόν ἀπὸ πλουσίαν βιβλιογραφίαν καὶ ἀπὸ στοιχεῖα ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ πείρας.

Εἰς τὸ Ἄον μέρος τοῦ βιβλίου του, ἀναπτύσσει τὰ τῆς ὁργανώσεως τῶν Μ. ἐξοχῶν καὶ κατασκηνώσεων κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε εἰσαγεῖ τὸν ἀναγνώστην ἀμέσως σὲ ὅλες τὰς λεπτομέρειας τοῦ θεσμοῦ. Ἀρχίζει μὲ τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν καὶ τὸν σκοπὸν τῶν Μ. ἐξοχῶν καὶ κατασκηνώσεων, συνεχίζει μὲ τὴν ἐξέτασιν καὶ ἀνάπτυξιν ἄλλων σημείων τούτων καὶ τελειώνει μὲ τὴν συμπεριφορὰν καὶ ἐπιλογὴν τῶν στελεχῶν καὶ τῶν κατασκηνοῦντων.

Ὡς συμπλήρωμα τοῦ Ἄου μέρους δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ εἰς τὸ Βον μέρος τοῦ βιβλίου παρὰθεσις τῆς ἐκθέσεως λειτουργίας τῶν ἐν Βυτίῃ μαθ. ἐξοχῶν καὶ κατασκηνώσεων Ἐκπ. Περιφερείας Γορτινίας.

Προσέτι δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ὅτι τὸ περιεχόμενον τῆς μελέτης ταύτης συμπληρῶναι τὰς μέχρι τοῦδε γνωστάς ὁδηγίας διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν Μαθητικῶν κατασκηνώσεων καὶ οὕτω τὸ βιβλίον τοῦτο προσφέρει θετικὴν βοήθειαν διὰ τὸν καλύτερον τρόπον στὶς ὁργανώσεις τῶν μαθ. ἐξοχῶν καὶ κατασκηνώσεων.

Π. ΤΖΑΒΑΡΑΣ

ΜΕΡΙΚΑ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΜΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

1. Κ. Καλαντζή : Δοχ.
Διαταραχές του λόγου 80
2. Θ. Χαλαραμπίδη : 35
Τό Έργον της Παιδ. 'Επιστήμης
3. Θ. Χαλαραμπίδη : 10
Θεμέλια προσχολικής αγωγής
4. Θ. Χαλαραμπίδη : 10
Μέτρα διὰ βελτίωσιν της Παιδείας
5. Κονόμου - Καψάκη : 30
Ν. Μάντζαρως και 'Εθν. Ύμνος
6. Κ. 'Αλιφιεράκη : 50
Εικόνες μιᾶς ζωῆς
7. Κ. 'Αλιφιεράκη : 20
'Ομιλίες — Διατριβαί
8. Βασ. 'Αμβροσίου : 25
Πῶς νὰ μορφ. τὰ 'Ελληνόπουλα
9. Γ. Δάνου : 30
'Ολική Μέθοδος και 'Ενιαία Δ'λλία
10. Ν. Β. Πετρούλακη :
Τὸ Μεθοδολογικὸν Πρόβλημα (κυκλοφορεῖ)
11. Μ. Μπίγκα : 20
'Η Διδακτική της 'Αναγνώσεως
12. 'Αν. Παπανδρέου : 25
Τὸ Σύγχρονον Μονοτάξιον
13. 'Αν. Παπανδρέου : 15
Σύστημα Καταμερισμοῦ τῶν μαθητῶν εἰς συνεργαζόμενες ομάδες και ἡ ἐφαρμογή του
14. Κ. 'Αναγνωστοπούλου : 10
Μέτρησις 'Ορθογραφικῆς ἐπιδόσεως Μαθητοῦ και Τάξεως
11. Δ. Ζ. 'Ανδριοπούλου - Ι. Ρέβελα : 15
'Η Μάννα (μελετήματα)
15. Π. Εὐθυμίου : 15
Μάνα και παιδί

Κυκλοφορεῖ

Ν. Β. ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗ
'Υπὸ τοῦ Παιδ. 'Ακαδημίας

ΤΟ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ἐπιστημονικὴ ἐξέτασις βασικῶν ζητημάτων τῆς Γεν. Διδακτικῆς

'Ο συγγραφεὺς μὲ σπανίαν ἐισδυτικότητα ἀντιστέλλεται εἰς ὅλα τὰ θέματα και προβλήματα τῆς Γενικῆς Διδακτικῆς, ἀπορρίπτει καλαιδὴς ἀπόψεις, ἀνατοποθετεῖ μὲ ἀυστηρὰν ἀντικειμενικότητα, ἱεραρχεῖ, ἐκτιλεῖ και προσθέτει τὰς συγχρόνους ἀντιλήψεις ἐφ' ὧν τῶν ζητημάτων τῆς Γεν. Διδακτικῆς, ἠντιλημμένας ἀπὸ τὴν Παγκόσμιον Θεωρητικὴν περιοχὴν και τὴν 'Ελληνικὴν κελραν.

Σύγχρονα Αισθητικὰ αἰτήματα

Η ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Εἶν' ἀλήθεια πὼς τὰ πορίσματα τοῦ Θέμενος, ποὺ βῆσαν ὅσπερ ἀπὸ ἐκίμονους πειραματισμοὺς και παρατηρήσεις, οἱ ἀπόψεις τοῦ Αἰλῶ και γενικὰ ἡ συμπερασματολογία και οἱ διατυπωθεῖσες γνῶμες εἰδικῶν αἰσθητικῶν και παιδαγωγῶν, σχετικὰ μὲ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ καλλιολογικοῦ συναισθηματοῦ τῆς παιδικῆς ἡλικίας, τὴς αἰσθητικῆς ἐπιδιώξεως, τὴς μεθόδους και τὰ μέσα γιὰ τὴν Αἰσθητικὴν ἀγωγὴν, περιώρισαν τὴς ἀδυναμίας τῶν παλαιῶν ζωγράφων, τῶν ἐπιφορτισμένων μὲ τὴν εἰκονογράφειαν τοῦ Παιδικοῦ βιβλίου, ποὺ, πολλὰς φορὰς, ἀπὸ ἀγνοία ἢ προχειρότητα — παρὰ τὴν ἀξιοσύνην και τὴν ἀξιολογὴν προσφορὰ τοὺς ἄλλοις — ἐδίδαν σὲ παιδί εἰκόνες και σχέδια, δυσανάλογα και συνεπῶς ἀκατάλληλα ἢ και ἐπιβλαβή, γιὰ τὴν παιδικὴν ἡλικία.

Παράλληλα, παρουσιάστηκαν — ὅπως και σήμερα — οἱ κακόγονοι και ἀμφίβολοι ζωγράφοι, οἱ ὁποῖοι χωρὶς ὑπολογισμὸν εὐθύνῃς ἀνέλαβαν νὰ εἰκονογραφήσουν και βιβλία λαμπρῶν, ἀκόμη, συγγραφέων, ἀλλὰ ἀσυνείδητων ἐκδοτῶν, και παρουσίασαν τὴς γνωστὰς τρομερὰς ἐκείνης παραχωμίας, τὰ χτυπητὰ σχέδια, τὴν ἐξάλεια φανταχτερὴ ἐμφάνισιν, ποὺ, κι ἂν ἐλκύει τὸ παιδί, βασικὰ ἔχει καταλυτικὴ ἐπίδραση και πολὺ φτηνὸν αἰσθητικὸν ἀποτέλεσμα. 'Εχει ἔνα ἀποτέλεσμα ὁμοίον μ' αὐτὸ ποὺ ἔχουν τὰ ἐβδομαδιαία εἰκονογραφημένα περιοδικὰ ποικίλης ὕλης, ἡ χαμηλὴ σὲ ποιότητα ἐλαφρὴ μουσικὴ, τὸ ἐλαφρὸ ἐπιθεωρησιακὸ θέατρο κ.λ.κ.

Θὰ μπορούσε νὰ ἀντεῖπὼν κάποιος πὼς μεταξὺ δύο βιβλίων θὰ προτιμῇ τὸ παιδί αὐτὸ μὲ τὴν ἀσφράφτουσα φαντασίαν ἐμφάνισιν.

Καμμία ἀντίρρηση, ἡ ἀντίρρηση ἔχει τὴ βάσιν της σὲ «δὲον», σὲ τὴν ἀνθρώπινην δεοντολογία, στοὺς νόμους, στὴς ἀρχὲς τὴς ἀποκρυσταλωμένης μέσα σὲ τὴν ἰστορικὴν χρόνον. 'Η ἀντίρρηση ὑπάρχει σὲ ὅτι πρέπει, τοῦλάχιστον σὲ τὴν ἠθικὴν και αἰσθητικὴν μόρφωσιν, νὰ δίνουμε, ὅχι ὅ,τι ἀποζητάει ἡ παιδικὴ ἢ και ἡ ἀνθρώπινη ἐπιθυμία, ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ ἀπαιτᾶται τὸ «δὲον», ἅπ' τὸ ὁποῖο ἀπορρέουν και οἱ σκοποὶ τῆς 'Αγωγῆς. Ὑποστηρίζεται, ἀκόμη, ὅτι μιὰ τέτοια χτυπητὴ εἰκονογράφειαν φέρει ταχύτερα τὸ μικρὸ ἀναγνώστη γύρω και μέσα σὲ προσφερόμενον γνωσιολογικὸν ὄλκον. Κι αὐτὸ ἀποδείχτηκε, πιά, ὅτι δὲν εὐσταθεῖ, γιατί ἔνα καθὼς ἐπιβάλλεται εἰκονογραφημένο κείμενον, εἴτε ἀποτείνεται σὲ μικρὰ παιδιὰ ποὺ ἀναλογοῦν σὲ πριμιτιβιστικὸν αἰσθητικὸν στάδιον, εἴτε σὲ μεγαλύτερα ὅπου ἐμπέτουν σὲ τὸ στάδιον τοῦ τελειότερου σχεδίου και στὴς ἀντίστοιχες χρωματικὰς ἀρμονίας, μὲ τὰ σιμὰ χρώματα και τὴς ἀπλῆς συνθέσεις, τραβάει ἐξ ἑαυτοῦ και ἐκικουρεῖ πιδ σίγουρα σὲ γνωσιολογικὴν κατάντησιν.

'Αλλὰ, κι ἂν δεχτοῦμε πὼς τὸ δεύτερον αὐτὸ προβαλλόμενον ἐπιχείρημα εἶναι σωστὸ, ἡ 'Αγωγή τὸ γνωσιολογικὸν ὄλκον τὸ χρησιμοποιοῖ σὲν μέσο γιὰ τὴν πραγμάτωσιν τῶν σκοπῶν της. 'Η γνωσιολογικὴ οἰκοδομία δὲν εἶναι αὐτοσκοπός, εἶναι μέσο. Κι αὐτὸ σὲ τὴν ἐποχὴ μας, πιά, εἶναι πλῆ- τῶτα γνωστὸ κι ἔχει γίνῃ παιδαγωγικὴ συνείδηση.

Αὐτὰ, σὲ γενικὰς γραμμές, ἔχει ὅπ' ὄψει τοῦ ὁ ἐκδοτικὸς μας οἶκος και μὲ πλήρη συνείδησιν ἐκπαιδευτικῆς εὐθύνῃς διαρκῶς πασχίζει νὰ ἀναποκρίνεται σὲ τὰ καλίσθητὰ «δὲον», σὲ «δὲον» τῆς 'Αγωγῆς, παραμερίζοντας κάθε ἄλλη ὑποκτικὴ σκοπιμότητα, τὴν στιγμὴν ποὺ ἄλλοι μὲ μοναδικὸν κίνητρο τὴν ἐμπορικὴν πλευρὰ, σκορπίζουν σ' ὁλόκληρη τὴν χώρα τὰ, ἀβασάνιστα βαφτισμένα σὲ χρωματικὰ κοκταίλ και ἀρνητικοῦ ἀποτέλεσματος, ποικίλα ἐντυκα...

Τὸ ἐπιτελεῖο τῶν συνεργατῶν ἐκλεκτῶν ζωγράφων μας, εἰδικῶν σὲ τὴν εἰκονογράφειαν παιδικῶν βιβλίων, μὲ τὴν τήρησιν τῶν ἀνωτέρω, μὲ τὴν βασανιστικὴν εὐσυνείδητη ἐργασία τοὺς, ἔχουν παρουσιάσει τὴς γνωστὰς ζωγραφικὰς συνθέσεις, τὰ ἀπλὰ και τέλεια σχέδια, ποὺ τόσο πολὺ ἀγάπησε ὁ μαθητικόκοσμος τῆς χώρας. Τὸ αἰσθητικὸν κριτήριον τῶν δασκάλων τῆς 'Ελλάδος, ἔθεσε σὲ περιθώριον τὴς «μπογιᾶς» και τὰ κακόγονοι σχέδια, και ἔδωσε τὴν ἐγκρίσιν στὴς εἰκονογραφίσεις τῶν ἐκδόσεών μας.

ΜΕΡΙΚΑ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΗΣ ΜΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

1. Π. 'Αντωνοπούλου Δοχ.
Μέτωπο τῆς Πίνδου 16
2. Π. 'Αντωνοπούλου 12
'Αλωση τῆς Πόλης
3. Π. 'Αντωνοπούλου 30
Παιδικὴ Φλογέρα ('Ανθολογία ποιημάτων)
4. Δ. Κουτσουβάλα 20
Σχολικὸ Μορφωτικὸ Θέατρο
5. Δ. Κουτσουβάλα 10
Θερίμβος τῆς 'Αρετῆς
6. Α. Σούκου 15
Παιδικὴ Σκηνή
7. Α. Σούκου
Νέα Παιδικὴ Σκηνή (κυκλοφορεῖ)
8. Δ. Χατζηγάλλου 10
Κύπρις ἢ 'Αλέτρωτη
9. Δ. Χατζηγάλλου 10
'Αλαμένα-Θερμοπύλες τοῦ 21
10. Αλκ. Χρυσουλάκη - Πάτερον
Παιδικοὶ Παλμοὶ (κυκλοφορεῖ)
11. Π. Μαντέλη 10
'Ολα γιὰ τὴν Πατρίδα
12. 'Ιω. Τρουλλινού 15
'Αρκάδι - Μεσολόγγι
13. Θ. Κούκου 10
Σχολικὴ Σκηνή
14. Χάρη Σακελλαρίου
Τρεῖς ἀντάφωλα (Παιδικὸ ποίημα ἀπὸ τὴν ὕλη τοῦ ἀν. προγράμματος) 10
15. Γ. Α. Γεωργίου
Γιορτὴ τῆς Μητέρας (κυκλοφορεῖ)
16. Γ. Α. Γεωργίου
Τὸ Μεσολόγγι (κυκλοφορεῖ)
17. Δ. Δάνου (κυκλοφορεῖ)
Χαρούμενες γιορτὲς σὲ σχολεῖο 15

Κυκλοφορεῖ

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΧΡΥΣΟΥΛΑΚΗ - ΠΑΤΕΡΟΥ

ΠΑΙΔΙΚΟΙ ΠΑΛΜΟΙ

ΣΚΕΤΣ - ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

*ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴ
σχολικὴ ζωὴ*

« Π Ο Ρ Ε Ι Α »

ΠΑΙΔΕΙΑ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ - ΓΡΑΜΜΑΤΑ

*Τὸ περιοδικὸ μὲ τοὺς νέους Παιδαγωγικοὺς προσανατολισμοὺς και τὰ εὐρύτερα πνευματικὰ διαφέροντα.
Τὸ ἀριώτερον ὄργανον πολὺπλευρῆς Πνευματικῆς Καλλιέργειας.*

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Δ. ΑΝΔΡΙΟΠΟΥΔΟΣ - ΕΚΔΟΤΗΣ: Η. ΚΑΜΠΑΝΑΣ

Ο ΟΙΚΟΣ ΜΑΣ ΣΑΣ ΕΥΧΕΤΑΙ ΑΙΣΙΟΝ & ΕΥΤΥΧΕΣ ΤΟ ΝΕΟΝ ΕΤΟΣ